80 let KGZS Zavoda Murska Sobota

ter 30 let Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

KMETIJSKO GOZDARSKI ZAVOD
MURSKA SOBOTA

80 let KGZS Zavoda Murska Sobota

80

30 let Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci

30

Murska Sobota
2026

80 let KGZS Zavoda Murska Sobota

ter 30 let Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci

Murska Sobota
17. september 2026

Izdajatelj:
Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije,
Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota

Uredniški odbor:
mag. Aleš Horvat
dr. Stanko Kapun

Avtorji:
mag. Aleš Horvat
Damjan Jerič
mag. Branko Belec
mag. Sašo Sever
dr. Stanko Kapun
mag. Tatjana Čeh
mag. Boštjan Ferenčak
Karmen Jerič
dr. Lara Resman
Ines Kolarić
Ema Zver
Adrijana Miholič

Izdajo zbornika so finančno omogočili:
Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije,
Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota

triglav

Oblikovanje in prelom:
GraForma

Tisk:
DigiFot d.o.o.

ISBN 978-961-97032-7-4

Naklada:
300 izvodov

Kazalo vsebine

Nagovor direktorja KGZS - Zavod MS 7
Nagovor ministra za kmetijstvo 9
Uvod v zbornik 11
Od prvih selekcijskih društev do sodobnega kmetijsko gozdarskega zavoda 12
Korenine organiziranega živinorejskega in veterinarskega dela v Pomurju pred letom 1946 12
Od Vetseruma do Živinorejsko-veterinarskega zavoda (1946–1959) 15
Obdobje strokovne odličnosti in mednarodne uveljavitve (1960–1979) 22
Modernizacija, širitev dejavnosti in novi strokovni izzivi (1980–1999) 29
Nova organizacija in evropsko obdobje – od zavoda za živinorejo 40
do celovite strokovne ustanove (2000–2015)
Sodobni razvoj in inovacije – od tradicije k znanju prihodnosti (2016–2026) 43
30 let Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci 46
Rejska osnova in organizirana prireja v časih po 2. svetovni vojni 46
Strokovna podpora in vzrejna središča na kmetijah v osemdesetih letih prejšnjega stoletja 48
Priprave na ustanovitev središča 1994–1996 49
Začetek delovanja in rast 1996–2003 49
Razvoj domače vzreje in posodobitev 2004–2006 50
Mednarodno sodelovanje in novi postopki 2018–2021 51
Sodelavci in sodelovanje z rejci 52
Danes 52
Pogled naprej 52
Spominjajo se nas 53
O nas danes 57
Zavod, njegova organiziranost in območje delovanja 57
Oddelek za živinorejo 58
Oddelek za kmetijsko svetovanje 63
Oddelek za kemijske analize in raziskave 66
Raziskovalna enota 67
Veterinarska ambulanta v Osemenjevalnem središču Murska Sobota 70
Za vsako zgodbo stojijo ljudje 72
Vodili so Zavod skozi osem desetletij 72
Sodelavke in sodelavci Zavoda v letu 2026 76
Pogled proti prihodnosti 77
Zaključna beseda 78

Nagovor direktorja KGZS - Zavod MS

Osemdeset let delovanja Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota je pomemben jubilej, ki nas navdaja s ponosom. Je priložnost, da se ozremo na prehojeno pot, se spomnimo ljudi, ki so gradili našo ustanovo, ter razmislimo o njeni vlogi v preteklosti in pri nadaljnjem razvoju kmetijstva ter podeželja v Pomurju.

Začetki zavoda segajo v leto 1946, ko je bila v Murski Soboti ustanovljena veterinarska ambulanta Vetserum. Razvoj zavoda je bil nato v prvih desetletjih tesno povezan predvsem z veterinarsko dejavnostjo, selekcijo in napredkom živinoreje, ki je predstavljala pomemben temelj pomurskega kmetijstva. Strokovno delo, sodelovanje z rejci in uvajanje novih znanj so pomembno prispevali k razvoju živinoreje ter uveljavitvi Pomurja kot enega pomembnejših kmetijskih območij v Sloveniji.

Kmetijstvo se je skozi desetletja spreminjalo, z njim pa tudi naš zavod. Danes, ko se živinoreja sooča z vse večjimi izzivi in se njen obseg zmanjšuje, postaja še pomembnejša naša usmerjenost v celostno podporo kmetijskim gospodarstvom. Svoje znanje in dejavnosti širimo na različne panoge kmetijstva, svetovanje pri pridelavi in reji, razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah ter iskanje novih razvojnih možnosti. Naše poslanstvo tako presega zgolj podporo kmetijski proizvodnji – vse bolj je usmerjeno tudi v razvoj podeželja, ohranjanje njegove vitalnosti in ustvarjanje pogojev za kakovostno življenje prihodnjih generacij.

V vseh obdobjih so bili najpomembnejša vrednost zavoda ljudje. Generacije strokovnjakov,

Damjan Jerič
Direktor KGZS – Zavod Murska Sobota

svetovalcev, laboratorijskih sodelavcev in drugih zaposlenih so s svojim znanjem, predanostjo in odgovornostjo gradile ugled ustanove ter zaupanje kmetov in rejcev. Tudi danes so zaposleni s svojo strokovnostjo, izkušnjami in pripravljenostjo na učenje naše največje bogastvo ter temelj, na katerem gradimo prihodnji razvoj. Ob tem se zavedamo, da so bili dosežki zavoda vedno rezultat sodelovanja s kmeti, rejci, strokovnimi ustanovami in drugimi partnerji.

Pred nami so novi izzivi, povezani s podnebnimi spremembami, digitalizacijo, trajnostno rabo naravnih virov in gospodarsko vzdržnostjo kmetijskih gospodarstev. Naša naloga je, da jim sledimo, razvijamo znanje in iščemo rešitve, prilagojene potrebam kmetov ter razmeram v Pomurju. Pri tem želimo ostati zanesljiv strokovni partner, ki povezuje tradicijo, sodobno znanje in razvojne priložnosti.

Ob 80-letnici se iskreno zahvaljujem vsem nekdanjim in sedanjim zaposlenim, ki so soustvarjali zgodbo zavoda, ter vsem kmetom, pridelovalcem, rejcem, sodelavcem in partnerjem za zaupanje in dolgoletno sodelovanje.

Naj bo ta jubilej poklon generacijam, ki so gradile naše temelje, priznanje zaposlenim, ki zavod soustvarjajo danes, in spodbuda za nadaljnji razvoj kmetijstva ter podeželja v Pomurju.

Osemdeset let delovanja je trdna osnova, na kateri gradimo prihodnost Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota. Naše poslanstvo ostaja jasno: s strokovnim znanjem, izkušnjami in razvojnim pristopom podpirati kmetijska gospodarstva ter prispevati k razvoju konkurenčnega, odpornega in trajnostno usmerjenega kmetijstva in podeželja v Pomurju.

Kmetijstvo in kmetje se danes soočajo s številnimi izzivi. Podnebne spremembe, tehnološki napredek, digitalizacija, spreminjajoče se zahteve trga in vse večja potreba po odgovornem ravnanju z naravnimi viri od kmetijskih gospodarstev zahtevajo nenehno prilagajanje. Naša naloga je, da te spremembe spremljamo, prepoznavamo nove priložnosti ter kmetom pridelovalcem in rejcem zagotavljamo pravočasno, zanesljivo in uporabno strokovno podporo.

Tudi v prihodnje bomo razvijali svetovalno, raziskovalno, laboratorijsko, selekcijsko in drugo strokovno delo ter spodbujali prenos novih znanj in tehnologij v prakso. Posebno pozornost bomo namenjali izboljševanju učinkovitosti kmetijske pridelave in reje, ohranjanju rodovitnosti tal, gospodarnejši rabi vode in drugih naravnih virov, prilagajanju podnebnim spremembam ter razvoju rešitev, ki bodo kmetijam omogočale dolgoročno stabilnost, gospodarsko vzdržnost in zadovoljstvo pri delu na kmetiji.

Verjamemo, da prihodnost kmetijstva temelji na povezovanju. Zato bomo krepili sodelovanje s kmeti in rejci, stanovskimi organizacijami, raziskovalnimi in izobraževalnimi ustanovami ter drugimi razvojnimi partnerji. Pri tem ostaja v središču našega delovanja človek – kmet, ki s svojim delom ustvarja hrano, ohranja podeželje in soustvarja podobo Pomurja.

Naša največja vrednost so zaposleni, njihovo znanje, izkušnje, zavzetost in pripravljenost na učenje. Zato bomo tudi v prihodnje vlagali v strokovni razvoj sodelavcev, medgeneracijski prenos znanja ter uvajanje sodobnih načinov dela. S tem bomo zagotavljali, da bo zavod tudi v prihodnje ostal zanesljiv in strokoven partner kmetijskim gospodarstvom.

Za spreminjajoče se potrebe kmetijstva smo pripravljeni sprejemati nove izzive in iskati rešitve. Naš cilj je ostati prepoznaven in zaupanja vreden strokovni partner, ki s svojim delom prispeva k razvoju pomurskega kmetijstva, vitalnemu podeželju in kakovostnemu življenju prihodnjih generacij.

Nagovor ministra za kmetijstvo

Spoštovane rejke in rejci, cenjeni strokovni delavci, osemdeset let delovanja Kmetijsko-gozdarskega zavoda Murska Sobota je pomemben jubilej, ki priča o bogati tradiciji, strokovnosti in izjemni vlogi, ki jo zavod že desetletja opravlja v slovenskem kmetijstvu.

Posebno mesto v tej zgodbi ima razvoj govedoreje v Pomurju. Ta je od tradicionalnih oblik reje napredovala v sodobno, strokovno podprto in tehnološko razvito panogo, kar je rezultat predanega dela rejcev ter strokovne podpore na področju selekcije in izboljševanja genetskega potenciala. Pomemben mejnik predstavlja tudi 30-letno delovanje osemenjevalnega središča za merjasce, ki je prispevalo k načrtnejši reprodukciji v prašičereji, širjenju kakovostnega plemenskega materiala in večji konkurenčnosti reje.

Živinoreja je za Slovenijo nosilna panoga kmetijstva. Živinorejci niso le ključni pridelovalci hrane, temveč tudi pomembni varuhi kulturne krajine, podeželja in kmetijskih zemljišč. Zato podpiramo Strategijo EU za živinorejo, katere cilj je, da bo evropski živinorejski sektor tudi dolgoročno ostal močan in odporen, a hkrati poudarjamo, da morajo biti ukrepi dovolj prožni, da upoštevajo posebnosti posameznih držav članic. Slovenija ima pretežno manjše kmetije in velik delež gospodarstev na območjih z omejenimi dejavniki, zato si prizadevamo ohraniti možnost prilagajanja ukrepov našim razmeram, da bodo učinkovito podpirali razvoj živinorejskega sektorja.

Kmetijsko-gozdarski zavod Murska Sobota je skozi desetletja dokazal svojo sposobnost prilagajanja potrebam kmetov ter s strokovnim svetovanjem, prenosom znanja in povezovanjem različnih deležnikov pomembno prispeval k razvoju slovenskega kmetijstva. Njegova vloga je danes še posebej pomembna, saj se kmetijstvo sooča z vse pogostejšimi vremenskimi ekstremi, nestanovitnimi trgi in naraščajočimi stroški pridelave. V takšnih razmerah so strokovne institucije nepogrešljiv partner pri iskanju rešitev za konkurenčno in odporno kmetijstvo.

Janez Cigler Kralj
Minister za kmetijstvo

Na Ministrstvu za kmetijstvo ob teh izzivih izvajamo vrsto ukrepov za ohranjanje ekonomske vzdržnosti kmetijskih gospodarstev. Med njimi so 8,14 milijona evrov finančne pomoči zaradi posledic krize na Bližnjem vzhodu in povečanih stroškov pridelave ter subvencioniranje stroškov goriva za kmete, lastnike gozdov, čebelarje in ribiče. Hkrati z izplačili za škodo zaradi suše in

pozebe ter odpisom zakupnin na najbolj prizadetih območjih ta pomoč tvori celovito varovalno mrežo, ki prispeva k ohranjanju stabilne pridelave hrane in prehranske varnosti Slovenije.

Pri tem sledimo tudi ključnim prednostnim nalogam tega mandata. Z generacijsko prenovo si želimo ustvariti pogoje, da bodo mladi v kmetijstvu videli priložnost za prihodnost. Z debirokratizacijo zmanjšujemo administrativna bremena in kmetom omogočamo, da več časa namenijo svoji osnovni dejavnosti. S krepitvijo lokalne pridelave hrane in prehranske varnosti želimo tudi v prihodnje zagotavljati zadostne količine kakovostne domače hrane ter ohranjati visoko stopnjo samooskrbe in odpornosti države na krizne razmere.

Lahko ste gotovi, da bo Ministrstvo za kmetijstvo tudi v prihodnje delovalo v korist kmetijstva.

Prepričan sem, da bo Kmetijsko-gozdarski zavod Murska Sobota v prihodnje ostal zanesljiv partner slovenskemu kmetu in pomemben steber strokovne podpore v Pomurju.

Ob jubileju vam iskreno čestitam. Naj bodo bogate izkušnje preteklih desetletij trden temelj za prihodnje izzive, znanje in strokovnost pa vodilo pri ustvarjanju uspešnega, konkurenčnega in trajnostnega slovenskega kmetijstva.

Uvod v zbornik

Zbornik je nastal ob dveh pomembnih jubilejih: osemdesetletnici delovanja KGZS – Zavoda Murska Sobota in tridesetletnici Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci. Predstavlja razvoj ustanove, ki je s svojim strokovnim delom pomembno zaznamovala kmetijstvo v Pomurju in v širšem slovenskem prostoru.

V osmih desetletjih je zavod deloval v različnih družbenih, gospodarskih in tehnoloških razmerah. Menjali so se državni sistemi, zakonodaja, organizacijske oblike in strokovni pristopi, njegovo delo pa je ves čas povezovala skrb za razvoj kmetijstva in podporo kmetijskim gospodarstvom. Ta razvoj je bil tesno povezan s spremembami na pomurskih kmetijah. Njihova velikost, proizvodna usmeritev in način gospodarjenja so se prilagajali razmeram na trgu, kmetijski politiki in tehnološkim možnostim. Spreminjale so se tudi potrebe po strokovni podpori, zato so se naloge zavoda postopoma širile od reševanja posameznih zdravstvenih in proizvodnih težav k celovitejšemu svetovanju pri gospodarjenju, načrtovanju naložb in razvoju kmetij.

Začetek osemdesetletnega zgodovinskega pregleda predstavlja ustanovitev Vetseruma leta 1946, katerega prve naloge so bile povezane z obvladovanjem nalezljive ohromelosti prašičev. Strokovne korenine zavoda pa segajo v obdobje pred drugo svetovno vojno, ko so kmetijske družbe, selekcijska društva, veterinarji in kmetijski strokovnjaki spodbujali načrtno izboljševanje živinoreje ter povezovanje rejcev. Zbornik zato najprej predstavi to ozadje, nato pa kronološko sledi razvoju ustanove od povojne obnove do leta 2026. Organizacijske spremembe, uvajanje novih postopkov in širitev dejavnosti povezuje z okoliščinami, v katerih so nastajali posamezni dosežki. Posebno poglavje je namenjeno razvoju prašičereje in tridesetletni poti Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci. Zgodovinskemu pregledu sledi predstavitev današnjega dela zavoda po oddelkih, ki pokaže, kako se pridobljene izkušnje in znanje uporabljajo pri izvajanju sedanjih nalog.

Za predstavljenimi dogodki in dosežki so ljudje: veterinarji, agronomi, živinorejski strokovnjaki, laboratorijski sodelavci, kmetijski svetovalci ter številni kmetje in rejci. Njihovo sodelovanje je omogočalo, da so strokovna spoznanja zaživela na kmetijah, izkušnje iz prakse pa usmerjale nadaljnje delo stroke. Zbornik ohranja spomin na njihovo delo ter izraža priznanje zaposlenim v vseh obdobjih delovanja. Ob obeh jubilejih ponuja tudi izhodišče za razmislek o prihodnji vlogi zavoda in strokovni podpori, ki jo bo kmetijstvo potrebovalo v naslednjih desetletjih.

Od prvih selekcijskih društev do sodobnega kmetijsko gozdarskega zavoda

Zgodovina prvih 80 let delovanja

Korenine organiziranega živinorejskega in veterinarskega dela v Pomurju pred letom 1946

Razvoj organiziranega kmetijstva v Pomurju je tesno povezan s političnimi in gospodarskimi razmerami v času avstro-ogrske monarhije. Takrat je bilo današnje Pomurje razdeljeno med dve upravni območji. Prlekija je spadala pod vpliv Kmetijske družbe za Štajersko, večji del Prekmurja pa pod Kmetijsko družbo za Železno županijo. Čeprav sta delovali v različnih upravnih okvirih, sta obe organizaciji sledili skupnemu cilju – izboljšanju gospodarskega položaja kmečkega prebivalstva z uvajanjem sodobnejših kmetijskih praks.

Njuno delo ni bilo omejeno le na izobraževanje kmetov. Spodbujali sta uporabo mineralnih gnojil, razvoj sadjarstva in vinogradništva, posebno pozornost pa sta namenjali živinoreji, ki je že tedaj predstavljala najpomembnejšo gospodarsko panogo tega prostora. Organizirano sta skrbeli za nabavo kakovostnih plemenskih živali, izboljševanje pasemskih lastnosti ter širjenje naprednejših načinov reje. Kmetom sta omogočali dostop do kakovostnih plemenjakov in plemenic pod ugodnejšimi pogoji, s čimer sta postavili prve temelje načrtnemu selekcijskemu delu.

Pomembno vlogo pri razvoju prašičereje je imela uvedba mesnatih pasem, predvsem velikega jorkšira. Kmetijske organizacije so organizirale nabavo plemenskih živali ter vzpostavile sistem njihovega kroženja med kmetijami, s čimer so omogočile hitro širjenje kakovostnega plemenskega materiala. Podobni ukrepi so bili uvedeni tudi pri perutninarstvu, kjer so spodbujali rejo plimutskih kokoši in pekinških rac.

Poleg izboljševanja živinoreje so veliko pozornosti namenjali tudi izobraževanju. V številnih krajih so organizirali večtedenske tečaje za kmete, na katerih so predstavljali sodobne načine gospodarjenja, v Moščancih in Puconcih pa so uredili vzorni kmetiji, namenjeni prikazu naprednih tehnologij pridelave in reje. Takšne dejavnosti so pomembno prispevale k postopnemu dvigu strokovnega znanja med kmeti ter utrjevanju zaupanja v organizirano svetovalno delo.

Prva svetovna vojna je ta razvoj prekinila. Razmere po vojni so prinesle gospodarsko nazadovanje, zmanjšanje živinorejske proizvodnje in prekinitev številnih razvojnih programov. Toda strokovno znanje, pridobljene izkušnje in zavedanje o pomenu načrtnega razvoja kmetijstva niso izginili. Prav na teh temeljih se je v obdobju med obema vojnama začel nov razvojni val.

Pomemben vpogled v takratno stanje daje poročilo prvega veterinarskega referenta za Prekmurje Frana Zavrnika iz leta 1921. Iz njegovih zapisov je razvidno, da je bila goveja živina glavni vir dohodka večine kmetij, hkrati pa poudarja, da je bila kakovost populacije rezultat doslednega izvajanja živinorejske zakonodaje že v času Ogrske. Občine so morale zagotavljati kakovostne licencirane plemenske bike, država pa je manj razvitim območjem pomagala z nabavo novih plemenjakov. Takšen sistem je preprečeval nazadovanje populacije in ustvaril dobro izhodišče za nadaljnje selekcijsko delo. Nadzor nad tem je izvajal upravni okraj ali srez.

V dvajsetih in tridesetih letih prejšnjega stoletja je organizirano živinorejsko delo dobilo nove razsežnosti. Med ključnimi osebnostmi

Kmetijski odbor sreza Murska Sobota, leta 1929. Skrajno desno sedi sreški veterinar Jože Samec. Vir: arhiv Pomurskega muzeja Murska Sobota

tega obdobja so bili sreški kmetijski referenti Beno Wenko, Erik Eiselt in Valentin Petkovšek ter veterinarji Jože Samec, Josip Šerbec, Anton Sok in Alojz Škof. S svojim strokovnim delom niso zgolj uvajali novih rejskih metod, temveč so med kmeti gradili zaupanje v organizirano strokovno pomoč. Lokalni časopisi so jih označevali za »dušo in silo gospodarskega gibanja«, saj so prav oni povezovali državno kmetijsko politiko z vsakdanjim življenjem pomurskih kmetij.

Posebno mesto pripada inženirju Benu Wenku, ki je bil eden najpomembnejših organizatorjev selekcijskega dela v Pomurju. Na njegovo pobudo so leta 1927 stekle priprave za ustanovitev prvega selekcijskega društva v Nedelici, kmalu zatem pa še v Moravcih in Tešanovcih. Do sredine tridesetih let je na območju Pomurja delovalo že sedemindvajset selekcijskih društev, v katera je bilo vključenih več kot tisoč štiristo rejcev. Njihovo delo ni bilo omejeno zgolj na evidenco živali, temveč je obsegalo sistematično spremljanje proizvodnih lastnosti, ocenjevanje plemenskega podmladka, vodenje rodovniških knjig in organizacijo strokovnih razstav.

Leta 1932 je bila ustanovljena Zveza selekcijskih društev za svetlo lisasto govedo, ki je povezala rejce celotnega območja reje lisaste pasme v severovzhodni Sloveniji. Njen glavni cilj je bil oblikovati kakovostno kombinirano pasmo z dobrimi mlečnimi, mesnimi in delovnimi lastnostmi. Pod strokovnim vodstvom zveze se je začelo enotno selekcijsko delo, ki je pomenilo enega najpomembnejših razvojnih korakov slovenske govedoreje v predvojnem obdobju.

Vrhunec tega razvoja je predstavljala velika razstava lisastega goveda leta 1935 v Murski

KMETIJSTVO

Živinorejci zborujejo.

Ustanovni občni zbor Zveze živinorejskih organizacij za svetlolisasto govedo dne 28. avgusta v Beltincih je dokaz, da naši živinorejci v teh težkih časih niso izgubili upanja in trdne volje za uspeh in napredek. Vse organizacije v srezih: Murska Sobota, Dolnja Lendava, Ljutomer ter tja do Sv. Lenarta v Mariborskem srezu, so poslale svoje delegate.

Prisotni so bili tudi vsi sreski kmet. in vet. referenti med njimi senior živinorejcev g. Martin Zupanc.

To ni bil navaden občen zbor, da bi se samo kaj sklenilo, pa nič

Predvojno selekcijsko delo: članek o ustanovnem občnem zboru Zveze živinorejskih organizacij za svetlolisasto govedo, objavljen 9. oktobra 1932. Vir: Murska krajina, letnik 1, številka 32

Soboti, ki je pritegnila skoraj dvesto plemenskih živali, številne domače in tuje strokovnjake ter predstavnike državnih oblasti. Dogodek ni bil le razstava živali, temveč predstavitev dosežkov organiziranega rejskega dela, ki je v manj kot desetletju pomembno izboljšalo kakovost živinoreje v Pomurju.

Do začetka druge svetovne vojne je bilo v Zvezo selekcijskih društev vključenih že dvaintrideset društev. Oblikovana je bila mreža strokovnega sodelovanja med rejci, veterinarji in živinorejskimi strokovnjaki, ki je omogočala sistematično izboljševanje populacije lisastega goveda. Prav ta organiziranost je po vojni predstavljala trdno izhodišče za nadaljnji razvoj selekcije, umetnega osemenjevanja in veterinarske službe.

Boris (Beno) Wenko, agronom, zootehnik - * 20. sept. 1895 Slovenj Gradec, + 6. apr. 1980 Fürstenfeld (Burgenland, Avstrija). Vir: Kmetovalec, letnik 51 (1934), str. 86.

Predvojna selekcijska društva zato niso bila samo predhodniki poznejših organizacij po imenu. V njih so se oblikovali način dela, evidenca živali, spremljanje proizvodnosti, strokovna odbira in povezovanje rejcev, ki so po letu 1946 omogočili hitrejšo obnovo organizirane živinorejske službe.

Ko je bil septembra 1946 v Murski Soboti ustanovljen Vetserum, tako ni nastala povsem nova ustanova, temveč je dobila institucionalno obliko strokovna tradicija, ki se je v Pomurju razvijala že več desetletij. Povojna organizacija veterinarske in živinorejske službe je prevzela bogate izkušnje predvojnih strokovnjakov, jih nadgradila z raziskovalnim delom ter odprla novo razvojno obdobje, ki je Pomurje v naslednjih desetletjih uvrstilo med najpomembnejša živinorejska območja v Sloveniji.

Razstava goveje živine Zveze selekcijskih društev leta 1935. Vir: PAM Pokrajinski arhiv Maribor

1946–1959

Od Vetseruma do Živinorejsko-veterinarskega zavoda

Druga svetovna vojna je močno prizadela tudi pomursko kmetijstvo. Živinorejska proizvodnja se je zmanjšala, številne plemenske živali so bile izgubljene, prekinjeno je bilo organizirano selekcijsko delo, strokovne službe pa so morale po koncu vojne skoraj na novo vzpostaviti svojo dejavnost. Kljub temu povojni razvoj ni pomenil popolnega začetka. Izkušnje predvojnih selekcijskih društev, delo veterinarskih in kmetijskih strokovnjakov ter zavedanje o pomenu načrtnega razvoja živinoreje so predstavljali trdne temelje, na katerih je bilo mogoče graditi novo organizacijo.

1946–1948

Vetserum

Vetserum je predstavljal začetek novega obdobja organiziranega veterinarskega in raziskovalnega dela v Pomurju.

V takšnih razmerah je bil septembra 1946 v Murski Soboti ustanovljen Vetserum, ki je deloval v povezavi z Veterinarskim znanstvenim zavodom v Ljubljani. Njegova ustanovitev je pomenila začetek novega obdobja organiziranega veterinarskega in raziskovalnega dela v Pomurju. Ena njegovih prvih nalog je bila spopad z nalezljivo ohromelostjo prašičev, boleznijo, ki je po vojni predstavljala eno največjih groženj prašičereji v severovzhodni Sloveniji. Raziskovalno delo laboratorija v Murski Soboti je pomembno prispevalo k razvoju cepiva in obvladovanju bolezni, ki je povzročala velike gospodarske izgube. Pri tem so pomembno vlogo odigrali strokovnjaki Ivo Kenda, Uroš Baš, Evgen Kodrnja in pozneje Zoltan Šiftar. Njihovo delo je preraslo lokalni pomen – vakcinalni sev »Murska Sobota« je bil uporabljen tudi v drugih evropskih državah, laboratorij pa je za svoj prispevek prejel mednarodno priznanje Svetovne zdravstvene organizacije (WHO) in Mednarodnega urada za epizootije (OIE).

Zgradba Vetserum zavoda Murska Sobota na Lendavski cesti 1. Vir: Zbirka fotografij Murske Sobote

Leta 1948 je zvezna vlada uradno ustanovila več zavodov Vetserum na območju tedanje Jugoslavije, med njimi tudi murskosoboškega. Za prvega ravnatelja je bil imenovan veterinar Jože Samec, eden izmed veterinarjev, ki je že pred vojno pomembno sodeloval pri razvoju živinoreje v Pomurju. Njegovo imenovanje je simbolno povezalo predvojno obdobje organiziranega selekcijskega dela z novo povojno veterinarsko službo.

Pomemben mejnik v institucionalnem razvoju Vetserum-zavoda v Murski Soboti je bila odločba Vlade Federativne ljudske republike

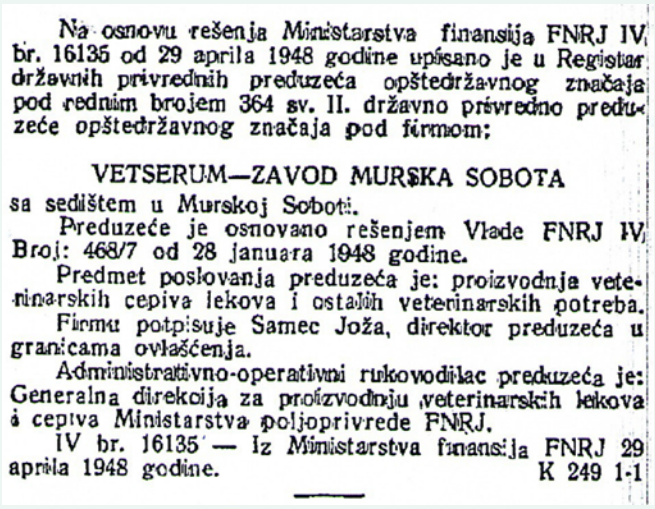

Na osnovu rešenja Ministarstva finansija FNRJ IV br. 16135 od 29 aprila 1948 godine upisano je u Registar državnih privrednih preduzeća opštedržavnog značaja pod rednim brojem 364 sv. II. državno privredno preduzeće opštedržavnog značaja pod firmom:

VETSERUM—ZAVOD MURSKA SOBOTA

sa sedištem u Murskoj Soboti.

Preduzeće je osnovano rešenjem Vlade FNRJ IV Broj: 468/7 od 28 januara 1948 godine.

Predmet poslovanja preduzeća je: proizvodnja veterinarskih cepiva lekova i ostalih veterinarskih potreba.

Firmu potpisuje Samec Joža, direktor preduzeća u granicama ovlašćenja.

Administrativno-operativni rukovodilac preduzeća je: Generalna direkcija za proizvodnju veterinarskih lekova i cepiva Ministarstva poljoprivrede FNRJ.

IV br. 16135 — Iz Ministarstva finansija FNRJ 29 aprila 1948 godine. K 249 1-1

Objava o registraciji državnega gospodarskega podjetja državnega značaja Vetserum – zavod Murska Sobota (vir: službeni list FNRJ, 12. maj. 1948)

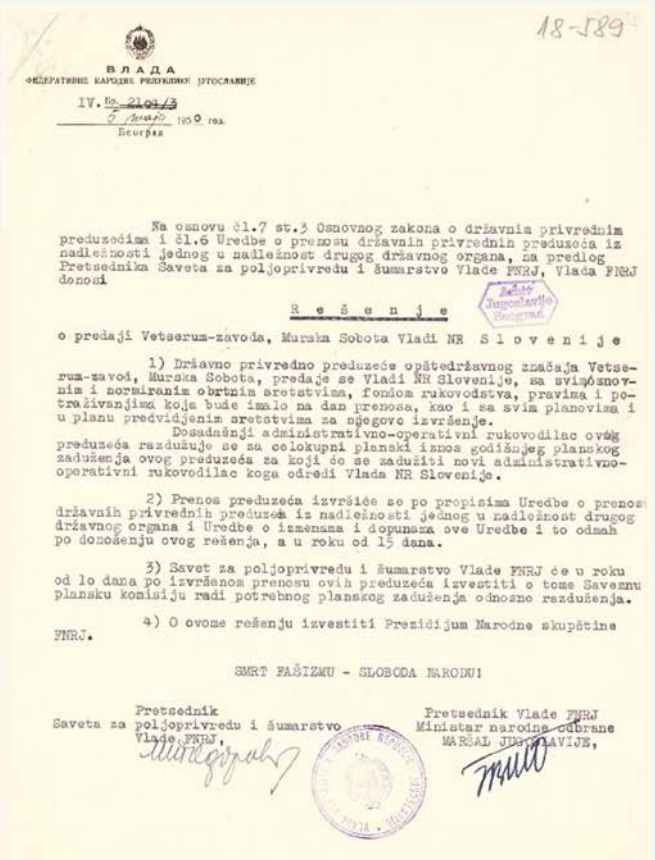

18-589

ВЛАДА
ФЕДЕРАТИВНЕ НАРОДНЕ РЕПУБЛИКЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

IV. Бр. 2104/3
5 маја 1950 год.
Београд

Na osnovu čl.7 st.3 Osnovnog zakona o državnim privrednim preduzećima i čl.6 Uredbe o prenosu državnih privrednih preduzeća iz nadležnosti jednog u nadležnost drugog državnog organa, na predlog Pretsednika Saveta za poljoprivredu i šumarstvo Vlade FNRJ, Vlada FNRJ donosi

R e š e n j e

o predaji Vetserum-zavoda, Murska Sobota Vladi NR S l o v e n i j e

1) Državno privredno preduzeće opštedržavnog značaja Vetserum-zavod, Murska Sobota, predaje se Vladi NR Slovenije, sa svim osnovnim i normiranim obrtnim sretstvima, fondom rukovodstva, pravima i potraživanjima koja bude imalo na dan prenosa, kao i sa svim planovima i u planu predvidjenim sretstvima za njegovo izvršenje.

Dosadašnji administrativno-operativni rukovodilac ovog preduzeća razdužuje se za celokupni planski iznos godišnjeg planskog zaduženja ovog preduzeća za koji će se zadužiti novi administrativno-operativni rukovodilac koga odredi Vlada NR Slovenije.

2) Prenos preduzeća izvršiće se po propisima Uredbe o prenosu državnih privrednih preduzeća iz nadležnosti jednog u nadležnost drugog državnog organa i Uredbe o izmenama i dopunama ove Uredbe i to odmah po donošenju ovog rešenja, a u roku od 15 dana.

3) Savet za poljoprivredu i šumarstvo Vlade FNRJ će u roku od 10 dana po izvršenom prenosu ovih preduzeća izvestiti o tome Saveznu plansku komisiju radi potrebnog planskog zaduženja odnosno razduženja.

4) O ovome rešenju izvestiti Prezidijum Narodne skupštine FNRJ.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!

Pretsednik Saveta za poljoprivredu i šumarstvo Vlade FNRJ,

Pretsednik Vlade FNRJ Ministar narodne odbrane MARŠAL JUGOSLAVIJE,

Odločba o predaji zavoda Vetserum Vladi NR Slovenije. Vir: arhiv Jugoslavije

Jugoslavije iz leta 1950, s katero je bil zavod prenesen v pristojnost Vlade Ljudske republike Slovenije.

V odločbi je bil Vetserum-zavod v Murski Soboti opredeljen kot državno gospodarsko podjetje splošnodržavnega pomena. S predajo je prešel v pristojnost Vlade Ljudske republike Slovenije, skupaj z vsem svojim premičnim in nepremičnim premoženjem, denarnimi sredstvi, fondom osnovnih sredstev, pravicami in obveznostmi. Prenos je tako zajemal celotno gospodarsko in organizacijsko celoto zavoda, ne le njegovih posameznih sredstev.

Odločba iz leta 1950 je zato pomembna predvsem kot dokaz, da je bil Vetserum-zavod v Murski Soboti vključen v sistem državnih gospodarskih podjetij ter da je bila njegova upravna pristojnost s posebnim zveznim aktom prenesena na slovensko republiško raven. Ta sprememba je pomenila pomemben institucionalni korak v razvoju zavoda in njegovem nadaljnjem delovanju v okviru slovenskega kmetijstva in veterinarstva. Ta korak je predstavljal osnovo za nadaljnje povezovanje veterinarskih dejavnosti v Pomurju.

Po petih letih delovanja je Vetserum postal pomembno središče proizvodnje cepiva, saj je pripravil že skoraj 5.000 litrov cepiva, ki ga je dobavljal tudi drugim slovenskim okrajem in sosednjim republikam. Pri razvoju proizvodnje in doseženih uspehih je imel pomembno vlogo dr. Kodrnja, ki je za svoje delo prejel tudi denarno nagrado vlade. V poznejšem obdobju je vodenje zavoda prevzel dr. Ivan Kenda, ki je uvedel izboljšane postopke izdelave cepiva in uporabo sodobnejših naprav, s katerimi so skrajšali čas proizvodnje ter zmanjšali nevarnost okužbe cepiva.

Po navedbah časopisnega poročila so z množičnim zaščitnim cepljenjem in doslednim izvajanjem veterinarsko-sanitarnih ukrepov bolezen v Sloveniji do začetka petdesetih let v veliki meri obvladali. V murskosoboškem okraju

Delovni uspehi „Vetseruma“ v Murski Soboti

Pred petimi leti je bil v Murski Soboti ustanovljen državni zavod »Vetserum«, ki je imel nalogo zatreti nalezljivo ohromelost svinj, bolezen, ki je od leta 1941 naprej resno ogrožala svinjerejo v Sloveniji. »Vetserum« v Murski Soboti je, kot edini zavod v državi, ki proizvaja cepivo proti tej bolezni, dosegel v petih letih svojega dela lepe uspehe. Strokovnjakom v »Vetserumu« je uspelo, da so s cepivom, ki ga zavod proizvaja, svinjsko ohromelost v Sloveniji skoraj popolnoma zatrli in s tem naredili celotnemu državnemu gospodarstvu ogromno uslugo.

1947. leta je poginilo 42 tisoč svinj

Nalezljiva ohromelost svinj je bila v Sloveniji — poleg svinjske rdečice — najnevarnejša nalezljiva bolezen, ki je povzročala svinjereji velikanske izgube. Prvič se je pojavila ta bolezen pred 22 leti v Češkoslovaški, kjer je še vedno močno razširjena, saj imajo tam po uradnih podatkih še okoli 14.000 okuženih dvorišč.

V jeseni 1940. leta se je bolezn prenesla preko Avstrije tudi k nam in je bilo koncem leta 1940 v Sloveniji okuženih že okoli 100 dvorišč, predvsem v okrajih Maribor, Dravograd, Celje, Logatec in Krško. V južnih krajih Slovenije je bila ta bolezen kmalu zatrta s klanjem obolelih in sumljivih svinj, dočim je v severnih okrajih, zlasti v mariborskem in mursko-soboškem, zavzela tako velik obseg, da je do 1947. leta poginilo na tej bolezni okrog 42 tisoč svinj.

Vzroki in okužba ohromelosti svinj

Nalezljivo ohromelost svinj povzroča neviden virus, ki ga najdemo največkrat v možganih, hrbtenjači ali blatu obolelega prašiča. Okužba prašičev se vrši skozi nosnice, kar so strokovnjaki dokazali s tem, da so dali zdravim prašičem pojesti okužene možgane, pa prašiči niso oboleli, ker kuživo ni prišlo v dotik z nosnicami. Čim pa so dali okužene možgane prašičem v tekočini, so se prašiči, ki so morali pri zauživanju vtakniti rilec v tekočino, okužili. Bolezen se največkrat prenese z blatom, zato se opaža največ novih slučajev v mesecih aprilu in oktobru, ki so najbolj deževni in deževnica takrat prenaša iz gnoja kuživo na večje razdalje. Zanimiv je slučaj, da je uspelo okužiti prašiče z vodo, v kateri so bili oprani čevlji osebe, ki je imela posla v okuženem svinjaku in je potem še dve uri hodila po dežju in blatu.

S cepivom so omilili obolelost . . .

1946. leta je ljudska oblast ustanovila v Murski Soboti »Vetserum«, ki je začel izdelovati poskusno cepivo proti svinjski ohromelosti. Ljudska oblast je istočasno uvedla tudi obvezno cepljenje vseh svinj proti tej bolezni in kmalu so se pokazali prvi uspehi.

1947. leta so v prvih 31 vaseh cepili 5363 svinj. Dočim je pred cepljenjem v teh vaseh obolelo na svinjski ohromelosti približno 7 odst. svinj, je odstotek obolelih po cepljenju padel na 0,51 odst. Cepljenje se je nadaljevalo in naslednjega leta je bilo v okraju cepljenih že preko 38.000 svinj.

Zasluge dr. Kodrnje so nepopisne

»Vetserum« v Murski Soboti je od leta 1947 do danes pripravil že blizu pet tisoč litrov cepiva, ki ga pošilja zdaj tudi ostalim okrajem, pa tudi sosednim republikam. Delo dr. Kodrnje, ki je v teh letih k uspehom »Vetseruma« v Murski Soboti najbolj pripomogel in je zato prejel od vlade tudi nagrado v znesku 20.000 dinarjev, zdaj ma« dr. Ivan Kenda. Dr. Kenda je v poslednjem času vpeljal v zavodu nove uspešnejše načine izdelovanja cepiva, ki se sedaj vrši z modernimi aparati, pri katerih se skrajša čes dela in odvrne nevarnost okuženja cepiva.

S pomočjo cepiva, ki ga izdeluje »Vetserum« v Murski Soboti je v glavnem uspelo zatreti to nalezljivo bolezen svoinj v Sloveniji. V prvih treh mesecih letos nibil v okraju prijavljen noben nov slučaj ohromelosti. Ta uspeh je dosežen predvsem s strogo izvedbo veterinarsko-sanitarnih predpisov in z zaščintm cepljenjem v velikem obsegu.

Tudi zadružni gradbinci so tekmovali

Turčičev način zidanja. »Kaj pa je to?« boste porekli. No naši gradbinci, ki v Bučečovcih gradijo zadružni mlin, oni bi vam znali povedati kako je pri novem poslu.

Ustavimo se za kip na bučečovskem gradbišču. Ljudi — zidarje in strežaje — bomo srečali. Predzadnji ponedeljek so pričeli po novem načinu, ki se je zelo dobro obnesel. Spočetka so naši gradbinci zmajevali z glavami, češ, da malo verujejo v uspeh. Tehnik Berk Franc jih je dolgo prepričeval, da so popustili in poizkusili.

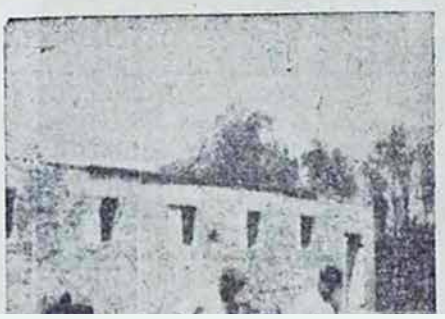

Članek o uspešnem petletnem delovanju zavoda Vetserum. Vir: Ljudski glas, 1. maj 1951

v prvih treh mesecih leta, na katero se nanaša poročilo, niso prijavili nobenega novega primera. Uspehi Vetseruma so tako pomembno prispevali k zaščiti prašičereje in zmanjševanju gospodarske škode, hkrati pa potrdili pomen specializirane veterinarske ustanove za razvoj in izvajanje preventivnih ukrepov na področju zdravstvenega varstva živali.

Kmalu je sledila pomembna organizacijska sprememba. Vetserum, veterinarska postaja in diagnostični laboratorij so se združili v Veterinarski zavod Murska Sobota. Združitev je pomenila več kot le administrativno reorganizacijo. Prvič so bile pod eno ustanovo povezane veterinarska praksa, laboratorijska diagnostika, raziskovalno delo in strokovna podpora živinoreji. Takšna organiziranost je omogočila hitrejši prenos znanja v prakso ter tesnejše sodelovanje med raziskovalci, veterinarji in rejci.

Obnova živinoreje pa ni temeljila zgolj na

Oživiti bo treba delo živinorejskih odsekov v Prekmurju

V pretekli vojni je močno trpela živinoreja. Tudi Prekmurju ni prizanesla. S prihodom okupatorja so se razširile živinske bolezni. Ljudsko oblast je po osvoboditvi čakala težka naloga. Oživeti je bilo treba živinorejo in omogočiti zdrav razvoj našemu kmetijstvu. Vemo, da brez živinoreje ni obdelanih polj, ni pridelkov na nepognojenih njivah in travnikih. Za pospešitev živinoreje so bili izdani številni ukrepi.

Vzlic skrbi ljudske oblasti niso v murskosoboškem okraju dosegli tistih uspehov, ki bi bili za dvig živinoreje nujno potrebni. Ni krivda na odkupih, kakor govorijo nekateri naivneži. Vzroki so globlji. Naši živinorejski odseki pri KZ niso izpolnili svoje naloge. Marsikateri izmed njih je le na papirju. Nedelavnost živinorejskih odsekov je privedla do nekaterih napak, zlasti pri odkupu živine. Preskrba delavcev z mesom in mastjo je najnujnejša naloga odkupnih organov. To je razumela večina kmetovalcev, ki se trudijo za pravočasno oddajo teh proizvodov. Pri naprednih kmetovalcih kljub zadoščenim oddajam ne pada stalež živine. Špekulanti so se postavili na opredeljeno stališče, nasprotno občim koristim in skupnosti. Govoričijo o tem, da je treba zmanjšati stalež živine in se rešiti prevelikih oddaj mesa. Niso ostali samo pri govorjenju. Mnogi nimajo zadostnega števila živine v primerjavi z gospodarsko močjo svojih posestev. Večji kmetje so ponavadi močno pod planom vzreje živine.

veje živine manj, kot mu določa plan vzreje. Nič boljše ni pri Granfol Tereziji, Rajner Francu in drugih kmetih. Kaj pa bo rekla Granfol Marija, posestnica druge skupine, ki redi na manjši površini 4 glave goveje živine. Kakšna je razlika med njo in Matejem, ki bi moral vzrediti 8 repov. V Hodošu je Roman Bela, ki bi moral imeti v hlevu 6 krav, ima pa le eno. Konje Anton ima namesto 5 krav le eno. Tudi Bac Aleksander iz Strukovec ni pomislil na svoje dolžnosti. V hlevu bi mu naj ostalo 11 glav goveje živine, tako pa jih je samo sedem.

Njim lahko pogleda v obraz Šiftar Aleksander, ki jih ne posnema. Redi celo več živine, kot mu je predpisano. V hlevu muka 16 glav goveje živine in kruli 33 prašičev. Po njem so vzeli vzgled Gabor Jožef iz Petanjcev, Flisar Franc in Veren Štefan iz Markišavec, Kočar Marija iz Skakovec, Pentek Josip iz Predanovec, Horvat Josip iz Nemčavec in še mnogo drugih. To nam odkriva bedno sliko nekaterih špekulantov, ki izrabljajo napore naprednih živinorejcev. Njim bo treba stopiti na prste. Ne gre, da bi pošteni kmetje oddajali živino na račun špekulantov. Prav tu je važen poseg KLO, ki naj bi kmetom pravilno določali plane vzreje živine in obenem strogo kontrolirali njihovo uresničenje. Špekulante je treba s strogimi merami navaditi, da bodo drugače gledali na dolg, ki ga imajo do skupnosti. Z nizkim, podplanskim številom živine škodujejo obdelavi svojih polj, ki brez gnoja dobro ne obrodijo. Tako je prikrajšan odkup kmetijskih pridelkov iz teh posestev in zopet trpi delovno ljudstvo.

V soboškem okraju bo treba podvzeti najstrožje mere proti tistim, ki namerno znižujejo stalež živine na svojih posestvih. KZ in njihovi živinorejski odseki naj zopet zaživijo, kar bo v korist vsakemu naprednemu živinorejcu. Kakovostni in številčni dvig živinoreje je nujen ukrep v našem gospodarstvu, ker se bo s tem dvignilo tudi kmetijstvo in vse ostale panoge gospodarjenja na kmetski zemlji.

-ček

Koga bodo volili Benedikčani in okoliški kmetje

Radgonski delovni ljudje dobro poznajo svojega sekretarja Partije. Že par let biva med njimi. Pri vsakem delu rad daje nasvete in pomoč. Zaradi tega je priljubljen med volivci.

NOV in ji pomagal. Leta 1942 je odšel na Kalnik, okraj Koprivnica, kjer je delal kot terenski aktivist. S svojim zadržanjem pred okupatorjem in ustaško golazinjo — si je pridobil zaupanje med ...

Članek o delu živinorejskih odsekov v Prekmurju. Vir: Ljudski glas, 7. februar 1951

zdravstvenem varstvu živali. Že leta 1951 so bili ponovno organizirani živinorejski odseki, obnovljena sta bila kontrola proizvodnosti in selekcijsko delo, začela so nastajati nova živinorejska društva. Med nosilci tega razvoja je bil agronom Franc Zadravec, ki je po končanem študiju prevzel organizacijo živinorejske službe na območju Murske Sobote in Ljutomera. Pod njegovim vodstvom so bili ponovno vzpostavljeni sistemi kontrole mlečnosti, rodovniškega vodenja in načrtne vzreje, ki so predstavljali osnovo za vse poznejše rejske programe.

1949–1950

Nastanek Veterinarskega zavoda

Preoblikovanje je povezalo veterinarsko dejavnost in laboratorijsko diagnostiko v skupno strokovno organizacijo.

Pravi prelom v razvoju pomurske govedoreje pa je pomenila uvedba umetnega osemenjevanja. Dne 24. aprila 1952 je v Murski Soboti začela delovati osemenjevalna postaja, istega dne pa je bila v Polani opravljena tudi prva umetna osemenitev krave v Pomurju. Ta dogodek pomeni enega najpomembnejših mejnikov slovenske živinoreje, saj je odprl možnost načrtnega širjenja najboljšega plemenskega materiala in bistveno pospešil genetski napredek populacije.

Prve korake pri uvajanju nove reprodukcijske metode sta opravila veterinar Ferdinand Trenz in veterinarski tehnik Janko Močnik, ki sta z veliko strokovne zavzetosti predstavljala novost rejcem in jo uvajala v vsakodnevno prakso. Umetno osemenjevanje je pomenilo pravo tehnološko revolucijo. Namesto naključne uporabe plemenjakov je omogočilo premišljeno načrtovanje

Veterinar Ferdinand Trenz, selekcionist Tibor Titan in molzni kontrolorji pred Veterinarskim zavodom na Lendavski ulici. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS, FOTO: fotograf Jože Kološa – Kološ

paritev, večjo varnost pred prenosom bolezni ter bistveno hitrejše izboljševanje proizvodnih lastnosti živali.

Napredek je bil izjemno hiter. Že v prvem letu je bilo opravljenih približno šeststo osemenitev, kmalu pa je zavod uvozil dvanajst vrhunskih plemenskih bikov, od katerih jih je pet ostalo v Murski Soboti, preostali pa so bili razporejeni na druga pomembna živinorejska območja v pokrajini ob Muri. Zaradi vse večjega zanimanja rejcev je bila leta 1954 organizirana prva osemenjevalna proga s štirinajstimi postajami v okolici Murske Sobote. Obsegala je štirinajst postaj v približno 30-kilometrskem

1952

Začetek umetnega osemenjevanja govedi

Prva umetna osemenitev krave v Polani je odprla pot organizirani uporabi izbranih plemenskih bikov v pomurskih čredah.

Pregled pred osemenitvijo krave na Osemenjevalnem centru v Murski Soboti. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS, FOTO: fotograf Jože Kološa – Kološ

Enoletni uspehi osemenjevalne postaje v Soboti

Postaja za osemenjevanje krav in zatiranje jalovosti v Soboti je brez vsake svečanosti proslavila prvo obletnico svojega obstoja. Ob tej priliki smo obiskali Veterinarski zavod v Soboti, ki upravlja tudi to postajo. Direktor, veterinar Alfred Trenc nam je na kratko razložil dosedanje delo pri osemenjevanju krav v Prekmurju.

Do konca meseca aprila so osemenili 1030 krav. V istem času so zdravili in pozdravili 2200 krav, ki so bolehale na raznih spolnih boleznih in drugih motnjah plodnosti. Zaradi velikega števila bolnih krav so morali klicati na pomoč Veterinarsko bolnico v Celju. Pri tem je razveseljivo dejstvo, da je preko 80 odstotkov krav, ki so bile osemenjene, postalo brejih. Odstotek brejih krav bi bil še višji, če ne bi največ osemenjevali le krave, ki so bile predhodno zdravljene.

Število osemenjenih krav vsak mesec raste, področje, kjer osemenjujejo, pa se stalno širi. Sedaj osemenjujejo že v 65 krajih Prekmurja — seme pa pošiljajo tudi v Maribor in Lenart. V kratkem pa bodo začeli pošiljati seme tudi v Lendavo, kjer kmetijska zadruga Lendava ureja z lastnimi sredstvi osemenjevalnico za svoje in bližnje področje. Nastavili so tudi lastnega veterinarja, ki bo delal pri osemenjevanju in zatiranju jalovosti.

ZAKAJ OSEMENJEVANJE?

Direktor Alfred Trenc je tudi povedal, da so prekmurski živinorejci sami dali pobudo, naj se tudi pri njih uvedejo modernejše metode za zboljšanje govedoreje. Boljših bikov skoraj ni bilo možno nabaviti. Pri kravah pa se je močno razširila jalovost in razne spolne bolezni. Pri dosedanjem načinu uporabe plemenjakov ne bi mogli zatreti v krajšem času vseh teh bolezni, za to investirali en milijon dinarjev. Okrajna zadružna zveza Sobota pa je nabavila plemenjake iz inozemstva; enega bika pa je nabavila KZ Sobota.

Osemenjevalna postaja v Soboti je v začetku dobivala seme od matične postaje v Ljubljani. Od oktobra lanskega leta pa ga pridobiva od lastnih bikov. Za pridobivanje semena ima pet odličnih bikov. Ti plemenjaki so taki, da lahko pričakujemo, živino. Poleg osemenjevalnice v Lendavi, ki bo v kratkem začela poslovati, se predvideva ustanovitev osemenjevalnic vsaj v dveh ali treh krajih na Goričkem (v poštev pridejo predvsem Grad, Gornji Petrovci in Prosenjakovci). Predvideva se, da bi leta 1957 lahko osemenili 5000 krav, leta 1962 pa preko 10.000.

Kljub temu, da bo osemenjevanje zajemalo vedno večji obseg, se na račun tega ne more izločevati bikov. Najprej bo treba še vzrediti dobre plemenjake. Pravilno je, da se osemenjuje le najboljše krave. Osemenjevanje pa se mora opravljati le tam, kjer bodo kmetovalci to sami želeli, in v prosti tekmi z navadnim oplojevanjem.

K temu uspešnemu delu je največ prispeval delovni kolektiv te ustanove, predvsem pa direktor, veterinar Alfred Trenc in njegov pomočnik, veterinarski tehnik Jaka Močnik. Precej pa je prispevala tudi veterinarska služba OLO in živinorejski strokovnjaki ter strokovno osebje na terenu, ki so mnogo pripomogli, da je osemenjevanje v Prekmurju zajelo tako širok obseg.

Krava Šeka — R 503 s svojo teličko, roj. 18. febr. 1953, ki je plod prvega osemenjevanja v Prekmurju — last Cipot Štefana, Polana št. 11 Foto Kološa

DA NAM BO OSTALA SLATINA DALJ ČASA SVEŽA

Večkrat nam v steklenici ostane slatina (kisla voda), ki

Članek o uspehih osemenjevalne postaje v Murski Soboti. Vir: Obmurski tednik, 22. jan. 1953

radiju okoli Murske Sobote. S tem je bila storitev bistveno bolj dostopna rejcem, število osemenitev pa se je že v prvem letu več kot podvojilo. Zaradi povečanega obsega dela je bilo treba zaposliti dodatnega osemenjevalca. Model se je izkazal za izredno uspešnega, zato so kmalu sledile nove proge v Lendavi, Ljutomeru, Gornji Radgoni, Gornjih Petrovcih in Vidmu ob Ščavnici. Strokovna služba je tako postala dostopna praktično vsem pomembnejšim živinorejskim območjem Pomurja.

Osemenjevalec Janko Močnik in prvi avtomobil Osemenjevalnega centra v Murski Soboti. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS, FOTO: fotograf Jože Kološa – Kološ

1955

Začetki sodobne selekcije prašičev

Organizirano rejsko delo je začelo načrtno izboljševati proizvodne lastnosti plemenskih prašičev.

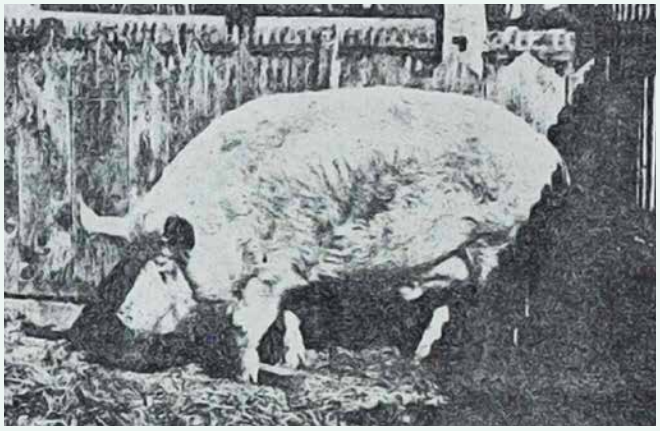

Plemenski merjasec. Vir: Ljudski glas, 1952, št. 23

Umetno osemenjevanje je bilo pomembno ne samo kot nova veterinarska oziroma reprodukcijska tehnologija. Omogočilo je, da se je kakovosten genetski material lahko hitro širil med veliko število rejcev. S tem je nastala neposredna povezava med selekcijo na vrhu rejskega sistema in vsakdanjo proizvodnjo na kmetijah.

Podobno intenziven razvoj je doživela tudi prašičereja. Leta 1955 se je začelo sistematično selekcijsko delo z uvozom plemenskih svinj pasme veliki jorkšir.

Ob koncu petdesetih let je postajalo vse bolj očitno, da veterinarskega varstva, reprodukcije in selekcije ni več mogoče obravnavati ločeno. Izkušnje so pokazale, da so najboljši rezultati doseženi tam, kjer veterinarji in živinorejski strokovnjaki delujejo kot enotna strokovna ekipa. Zato je leta 1959 prišlo do združitve selekcijske in osemenjevalne službe v novo organizacijo – Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje. Ta odločitev je pomenila začetek razvojnega modela, ki je v naslednjih desetletjih pomembno zaznamoval slovensko živinorejo.

Pomurski živinorejci so imeli pri tem posebno prednost. Kot se pozneje spominjajo številni sodelavci zavoda, veterinarji in živinorejski strokovnjaki niso nastopali vsak s svojega strokovnega položaja, temveč so razvoj živinoreje oblikovali skupaj. Med njimi so posebej izstopali agronom Franc Zadravec, veterinar Janez Pucko in številni drugi sodelavci, ki so znali povezovati znanstvena spoznanja z vsakodnevnimi potrebami kmetov. Prav ta kultura sodelovanja je postala ena od največjih odlik murskosoboškega zavoda.

Veterinarski zavod z osemenjevalnim centrom na novi lokaciji pred Černelavci, ob današnji Ulici Štefana Kovača 40. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Leto 1959 je pomenilo še eno pomembno prelomnico. Zavod se je preselil na današnjo lokacijo na Ulici Štefana Kovača v Murski Soboti, kjer so bili zgrajeni novi poslovni prostori, laboratoriji, hlevi in infrastruktura za osemenjevalni center. Selitev ni predstavljala zgolj novega sedeža ustanove, temveč simbol prehoda iz obdobja povojne obnove v obdobje intenzivnega strokovnega razvoja. Novi prostori so omogočili nadaljnjo širitev raziskovalnega dela, selekcije in reprodukcije ter ustvarili pogoje, da je Pomurje v naslednjih desetletjih postalo eno vodilnih slovenskih središč reje lisaste pasme in organizirane živinorejske stroke.

1959

Združitev veterinarske in selekcijske službe – nastanek Živinorejsko-veterinarskega zavoda za Pomurje (ŽVZ)

Testiranje bikov, združitev služb in nova infrastruktura so okrepili skupno organizacijo živinorejskega dela.

1960–1979

Obdobje strokovne odličnosti in mednarodne uveljavitve

Bik TARAS R 775 na reviji na ulicah Murske Sobote. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Vstop v šestdeseta leta je za Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje pomenil začetek obdobja izjemnega strokovnega razvoja. Če je bilo prvo povojno desetletje namenjeno predvsem vzpostavitvi organizacije in obnovi osnovnih služb, je bilo naslednjih dvajset let zaznamovano z uvajanjem sodobnih metod selekcije, razvojem umetnega osemenjevanja ter intenzivnim raziskovalnim delom, ki je Pomurje postavilo med najpomembnejša živinorejska območja v Sloveniji in tedanji Jugoslaviji.

Za ta razvoj so bile odločilne tudi osebnosti, ki so prevzele strokovno vodenje zavoda. Po preselitvi na novo lokacijo je vodenje prevzel veterinar Zoltan Šiftar, področje selekcije je vodil agronom Franc Zadravec, osemenjevalni center pa veterinar Janez Pucko. Njihovo sodelovanje je postalo ena največjih prednosti zavoda.

Eden največjih dosežkov tega obdobja je bila uvedba znanstveno utemeljenega selekcijskega programa za lisasto pasmo goveda.

Kolektiv Živinorejsko veterinarskega zavoda za Pomurje z direktorjem Zoltanom Šiftarjem (šesti z leve v prvi vrsti). Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

OB RAZPRAVAH NA REPUBLIŠKEM IN ZVEZNEM POSVETOVANJU ŽIVINOREJCEV

Prvi rezultati pri vzreji plemenskih bikcev

Prejšnji četrtek in petek sta bili v Murski Soboti republiško in zvezno posvetovanje živinorejskih strokovnjakov iz vse države. Strokovnjaki so razpravljali o selekciji svetlolisaste govedi in o prvih rezultatih in izkušnjah pri vzreji plemenskih bikcev z direktnim testiranjem na postaji živinorejsko-veterinarskega zavoda v Murski Soboti.

Namen selekcije in rejskega dela je v usmerjanju genetskih sprememb goved na formiranje takih tipov živali, katerih proizvodnja je čimbolj ekonomična. Pri tem je velikega pomena odbira roditeljskih živali in njihova načrtna uporaba.

V letu 1952 smo začeli z osemenjevanjem goved in zadnje leto osemenjujemo že 70 do 75 odst. vseh krav in telic na področju Pomurja. Zaradi tega se je zmanjšala potreba po bikih za pleme, povečala pa potreba po dobrih bikih za osemenjevanje. Ta problem smo reševali z uvažanjem plemenskih bikov. Izkušnje so nam pokazale, da tak način obnavljanja plemenjakov ni najboljši in da z ozirom na današnje potrebe prepočasi vodi k napredku. Okrog 20 do 25 odst. uvoženih bikov je bilo pozitivne plemenske vrednosti, za ostale pa lahko rečemo, da niso dovolj prispevali k napredku. Tak način torej ni dovolj učinkovit, poleg tega pa ni niti enostaven, niti poceni. Stalno uvažanje novih plemenskih bikov tudi slabo vpliva na moč in sposobnost lastnega rejskega dela. S tem, da smo začeli na testni postaji

starost bikcev pri teži 400 kg je bila za skupino Tarasovih potomcev 312 dni, Heinijevi pa so bili ob tej teži stari povprečno 286 dni. Tudi ta razlika je statistično zelo razločna.

Za prirast enega kg žive teže od teže 200 pa do teže 400 kg je povprečen bik Tarasove skupine porabil 2894 g škrobnih enot, povprečni bik Heinijeve skupine pa 2675 g škrobnih enot. Razlika je torej 219 g škrobnih enot v korist Heinijeve skupine. Te količine uporabljene hrane za prirast 1 kg žive teže so zelo nizke in ugodne ter govorijo o sposobnosti bikcev za hitro rast, z druge strani pa kažejo na dobro prehrano.

Praktično vrednost tega dela lahko ponazorimo z naslednjim primerom: Če prihranimo pri pitanju 200 g škrobnih enot na dan, je to pri pitanju do 300 kg prihranek 60 kg škrobnih enot pri enem biku. Pri pitanju 1000 bikov je razlika 60.000 kg škrobnih enot, kar predstavlja vrednost 75.000 kg koruze. Za zmogljivost pitališč v Sloveniji (40.000 glav) je ta razlika 3 milijone kg koruze. K temu prihranku je potrebno dodati še prihranek pri delovni sili in času, saj je ena skupina bikcev dosegla težo 400 kg 26 dni prej, kot druga skupina.

Dosedanje izkušnje so nam pokazale, da bo potrebno v bodoče jemati na postajo bikce v starosti dveh do treh tednov, kajti mlade bikce, ki še ne dobivajo velikih količin mleka, je laže navaditi na nov način prehrane, kot pa starejša teleta. Tudi tehnologijo prehrane bomo izpopolnili tako, da bomo bikce pozimi krmili

stavili, pa tudi dobljeni rezultati bodo še bolj trdni.

inž. Franc Zadravec
inž. Milan Erjavec

Lahke letne obleke za slu

LJU

Z otvoritve nove testne postaje minulo soboto

Bralci-bralcem v

Članek o razvoju testiranja plemenskih bikov. Vir: Pomurski vestnik, 2. julij 1964

Franc Zadravec je že v začetku šestdesetih let zbral skupino mladih strokovnjakov in začel uvajati metode, ki so bile v evropskem prostoru tedaj še razmeroma nove. Njegovo vodilo je bilo, da mora selekcija temeljiti na objektivnem vrednotenju proizvodnih lastnosti in ne zgolj na zunanjem videzu živali.

Leta 1960 je bil bik TARAS R 775 razglašen za prvega elitnega bika lisaste pasme v Sloveniji. Njegov uspeh ni pomenil zgolj priznanja

1960

Elitni bik TARAS

Taras R 775 je bil razglašen za prvega elitnega bika lisaste pasme v Sloveniji.

posamezni živali, temveč predvsem potrditev, da je začrtana selekcijska pot pravilna.Leta 1961 so ustanoviteljske pravice prešle na Okrajno kmetijsko zbornico za Pomurje. Zavod se je začasno preimenoval v Kmetijski zavod za Pomurje, nato pa je ponovno prevzel ime Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje. Strokovno vodenje in povezovanje različnih služb sta ostala pomembna za izvajanje rejskih nalog.

Naslednji velik korak je sledil v letih 1962 in 1963 z izgradnjo sodobne testne postaje za plemenske bike. Šlo je za eno prvih tovrstnih ustanov v Evropi in dolgo časa edino tovrstno postajo v Jugoslaviji. Tu so mlade bike sistematično spremljali, primerjali njihove rastne sposobnosti,

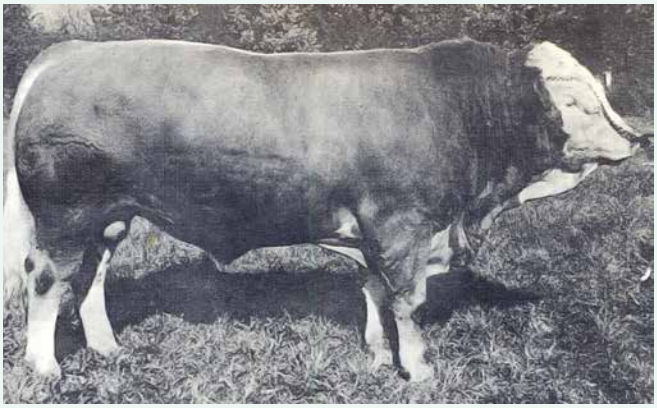

Bik HAMUN R 902, Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

izkoriščanje krme ter druge proizvodne lastnosti, kar je omogočilo bistveno natančnejše določanje njihove plemenske vrednosti.

Septembra 1963 je preizkus uspešno zaključil prvi bik iz novega sistema vzreje, istega leta pa je postal HAMUN R 902 prvi pozitivno testirani bik, vzrejen v Murski Soboti. S tem je bilo potrjeno, da lahko doma razviti selekcijski program dosega rezultate, primerljive z najboljšimi evropskimi praksami. V naslednjih desetletjih je testna postaja vzredila več kot 5.700 mladih plemenskih bikov, ki so izhajali iz najboljših slovenskih čred. Velik delež bikovskih

1962 - 1963

Izgradnja testne postaje za vzrejo in preizkušanje plemenskih bikov

Nova postaja je omogočila sistematično vzrejo in neposredno preizkušanje mladih plemenskih bikov.

mater je prihajal prav iz Pomurja, kar kaže, kako pomembno vlogo je regija odigrala pri razvoju slovenske lisaste pasme. Umetno osemenjevanje je postalo eden najpomembnejših dejavnikov genetskega napredka slovenske govedoreje. Omogočilo je hitro širjenje najboljših plemenskih linij, zmanjšalo nevarnost sorodstvenega parjenja ter bistveno pospešilo selekcijski napredek.

LJUDJE, KI SO PUSTILI SLED

Janez Pucko in razvoj osemenjevalnega centra ter lasten selekcijski program – ključ do dolgoročnega uspeha

Janez Pucko, veterinar in dolgoletni vodja osemenjevalnega centra. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Pomemben delež pri vpeljevanju in uspehu umetnega osemenjevanja v Pomurju je imel veterinar Janez Pucko, ki je bil na zavodu zaposlen od leta 1957 do upokojitve leta 1992. Sprva je deloval na področju klinične diagnostike, zdravljenja plodnostnih motenj in umetnega osemenjevanja, leta 1962 pa je prevzel vodenje osemenjevalnega centra. Pod njegovim vodstvom se je mreža umetnega osemenjevanja nenehno širila, izboljševale so se metode pridobivanja in uporabe semena, vse več rejcev pa je sprejemalo sodobne reprodukcijske postopke. Leta 1990 je postal vodja oddelka za živinorejo.

Posebnost slovenskega rejskega programa je bila njegova samostojnost. Namesto množičnega uvažanja plemenskih živali je selekcija

Elitni bik KAZIMIR R 1126 in podatki o progenem testu ter poreklu. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

lisaste pasme temeljila predvsem na domačem strokovnem delu. Iz tujine so uvažali le omejene količine zamrznjenega semena najboljših bikov, namenjenega predvsem osemenjevanju izbranih bikovskih mater. Tako so ohranjali lastno populacijo, hkrati pa vanjo načrtno vnašali najboljše evropske genetske lastnosti.

1973

Razvojni koncept pomurske prašičereje

Program je povezal organizirano prirejo prašičev, strokovno podporo in potrebe živilske industrije.

Leta 1973 je bil pripravljen Osnovni koncept razvoja pomurske prašičereje. Zavod je pri tem razvoju sodeloval z rejci, zadrugami in živilsko industrijo; vsebina programa in njegova izvedba sta podrobneje predstavljeni v naslednjem poglavju.

Dosežki pomurske selekcije niso ostali neopaženi niti zunaj slovenskih meja. Leta 1974 je Zagreb gostil svetovni kongres lisaste pasme, pomemben del strokovnega programa pa je potekal prav v Murski Soboti. Udeleženci so si ogledali testno postajo, plemenske bike in rezultate rejskega programa, organizirana pa je bila tudi velika razstava plemenske živine ter zasedanje Evropske zveze za lisasto pasmo (EVF). Dogodek je pomenil pomembno mednarodno priznanje kakovosti dela pomurskih strokovnjakov in dokončno potrdil ugled zavoda kot ene vodilnih ustanov na področju selekcije lisaste pasme.

Ugled se je potrjeval tudi z vrhunskimi plemenskimi biki. Med njimi posebno mesto zaseda KAZIMIR R 1126, ki je bil leta 1977 razglašen za elitnega bika. Njegovi potomci so pomembno zaznamovali razvoj lisaste pasme v Sloveniji in nekdanji Jugoslaviji, ime Kazimir pa je še danes sinonim za uspešno pomursko selekcijsko delo.

1977

Elitni bik KAZIMIR

Kazimir R 1126 je postal eden prepoznavnih rezultatov pomurskega selekcijskega programa.

Leta 1978 sta Milan Erjavec in Janez Pogačar raziskovala dednostne deleže lastnosti v direktnem testu. Raziskave so podprle natančnejše ocenjevanje plemenske vrednosti; v naslednjih letih je bilo vrednotenje dopolnjeno tudi z ocenjevanjem prvesnic.

Dr. Franc Zadravec in mag. Milan Erjavec ter razvoj moderne selekcije lisastega goveda v Pomurju

V razvoju moderne selekcije lisastega goveda v Pomurju imata posebno mesto Franc Zadravec in Milan Erjavec. Njuno delo je treba razumeti kot dve zaporedni stopnji istega razvojnega procesa.

dr. Franc Zadravec. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Franc Zadravec je v začetku šestdesetih let sodeloval pri uvajanju direktnega oziroma performansnega testiranja mladih bikov in si prizadeval za vzpostavitev specializirane testne postaje. Njegovo strokovno delo je imelo tudi izrazito znanstveno podlago. Leta 1965 je na Univerzi v Ljubljani zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom Ješčost in rastnost bikov v okviru reje svetlo lisastega goveda v Pomurju, v kateri je obravnaval lastnosti, ki so bile neposredno povezane z objektivnim vrednotenjem mladih plemenjakov. S tem se je selekcijsko delo še izraziteje premaknilo od presoje porekla in zunanjosti k merljivim lastnostim živali.

Na tej podlagi je Milan Erjavec v naslednjih desetletjih selekcijsko delo razvil v širši rejski sistem. Testna postaja v Murski Soboti je bila preoblikovana v vzrejališče plemenskih bikov lisaste pasme Slovenije, selekcijsko delo pa se je postopoma povezovalo z načrtnimi parjenji, progenim testiranjem, odbiro plemenic in vzrejo plemenskih telic. S tem selekcija ni več zajemala le posameznega plemenjaka, ampak vedno večji del populacije. V drugi polovici sedemdesetih in v osemdesetih letih je takšno delo pomembno prispevalo tudi k razvoju reje plemenskih telic v Pomurju, ki so se uveljavile na jugoslovanskem in pozneje tudi na tujih trgih. Njuno delo zato predstavlja pomemben mejnik v zgodovini pomurske živinoreje. Zadravec je pomagal vzpostaviti strokovne in znanstvene temelje objektivne selekcije mladih plemenjakov, Erjavec pa je te temelje razširil v organiziran sistem načrtne vzreje in selekcije. Razvoj je tako potekal od vprašanja, kateri plemenjak je boljši, k bistveno širšemu vprašanju, kako načrtno oblikovati naslednje generacije goveda in kako rezultate selekcije vključiti v vsakdanjo rejo čim večjega števila gospodarstev.

mag. Milan Erjavec. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Pomurski strokovnjaki so pri tem sodelovali s številnimi raziskovalnimi ustanovami doma in v tujini. Leta 1978 sta Milan Erjavec in prof. Janez Pogačar iz Biotehniške fakultete v Ljubljani opravila pomembne raziskave dednostnih deležev posameznih lastnosti v direktnem testu, kar je dodatno izboljšalo natančnost ocenjevanja plemenskih vrednosti. Nekaj let pozneje so selekcijski program dopolnili še z ocenjevanjem prvesnic, kar je omogočilo še zanesljivejše vrednotenje bikov.

Rezultati takšnega dela so bili hitro vidni tudi na kmetijah. Medtem ko je povprečna mlečnost krav, predstavljenih na prvi razstavi selekcijskega društva v Nedelici leta 1930, zna-

šala približno 1.880 litrov mleka, so se proizvodni rezultati v naslednjih desetletjih večkratno povečali. Za tem napredkom niso stali le boljši genetski potencial, temveč tudi izboljšana prehrana, zdravstveno varstvo, svetovanje in tesno sodelovanje med stroko ter rejci.

Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje se je leta 1978 vključil v sistem ABC Pomurka in se preimenoval v ABC Pomurka – Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje Murska Sobota. V tem obdobju se je strokovna dejavnost zavoda močno razširila na področju živinoreje, selekcije in reprodukcije domačih živali. Povezava s kmetijsko in živilsko industrijo je okrepila potrebo po lastnih analizah krme ter podprla priprave na ustanovitev kemijskega laboratorija.

Ob koncu sedemdesetih let je bil Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje že uveljavljena strokovna ustanova z lastnimi raziskovalnimi programi, sodobno infrastrukturo in visoko usposobljenimi kadri. Njegovo delo je pomembno vplivalo na razvoj slovenske govedoreje in prašičereje, Pomurje pa se je dokončno uveljavilo kot ena osrednjih živinorejskih regij v Sloveniji.

POMEMBNE NALOGE ZAVODA

Organizirana prodaja plemenskih telic in krav

Ena pomembnih nalog Živinorejsko-veterinarskega zavoda za Pomurje je bila skozi desetletja tudi strokovna podpora vzreji in trženju kakovostnega plemenskega goveda. Začetek organizirane prodaje plemenskih telic in krav sega v leto 1958, ko so se pokazale izredno velike potrebe po plemenskih živalih lisaste pasme v Jugoslaviji, predvsem v republikah Makedoniji in Bosni in Hercegovini. Tako so že

Plemenske telice na sejmišču v Murski Soboti. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

v letu 1959 organizirali 25 sejmov plemenskih živali v vseh večjih rejskih središčih Pomurja. Tega leta je bilo prodanih čez 2.500 plemenskih telic. Do leta 1974 je prodaja potekala na t. i. dogonskih mestih. Po tem letu, ko je Pomurje dobilo osrednjo razstavno-sejemsko pokrito halo na sejmišču v Murski Soboti, pa so vse kmetijske organizacije prenesle promet s plemensko živino na ŽVZ za Pomurje, kar je dalo tej dejavnosti posebno kvaliteto.

Prodaja plemenskih telic ni bila samo stranska dejavnost Živinorejsko-veterinarskega zavoda za Pomurje, temveč eden od konkretnih rezultatov njegovega selekcijskega, strokovnega in razvojnega dela. Za pomurske kmete je bila vzreja plemenskih telic pomembna tržna dejavnost in za nekatere specializirane rejce tudi pomemben vir dohodka. Hkrati je prodaja kakovostnih živali povezovala pomursko kmetijstvo z drugimi jugoslovanskimi območji in tujino. Pomurje je tako postalo pomembno območje za obnovo in izboljševanje govejih čred tudi zunaj regije.

Pomurske plemenske telice so si ustvarile ugled po vsej Jugoslaviji, zanimanje zanje pa je seglo tudi v tujino. V letih 1984–1987 so jih iz Pomurja izvozili več kot 1.400, od leta 1981

Plemenske telice za Bosno in Hercegovino

Bodo slovenski rejci izkoristili priložnost?

Prva pošiljka plemenskih telic je odšla na pot predvčeraj

Dolgoletno rejsko in selekcijsko delo pri govedu lisaste pasme, ki se je v Pomurju začelo že v obdobju med obema vojnama, je rodilo sadove. Pomurski rejci so s kakovostnimi živalmi postali znani tudi zunaj državnih meja, sejmi plemenskih telic pa so bili v Murski Soboti še pred leti vsak mesec ali celo pogosteje. V času največjega povpraševanja po kakovostnem plemenskem materialu so letno prodali tudi od 1.000 do 1.500 plemenskih telic, dobršen del v druge republike nekdanje skupne države, izvažali pa so jih tudi v druge evropske države.

Izguba jugoslovanskega tržišča je imela tudi na tem področju neugodne posledice, saj je prodaja plemenskih telic povsem zastala. Razen za obnovo domače črede je načrtna vzreja plemenskih telic zastala in že nekaj let v Pomurju ni bilo sejmov plemenskih telic. Z zmanjšanjem prodaje plemenskih telic rejsko in selekcijsko delo sicer ni zamrlo, kar se je potrdilo tudi na razstavah, ki jih vsako leto prirejajo območnice rejskih zvez, je pa precej zastala načrtna vzreja kakovostnih plemenskih telic.

Z normalizacijo razmer v Bosni in Hercegovini in z obnovo tamkajšnjega gospodarstva so se evropskim rejcem ponudile nove možnosti za prodajo kakovostne plemenske živine. To tržišče postaja tako rekoč nenasitno, saj je Svetovna banka za obnovo in razvoj v prvi etapi za sanacijo bosanskega kmetijstva namenila več kot 50 milijonov dolarjev. Bosanski kmetje bodo tako iz tega naslova dobili blizu 3.500 plemenskih telic, ob nadaljnji sanaciji kmetijstva pa bodo tovrstne potrebe še veliko večje. V prvi etapi sanacije bodo namreč dobili po eno plemensko telico manjši kmetje in begunci, ki se vračajo na svoje domove, še več-

nji Radgoni, vendar vse razstavljene živali ne bodo pristale pri bosanskih rejcih, saj jih je 31 dobilo prostor v hlevih domačih rejcev. Bosanski kupci se namreč odločajo za lažje živali, ki niso visoko breje, saj bi imeli sicer zaradi daljšega karantenskega obdobja probleme s telitvami.

Prva pošiljka plemenskih živali za BiH je iz Slovenija odšla minuli torek, ko so v Murski So-

Članek o izvozu plemenskih telic v Bosno in Hercegovino. Vir: Vestnik 5. september 1996

pa je bilo prodanih več kot 11.000 plemenskih živali. Pomemben del promocije in trženja so predstavljali sejmi plemenske živine, pri katerih je zavod sodeloval tudi organizacijsko in strokovno.

Posebno vlogo je imel zavod pri ohranjanju tega položaja v času gospodarske krize. Njegovi strokovni delavci so opozarjali, da so bila desetletja vlaganj v selekcijo in kontrolo proizvodnosti že vidna v kakovosti živine in da je treba ustvarjeni ugled ohraniti. Prav zato je bilo pomembno, da se tudi v kriznih razmerah ne prekine vzreja kakovostnega plemenskega goveda.

Dogajanje leta 1991 je pokazalo, kako pomembna je bila ta dejavnost za celotno regijo. Prodaja plemenskih telic je zaradi gospodarske in politične krize močno upadla: leta 1990 jih je bilo v Pomurju prodanih 702, do sredine avgusta 1991 pa le še 129, čeprav je bilo za prodajo prijavljenih še 150 živali.

1980–1999

Modernizacija, širitev dejavnosti in novi strokovni izzivi

Osemdeseta in devetdeseta leta 20. stoletja so bila za Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje obdobje velikih strokovnih sprememb. Temeljna področja delovanja – veterinarstvo, selekcija, reprodukcija in laboratorijska diagnostika – so se še naprej razvijala, hkrati pa so se pojavljale nove naloge, povezane s sodobnejšim načinom kmetovanja, zahtevami trga in vse večjo potrebo po celovitem strokovnem svetovanju.

To je bilo obdobje, ko je zavod svojo vlogo začel razumeti širše. Ni bil več zgolj izvajalec posameznih strokovnih nalog, temveč partner kmetijskim gospodarstvom pri načrtovanju in izboljševanju celotne proizvodnje.

1980

Ustanovitev kemijskega laboratorija

Lastne analize so postale osnova za natančnejše svetovanje pri prehrani živali in gospodarjenju s kmetijskimi tlemi.

Pomemben mejnik v razvoju zavoda je bila ustanovitev kemijskega laboratorija leta 1980.

Glavna pobudnica ustanovitve laboratorija v Murski Soboti je bila takratna vodstvena in strokovna ekipa zavoda, v kateri sta bila tudi direktor ŽVZ dr. Alojz Slavič in strokovni sodelavec mag. Milan Erjavec. Pri pobudi je sodelovala s pomursko kmetijsko industrijo, ABC Pomurka in Gustijem Grofom, takratnim predsednikom kolegijskega poslovodnega organa SOZD ABC Pomurka.

Prvi začetki delovanja laboratorija na ŽVZ. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Kemijski laboratorij

Ustanovitev lastnega kemijskega laboratorija je pomenila ogromen preskok v strokovnem delu zavoda in prispevala k dvigu kakovosti celotnega pomurskega kmetijstva. Do tedaj so se pri prehrani živali in gnojenju kmetijskih tal uporabljale predvsem splošne strokovne usmeritve in priporočila. Z razvojem laboratorija pa se je svetovalno delo vse bolj začelo opirati na konkretne rezultate analiz krme, tal in drugih vzorcev. Vodja laboratorija je postal Adolf Pen, ki je na zavod prišel iz Biotehniške fakultete, kjer je bil na Oddelku za zootehniko zaposlen kot višji strokovni sodelavec in raziskovalec.

Adolf Pen, prvi vodja kemijskega laboratorija in dolgoletni nosilec njegovega razvoja s sodelavkama Laboratorij je vodil 20 let. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

Skupaj z inšpekcijsko službo je bil pobudnik prve medlaboratorijske primerjave laboratorijev za analizo krme v Sloveniji. S tem je zavod preverjal in potrjeval strokovno usposobljenost laboratorija in zanesljivost njegovih rezultatov, kar je predstavljalo pomembno osnovo za nadaljnji razvoj laboratorijske dejavnosti.

Pričakovanja na ravni regije so se v veliki meri uresničila. Med letoma 1982 in 1985 se je izboljšala kakovost krmnih mešanic, laboratorij pa je postopoma širil svojo dejavnost, opremljenost in kadrovsko zasedbo. Pridobival je nove stranke tudi zunaj regije ter analitsko sodeloval pri številnih raziskavah, magistrskih in doktorskih nalogah.

Leta 1988 so se v laboratoriju začele izvajati analize mleka za potrebe kontrole mlečnosti. To leto je predstavljalo pomemben korak v razvoju, saj je laboratorij prevzel vodilno vlogo pri uvajanju sodobne analizne tehnike NIR. V dogovoru s proizvajalcem in zastopnikom je postal šolski center tehnike NIR za območje celotne takratne Jugoslavije.

Med letoma 1995 in 2003 je laboratorij v okviru kontrole kakovosti odkupa pšenice izvajal umerjanje vseh NIR-instrumentov na odkupnih mestih v Sloveniji. Prav tako je vršil kontrolo kalibracije in umerjanje novih NIR instrumentov za potrebe mešalnic.

Danes se pogosto poudarja pomen sodobnih laboratorijskih metod in kakovostnih podatkov pri odločanju v kmetijstvu. Prav obdobje razvoja laboratorijskih dejavnosti v osemdesetih letih je utrdilo spoznanje, da brez zanesljivih analiz in kakovostnih podatkov ni mogoče učinkovito načrtovati in upravljati sodobne kmetijske proizvodnje.

1981

Odprtje Vzrejališča za plemenske bike lisaste pasme

Objekta za rejo in karanteno sta izboljšala pogoje za izvajanje programa vzreje plemenskih bikov.

Razvoj selekcijskega dela se je nadaljeval tudi v osemdesetih letih. Testna postaja za plemenske bike je postajala vse pomembnejše središče slovenskega rejskega programa, v

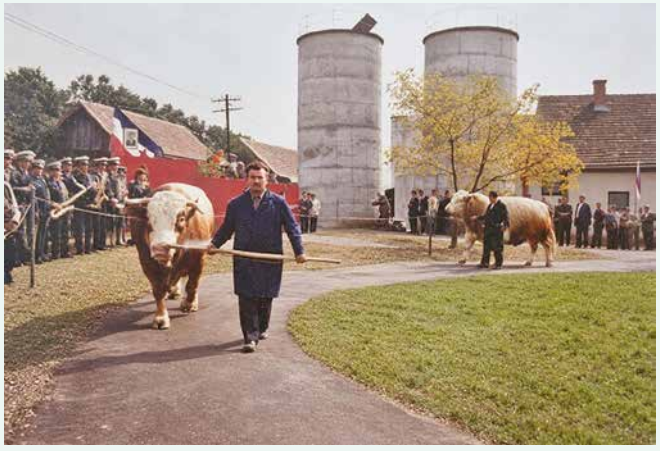

Otvoritev hlevov Vzrejališča za plemenske bike lisaste pasme v Murski Soboti leta 1981.
Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

katerem so se povezovali rezultati domačih rej, delo selekcijske službe in znanstvena spoznanja. Dne 5. septembra 1981 sta bila odprta nov sodoben hlev za prosto rejo plemenskih bikov s kapaciteto 84 živali ter karantenski objekt za 24 bikov. Ob tem se je testna postaja preimenovala v Vzrejališče za plemenske bike lisaste pasme Slovenije. Testna postaja je imela predvsem funkcijo preizkušanja. Vanjo so prihajale živali, ki jih je bilo treba v primerljivih pogojih izmeriti in oceniti. Vzrejališče pa je imelo širšo nalogo. Njegov cilj je bil vzrediti živali, ki bodo po končani selekciji lahko postale plemenski biki za osemenjevalni center oziroma za naravni pripust. Ta funkcionalni premik je pomenil, da se je težišče dela premaknilo od samega ugotavljanja kakovosti k proizvodnji kakovostnega plemenskega materiala.

1985

Odprtje strokovno razvojne skupine za prašičerejo

Razvojna skupina je povezala selekcijo, reprodukcijo, prehrano, zdravstveno varstvo in ekonomiko reje.

Nova infrastruktura je omogočila boljše pogoje reje, učinkovitejši nadzor zdravstvenega stanja živali in nadaljnji razvoj selekcijskega programa. Otvoritev je potekala v času, ko je bila evropska živinorejska stroka posebej pozorna na razvoj novih metod reje in selekcije. Obisk številnih domačih in tujih strokovnjakov je bil še eno priznanje delu zavoda.

Leto 1983 predstavlja eno najuspešnejših obdobij v zgodovini osemenjevalnega centra. Opravljenih je bilo kar 38.157 osemenitev govejih plemenic, kar še danes ostaja najvišje letno število v zgodovini zavoda. Istega leta je bilo prodanih 1.677 plemenskih telic, bik NEGRO 100175 pa je bil razglašen za elitnega plemenskega bika in postal šampion sejma v Novem Sadu.

Bik Negro 100175, šampion Novosadskega sejma leta 1983. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

Ti dosežki niso bili naključni. Bili so rezultat več desetletij načrtnega selekcijskega dela, dobre organizacije reprodukcije in tesnega sodelovanja z rejci. V nadaljnjih letih 1984–1987 je bilo iz Pomurja izvoženih več kot 1.400 plemenskih telic. Vzreja in prodaja plemenskih živali pa sta nekaterim kmetijam omogočali pomemben dohodek, kakovost živali pa je bila tudi rezultat kontrole proizvodnosti in strokovne odbire.

Na pobudo veterinarja Ludvika Bratuše je bila leta 1985 ustanovljena strokovno-razvojna skupina za prašičerejo, ki je povezala strokovnjake različnih področij – selekcije, reprodukcije, prehrane, zdravstvenega varstva, tehnologije reje in ekonomike. Njena naloga ni bila zgolj izboljšanje posameznih rejskih postopkov, temveč celosten razvoj prašičereje na družinskih kmetijah. Uvajalo se je umetno osemenjevanje svinj, načrtno križanje ter uporaba kakovostnega genetskega materiala.

Razvoj živinoreje je vedno povezan tudi z odgovornostjo za zdravstveno varstvo živali. Leta 1990 je zaradi suma na pojav bolezni IBR/IPV sledilo obsežno preventivno ukrepanje, v okviru katerega je bilo treba izločiti 99 bikov iz osemenjevalnega centra in testne

Sreda, 25. aprila 1990

Zaradi nevarne kužne bolezni so morali zaklati 99 bikov

Bolezen IBR/IPV je v vzrejno selekcijskem centru svetlolisaste pasme v pomurskem Živinorejsko veterinarskem zavodu izbruhnila že prejšnji mesec

LJUBLJANA, 24. aprila – V pomurskem Živinorejsko veterinarskem zavodu, v okviru katerega dela tudi vzrejno selekcijski center svetlolisaste pasme (simentalska), so zaradi akutne in zelo kužne bolezni IBR/IPV (povzroča jo virus herpesa), ki je izbruhnila prejšnji mesec, morali zaklati 99 okuženih živali od nekaj več kot 140, kolikor so jih imeli v vzrejnem centru. Preostale živali so v karanteni, v ŽVZ pa so že začeli pripravljati sanacijski program, s pomočjo katerega naj bi čez kakšno leto selekcijski center znova začel nemoteno delati.

Škoda, ki jo je povzročila ta nevarna bolezen govedi je ogromna, po prvih ocenah pa, kot pravi direktor zavoda dr. **Lojze Slavič**, presega 5 milijard dinarjev. V testni postaji vzrejališča bikov je bilo 75 živali, od tega so pri 69 analize odvzete krvi pokazale okužbo, od 28 bikov v osemenjevalnem središču pa je bilo okuženih 8 živali. Po strokovnih ocenah je vsak od teh bikov vreden več kot 10.000 DEM.

Takoj, ko so bili znani rezultati analiz (prvo okužbo so v ŽVZ ugotovili med redno kontrolo krvi bikov že 20. februarja, le nekaj dni kasneje pa so odvzeli in analizirali kri vseh živali ter ugotovili razsežnost obolelosti), so vzrejališče bikov in osemenjevalno središče zaprli, v začetku tega meseca pa je republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v okviru tega dela tudi republiška veterinarska uprava) na strokovnem sestanku predlagal ukrepe, s katerimi naj bi preprečili nadaljnje širjenje bolezni. Uprava inšpekcijskih služb v Gornji Radgoni, Ljutomeru in Murski Soboti je le nekaj dni kasneje izdala odločbo, na podlagi katere so se v ŽVZ odločili za zakol vseh obolelih živali.

Čeprav bi živali iz karantene, vzrejališča in hleva za preizkušnjo ter osemenjevalnega centra lahko cepili z mrtvim cepivom (takšne živali lahko gredo v promet po 14 dneh od drugega cepljenja z mrtvim cepivom IBR-IPV, ni pa jih dovoljeno premestiti v centre za umetno osemenjevanje, v katerih doslej še ni bilo okužbe z virusom IBR-IPV), s čimer bi se tudi izognili prisilnemu zakolu, so se v Murski Soboti odločili drugače. Tudi zato, ker bi sicer selekcijski center v prihodnje živel in delal z oznako okužbe IBR-IPV ter si po svoje tudi zaprl pot do dosega semena, preko katerega bi se lahko okužba prenašala naprej, še niso razpošiljali naročnikom. »Praktično smo uničili vse seme, ki je bilo odvzeto po 1. oktobru lani, v obtoku pa je bilo le seme, ki smo ga jemali do tega datuma, ko okužbe v našem centru še ni bilo. Nikakršne možnosti ni, da bi se bolezen širila po tej poti,« pravi dr. Slavič.

Na republiški veterinarski upravi pa sta direktor dr. **Dušan Pirih** in dr **Armin Tomašič** pojasnila, da bodo pod drobnogled vzeli razmere v celi republiki, saj bodo opravili analize pri 4130 živalih te pasme v 350 rejah, da bi tako dobili zelo natančen posnetek razmer. Šele na podlagi tega bo možna celovita odprava posledic pojava te bolezni. Na vprašanje, kje iskati vzroke za izbruh te naravne virusne bolezni, sta odgovorila, da bržkone v premalo doslednem upoštevanju sanitarno higienskih predpisov. Ni izključeno, da so bolezen v hleve prinesli obiskovalci – z obleko, čevlji. To je potrdilo tudi razmišljanje direktorja dr. Slaviča, ki je dejal, da od komisij, ki so si ogledale delo selekcijskega centra pač niso zahtevali, da se preoblečejo...

MARJETA ŠOŠTARIČ

● IBR/IPV ali mehurčasti izpuščaj je kužna spolna bolezen govedi, ki je razširjena v Evropi in v Ameriki. Pri nas je bila pred uvedbo osemenjevanja močno razširjena (še vedno je kar pogosta pri bikih in plemenicah v naravnem pripustu). Bolezen se lahko pojavlja tudi kot vnetje gornjih dihal (pljučnica). Bolezen v obeh oblikah povzroča isti virus – herpes, ki je zelo trdoživ. Gospodarska škoda, ki jo povzroča, je zelo velika (če je seme okuženo z omenjenim virusom, prihaja do prezgodnje telitve z mrtvim plodom in pogostejša je tudi jalovost), bolezen na dihalih zmanjšuje prirast, večja je poraba krme, zaradi pljučnice so pogostejši pogini oziroma prisilni zakoli.

● Možne poti okužbe na zavodu še raziskujejo, obenem pa izvajajo vse sanacijske ukrepe in izpraznjene hleve pripravljalo na ponovno naselitev. Vse živali, ki so ostale v hlevih zato, ker niso okužene, redno pregledujejo, varnostne ukrepe in pogostejše preglede pa opravljajo tudi na farmah »bikovskih mater«. Bolezen, ki je sicer močno razširjena po vsej Evropi, je torej našla pot tudi do pomurskih hlevov, ki so ji doslej dolga leta kljubovali. (J. P.)

ET UR

Nesreči na prehodih za pešce

CELJE, 24. aprila – V Celju sta bili včeraj dve prometni nesreči, v katerih sta bila dva pešca huje ranjena in so ju odpeljali v bolnišnico.

Nekaj po 5. uri zjutraj je po Mariborski cesti vozil proti centru mesta osebni avto 52-letni Peter Marot iz Vojnika. Ko je pripeljal do prehoda za pešce pri hotelu Celeia, je zapeljal čezenj in pri tem zadel pešakinjo Cvetko Macuh, staro 36 let iz Zreč, ki je prav tedaj prečkala prehod. Huje ranjeno so pešakinjo odpeljali v celjsko bolnišnico.

Do podobne prometne nesreče je prav tako na Mariborski cesti v Celju prišlo včeraj, nekaj po 11. uri dopoldne. Voznik tovornega avtomobila Dragutin Havoić iz Gareśnice, star 35 let, je namreč na prehodu za pešce v bližini tovarne Emo zbil Jožico Cvetanovič, staro 55 let, doma iz Strmca, ki je prehod prečkala z voznikove leve strani. Tudi Cvetanovičevo so huje ranjeno odpeljali v celjsko bolnišnico. (D. S.)

Izsilil je prednost

MURSKA SOBOTA, 24. aprila – Štiriinšestdesetletni Švicar Hans Ruesch se je včeraj ob 15.20 peljal po regionalni cesti iz Moravskih Toplic skozi Martjance proti Murski Soboti. V križišču s prednostno cesto Murska Sobota-Hodoš je z nezmanjšano hitrostjo zapeljal na prednostno cesto in

Gladovna stavka zaradi

postaje. Dogodek je predstavljal veliko strokovno in človeško preizkušnjo. Hkrati pa je ponovno pokazal pomen doslednega izvajanja biovarnostnih ukrepov, zdravstvenega nadzora in odgovornega dela veterinarske službe.

Istega leta je vodja laboratorija Adolf Pen skupaj s programersko hišo razvil lasten informacijski program za računalniško spremljanje analiznih meritev in pripravo poročil kemijskih analiz. Z vidika informatizacije je bil to za tisti čas izjemen napredek in pomemben korak na poti digitalizacije laboratorijskega dela. Program so pozneje uporabljali tudi v drugih laboratorijih, vse do leta 2008, ko je razvoj novih tehnologij zahteval posodobitev in spremembo načina digitalizacije laboratorija.

Poročanje o zdravstvenih ukrepih v čredi plemenskih bikov. Vir: Delo, 25. april 1990

LJUDJE, KI SO PUSTILI SLED

Adolf Pen in ustanovitev ter razvoj kemijskega laboratorija – ključen prispevek k dvigu kakovosti pomurskega kmetijstva

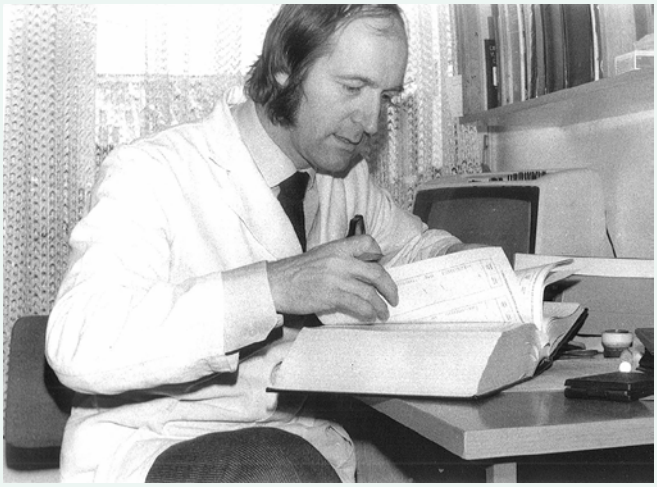

Adolf Pen, univ. dipl. ing. kemije in dolgoletni vodja laboratorija. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Z ustanovitvijo laboratorija na zavodu je njegovo vodenje prevzel Adolf Pen, ki je na zavod prišel iz Biotehniške fakultete. Ob veliki podpori vodstva so nabavili za tisti čas sodobno laboratorijsko opremo in zaposlili ustrezno usposobljen kader. S tem so postavili temelje za pomemben korak k izboljševanju kakovosti krme in tal v Pomurju. Adolf Pen je skupaj z inšpekcijsko službo dal pobudo za prvo medlaboratorijsko primerjavo laboratorijev za analizo krme v Sloveniji. Za izvajanje analiz je pridobival naročnike tudi zunaj regije in sodeloval pri številnih raziskavah, magistrskih in doktorskih nalogah.

Leta 1988 je v sodelovanju s proizvajalcem in zastopnikom uredil izobraževalni center za tehniko NIR za celotno območje takratne Jugoslavije. V Sloveniji je vzpostavil tudi kontrolo kalibracije in umerjanje novih NIR instrumentov za potrebe mešalnic in odkupnih mest za žita.

Leta 1990 je v sodelovanju s programersko hišo razvil lasten informacijski program za računalniško spremljanje rezultatov analiz in pripravo poročil kemijskih analiz. Z vidika informatizacije je to za tisti čas pomenilo izjemen napredek in pomemben korak k digitalizaciji laboratorijskega dela.

Po upokojitvi se je Adolf Pen posvetil svoji drugi veliki ljubezni – slikarstvu. V svojih delih poleg figurativnih in arhitekturnih motivov upodablja tudi slikovito pomursko pokrajino.

1991

Kmetijska svetovalna služba postane del zavoda

Prenos svetovanja iz zadrug na zavod je povezal terensko delo in specialistično strokovno podporo, kar je omogočilo celovito podporo kmetijam na področju celotnega kmetijstva.

Ena najpomembnejših organizacijskih sprememb v zgodovini zavoda se je zgodila leta 1991. Takrat se je kmetijska svetovalna služba iz sistema kmetijskih zadrug prenesla na Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje, kjer je bila organizirana kot javna služba. S tem je zavod dobil novo razsežnost. Poleg veterinarstva in živinoreje je postal tudi pomemben nosilec strokovnega znanja in razvoja na področju celotnega kmetijstva. Povezovanje kmetijskih svetovalcev, živinorejskih strokovnjakov in veterinarjev je omogočilo bolj celovito podporo kmetijskim gospodarstvom ter tesnejše povezovanje različnih strok znotraj enega zavoda.

POMEMBNE NALOGE ZAVODA

Kmetijska svetovalna služba in njen razvoj

V začetnem obdobju je bilo delo svetovalne službe usmerjeno predvsem v neposredno tehnološko svetovanje kmetom. Svetovalci so pomagali pri izbiri sort in pasem, tehnologijah pridelave poljščin, krme, sadja in grozdja, prehrani živali, gnojenju, varstvu rastlin ter reševanju konkretnih težav na kmetijah. Pomembno vlogo so imeli tudi pri organizaciji strokovnih predavanj, prikazov, poskusov in terenskih ogledov. Na ta način je bilo mogoče nova strokovna spoznanja hitro prenašati neposredno v prakso.

Prikaz rezi breskev v Lendavi leta 1998, Vir: arhiv KGZS – Zavod MS, FOTO: fotograf Miran Torič

Posebna prednost svetovalne službe je bila njena prisotnost na terenu. Svetovalci so delovali v različnih delih Pomurja in bili v neposrednem stiku s kmetijami. Takšna organizacija se je ohranila do danes, saj zavod še vedno zagotavlja mrežo terenskih svetovalnih pisarn in specialistično svetovanje za posamezna področja kmetijstva.

V devetdesetih letih se je vloga svetovalne službe postopoma širila. Slovenija je začela svojo kmetijsko politiko prilagajati evropskim usmeritvam, zato so svetovalci poleg tehnologije pridelave vse pogosteje pomagali tudi pri ekonomiki kmetovanja, investicijah, razvoju kmetij in prilagajanju novim zahtevam kmetijske politike. Svetovalec tako ni bil več predvsem strokovnjak za posamezno tehnologijo, ampak je postajal partner kmetije pri sprejemanju razvojnih odločitev.

Pomemben mejnik predstavlja tudi leto 2001, ko je bila izvedena reorganizacija kmetijskih zavodov v Sloveniji. KGZS – Zavod Murska Sobota je takrat dobil novega ustanovitelja in postal del sistema Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije. S tem se je tudi kmetijska svetovalna služba vključila v širše organiziran sistem javnega kmetijskega svetovanja v Sloveniji.

Po vstopu Slovenije v Evropsko unijo leta 2004 se je obseg dela svetovalne službe še povečal. Skupna kmetijska politika Evropske unije je prinesla številne nove ukrepe, podpore in zahteve. Svetovalci so postali pomembna vez med državo, evropsko kmetijsko politiko in kmetom. Poleg tehnološkega svetovanja se je močno povečal obseg dela pri uveljavljanju ukrepov kmetijske politike, pripravi vlog, razvoju kmetijskih gospodarstev ter izpolnjevanju okoljskih in drugih zahtev.

V naslednjih letih se je vedno bolj poudarjalo tudi podjetniško in razvojno svetovanje. Kmetije so potrebovale pomoč pri načrtovanju investicij, ekonomiki proizvodnje, dopolnilnih dejavnostih, neposredni prodaji, predelavi kmetijskih proizvodov ter iskanju novih tržnih priložnosti. Pomemben del svetovalnega dela je postalo spremljanje ekonomskih rezultatov kmetij ter uporaba podatkov za sprejemanje boljših poslovnih odločitev. Tudi sodobni projekti zavoda vključujejo panožne krožke, analizo proizvodnih podatkov in povezovanje tehnologije z ekonomiko kmetovanja.

Hkrati se je krepila specialistična služba. Danes zavod zagotavlja strokovno podporo na

področjih, kot so poljedelstvo, ekološko kmetovanje, travništvo, naravovarstvo, prašičereja, zelenjadarstvo, zeliščarstvo, vinogradništvo, sadjarstvo, razvoj podeželja, dopolnilne dejavnosti in ekonomika kmetovanja. To omogoča, da se pri zahtevnejših vprašanjih povezuje delo terenskega svetovalca s specialisti posameznih strok.

Pomembno se je spremenil tudi način prenosa znanja. Nekdanjemu individualnemu svetovanju na kmetiji so se pridružili predavanja, delavnice, demonstracijski poskusi, strokovne ekskurzije, panožni krožki, projekti Evropskega inovacijskega partnerstva ter digitalne oblike svetovanja. Zavod sodeluje tudi v razvojnih in raziskovalnih projektih, katerih namen je prenos novih tehnologij in inovacij neposredno na kmetijska gospodarstva.

1992

Začetek Zadravčevih-Erjavčevih dni

Prvi strokovni posvet o uporabi voluminozne krme je postavil temelje rednemu mednarodnemu srečevanju strokovnjakov za prehrano domačih živali.

Politična in gospodarska kriza je vplivala tudi na prodajo plemenskih telic. Leta 1990 jih je bilo prodanih 702, do sredine avgusta 1991 pa 129, ob dodatnih 150 prijavljenih za prodajo. Strokovne službe so opozarjale na pomen ohranjanja kakovostne plemenske vzreje tudi ob zmanjšanem povpraševanju.

Prizadevanja za iskanje aplikativnih rešitev za konkretne probleme iz prakse so se odrazila tudi v organizaciji prvega strokovnega posveta ZED – Mednarodni simpozij o prehrani domačih živali leta 1992. Povod za njegovo organizacijo je bila izjemna suša tistega poletja in z njo povezano vprašanje zagotavljanja ustrezne krme za živali. Sprva enodnevno srečanje v Jakijevi dvorani Zavarovalnice Triglav v Murski Soboti je do leta 1995 preraslo v pomemben mednarodni strokovni dogodek, ki se je preselil v Radence.

POMEMBNI DOGODKI

Zadravčevi–Erjavčevi dnevi

Prvo posvetovanje z naslovom „Kako uporabiti letos pridelano voluminozno krmo v krmnih obrokih ...« se je zgodilo 29. oktobra 1992. Že takrat se je pokazala jasna potreba po kontinuirani izmenjavi izkušenj na področju prehrane živali, zato se je posvetovanje postopoma razvilo v dvodnevni dogodek z mednarodno udeležbo. Dobilo je tudi novo ime »Zadravčevi-Erjavčevi dnevi«, s katerim smo počastili spomin na dva priznana strokovnjaka, ki sta s svojim delom pomembno prispevala k razvoju pomurske in slovenske živinoreje. Med leti 1992 do 2026 se je zvrstilo že 34 mednarodnih znanstvenih posvetovanj o prehrani domačih živali.

Na posvetovanju se na zanimiv in dopolnjujoč način srečujejo akademska znanost, strokovne izkušnje sodelavcev Kmetijsko gozdarske zbornice ter praktična spoznanja predstavnikov kmetijske industrije in trgovine. Visoka strokovna raven predstavljenih referatov in aktualnost njihove vsebine odražata sodobne razvojne trende ter nakazujeta prihodnje smeri razvoja kmetijstva. Pomembno je, da predstavljena spoznanja čim prej prenesemo v domačo kmetijsko prakso in tako prispevamo k njenemu nadaljnjemu razvoju ter ohranjanju poseljenosti podeželja in oblikovanju kulturne krajine.

Zadravčevi-Erjavčevi dnevi so postali pomembna platforma za izmenjavo znanja in izkušenj med raziskovalci, strokovnjaki in praktiki ter se postopoma uveljavili kot eden najbolj prepoznavnih strokovnih dogodkov na področju prehrane domačih živali v Sloveniji in tujini.

Leta 1992 se je zavod preimenoval v Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje Murska Sobota, brez oznake ABC Pomurka. Nadaljeval

je živinorejsko, laboratorijsko in svetovalno delo.

Leta 1994 je laboratorij pridobil status raziskovalne enote in se preimenoval v Oddelek za kemijske analize in raziskave. Med oddelčno sodelovanje je bilo usmerjeno v aplikativne naloge, med drugim v proučevanje siliranja pesnih rezancev, naravne kislosti mleka in ostankov HCB v mleku. Čeprav je bil formalni status pozneje izgubljen, so raziskovalne izkušnje ostale del strokovnega dela.

Od leta 1995 do leta 2003 je laboratorij v okviru kontrole kakovosti pri odkupu pšenice izvajal umerjanje NIR-instrumentov na odkupnih mestih v Sloveniji. Umerjal je tudi instrumente za potrebe mešalnic krme.

Leta 1995 je bil za svetovalno delo uveden tiskani Katalog kalkulacij v kme-

4 14. november 2001 Kmečki

10. Zadravčevo-Erjavčevi dnevi

S PREHRANO SE VSE ZAČNE IN KONČA

Selekcijski napredek v zadnjih letih daje lisasti pasmi nove razsežnosti

Mednarodna udeležba strokovnjakov iz sedmih držav, številni priznani predavatelji ter več kot 250 strani obsežen zbornik strokovnih predavanj so glavni poudarki 10. posvetovanja o prehrani domačih živali, bolj znani kot Zadravčevo-Erjavčevi dnevi.

Tudi na letošnjem dvodnevnem posvetovanju, ki so ga v hotelu Radin v Radencih pripravili ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Kmetijsko-gozdarska zbornica Slovenije (KGZS) ter Kmetijsko-gozdarski zavod (KGZ) Murska Sobota, je bil glavni poudarek na prehrani govedi lisaste pasme.

Velik pomen posveta in priznanje Adolfu Penu

Po uvodnih razmišljanjih o velikem pomenu tovrstnih posvetovanj, prenosu znanja na neposredne izvajalce v kmetijstvu ter izmenjavi izkušenj tudi na mednarodnem področju Petra Vriska, predsednika KGZS, ter državnega sekretarja v kmetijskem ministrstvu Darka Simončiča, ki je napovedal, da je v državnih klopeh končno dolgo pričakovani zakon o krmi, ki bo urejal celovitost tega zelo pomembnega in kompleksnega področja, je govoril tudi Slavko Gliha, direktor Kmetijskega inštituta Slovenije (KIS). Pravzaprav je s podelitvijo priznanja najzaslužnejšemu, da Zadravčevo-Erjavčevi dnevi dobivajo na vse večji mednarodni veljavi, glavnemu organizatorju Adolfu Penu s KGZ Murska Sobota skušal izkazati drobno pozornost ter se mu javno zahvaliti za to pomembno skrb.

Močan porast mlečnosti, upadanje prirastov in klavne kakovosti

V predavanju o rezultatih selekcije lisaste pasme v Sloveniji, ki je z okrog 60-odstotnim staležem govedi naša najpomembnejša pasma, je dr. **Jože Osterc** z ljubljanske biotehniške fakultete prišel do pomembnih zaključkov: z izjemnim selekcijskim delom se je pri nas mlečnost bikovskih mater in mlečnost krav v kontroli proizvodnje občutno povečala. Za bikovske matere ta porast v zadnjem desetletju in pol znaša že več kot 1.200 kilogramov in se v povprečju že približuje zavidljivim 6.000 kilogramom mleka v standardni laktaciji (305 dni), mlečnost kontroliranih krav lisaste pasme pa v istem ocenjenem obdobju v povprečju že presega 4.400 kilogramov. Rast mlečnosti je bila v različnih območjih zelo različna. »V letu 1984 so dale največ mleka bikovske matere iz območja zavoda v Murski Soboti, ki so bile tudi največje. Prav na tem območju se je v obravnavanih letih mlečnost najmanj povečala, za 800 kilogramov. Največ, za prek 1.600 kilogramov, se je mlečnost bikovskih mater povečala na območju zavoda Kranj. Za poznavalce to ni presenetljivo, saj so prav na tem območju začeli najprej in najbolj načrtno oplemenjevati lisasto pasmo z rdeče-belo holstein-frizijsko pasmo, kar je prispevalo tudi k največjemu povečanju višine krav v vihru, za 5 centimetrov,« razlaga Osterc. Podobne zaključke je mogoče potegniti tudi iz rezultatov mlečnosti kontroliranih krav lisaste pasme. O zavidljivih letnih genskih napredkih selekcije lisaste pasme govorijo tudi letni napredki: za mlečnost od 10 do 15 kilogramov, za mlečno mast 0,6 kilograma ter za beljakovine 0,3 kilograma. Prav zaradi povečanja mlečnosti je mogoče pri prirastih že zaznati upadanje in poslabševanje klavnosti ter klavne kakovosti. »Ker pa je v Sloveniji tudi vedno več dojilj, potrebujemo za take rejce tudi lisaste krave v izrazito kombiniranem tipu, ki lahko dajo v čisti reji ali z gospodarskim križanjem odlična teleta za prirejo mesa,« zaključuje Osterc.

Kako čimbolj izrabiti zaužito krmo?

Nova spoznanja o izrabi hranljivih snovi iz obroka, ki ga živali zaužijejo, so po dr. **Andreju Orešniku** z Biotehniške fakultete v Ljubljani privedla do novih sistemov za ocenjevanje energijske vrednosti krme in oskrbe živali z energijo. Zato tudi v naši državi v prakso uvajamo nov sistem vrednotenja oskrbljenosti prežvekovalcev na osnovi presnovljivih beljakovin. Po njegovih navedbah kljub številnim dognanjem celotne izrabe krme, zlasti tiste, ki se nanaša na vitamine in rudninske snovi, še vedno ne poznamo v celoti. Izraba krme je namreč pri živalih zelo različna in je odvisna od vrste, starosti in spola živali, intenzivnosti proizvodnje, genetskih lastnosti živali, dogajanja v reprodukciji, pa tudi od genetskega vpliva, potreb živali, vrste krme in postopkov krmljenja, razmerja med hranljivimi snovmi v obroku, oskrbe z vodo, krmnimi dodatki itn. Na trgu je mogoče dobiti vedno več pripravkov, ki niso hranljive snovi, ob dodatkih v obrok pa izboljšujejo izrabo zaužitih hranljivih snovi.

Geza Grabar

Dogajanje na mednarodnem posvetu je bilo vsa leta dobro medijsko pokrito. Vir: Kmečki glas, 14.11.2001

Posvet ZED skozi leta. Zgoraj levo: Udeleženci posveta ZED leta 2002 v Radencih. Zgoraj desno: Dr. Szilvia Orosz, madžarska strokovnjakinja za prehrano prežvekovalcev in konzerviranje krme, med predavanjem leta 2002. Spodaj levo: Udeleženci posveta ZED leta 2025 v Radencih. Spodaj desno: Dr. Szilvia Orosz po 23 letih ponovno predava na posvetu ZED. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

tijstvu, ki je omogočal primerjavo proizvodnih stroškov in ekonomskih rezultatov.

Nov pomemben mejnik je predstavljalo

1996

Odprtje Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci

Novo središče je omogočilo organizirano proizvodnjo in distribucijo sveže konzerviranega merjaščevega semena.

odprtje Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci dne 25. oktobra 1996. Z novo investicijo je zavod razširil reprodukcijsko dejavnost; njegov glavni namen pa je bil zagotavljanje kakovostnega merjaščevega semena in domače genetike slovenskim rejcem.

Konec devetdesetih let je prinesel nove zakonodajne in organizacijske spremembe. Zakon o veterinarstvu iz leta 1999 je zahteval drugačno organizacijo veterinarskih dejavnosti, zato se je umetno osemenjevanje organizacijsko ločilo od mešanega zavoda. Spremembe so pomenile začetek novega obdobja, v katerem se je zavod pripravljal na vstop v 21. stoletje in na novo organizacijsko obliko.

SLUŽBA ZA OSEMENJEVANJE

Od osrednje dejavnosti ŽVZ do reorganizacije

V zadnjih desetletjih 20. stoletja je bila služba za umetno osemenjevanje ena najpomembnejših dejavnosti Živinorejsko-veterinarskega zavoda za Pomurje. V obdobju največjega razmaha, zlasti po letu 1985, je umetno osemenjevanje postalo nepogrešljiv del vsakdanje govedorejske prakse. Po besedah takratnega vodje službe Igorja Ternarja so

Ocena pojatve pred osemenitvijo. Veterinar Igor Ternar na kmetiji Sapač v Zenkovcih. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

v Pomurju letno osemenili čez 35.000 govejih plemenic. Na šestih osemenjevalnih progah je delovalo trinajst veterinarskih tehnikov – osemenjevalcev, ki so storitve postopoma vse bolj izvajali neposredno na kmetijah. Ob tem se je posodabljala oprema, izboljševala organizacija terenskega dela in razvijala komunikacija z rejci.

Pomemben korak v razvoju službe je bila širitev dejavnosti na odkrivanje in zdravljenje plodnostnih motenj pri govedu. Štirje doktorji veterinarske medicine so obravnavali težave, ki jih ni bilo mogoče rešiti zgolj z osemenjevanjem. Z uvajanjem natančnejše diagnostike, citoloških preiskav in ultrazvoka se je reprodukcijsko delo vse bolj usmerjalo v celostno obravnavo plodnosti. V sodelovanju z Veterinarsko fakulteto so izvedli tudi nekaj prenosov zarodkov, s Pomurskimi mlekarnami pa so po letu 1998 sodelovali pri programu za izboljšanje kakovosti mleka in obvladovanje povečanega števila somatskih celic.

Takšna organizacija je omogočala tesno povezanost selekcije, proizvodnje in uporabe semena plemenjakov ter veterinarske obravnave živali na terenu. Zavod ni zagotavljal le reprodukcijske storitve, temveč je povezoval

Osemenjevalec Ladislav (Laci) Sobočan in priprava semena za osemenitev. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

plemensko delo, praktično izvedbo osemenjevanja, diagnostiko, zdravljenje in strokovno podporo rejcem. Prav v tej povezanosti se je kazala posebnost in ena od osrednjih značilnosti ŽVZ za Pomurje.

Leto 1999 je pomenilo pomembno prelomnico. Zaradi sprememb veterinarske zakonodaje je bilo treba dotedanjo organizacijo dejavnosti spremeniti, službo za osemenjevanje pa razformirati in njeno izvajanje prenesti na zasebne veterinarske ambulante. S tem se je končalo obdobje enotno organizirane terenske

službe, ki je desetletja povezovala reprodukcijsko delo z drugimi dejavnostmi zavoda.

Sprememba ni pomenila le drugačne organizacije izvajanja storitev, temveč tudi izgubo dela strokovne in institucionalne povezanosti, ki je zaznamovala nekdanji ŽVZ. Prej tesno povezane dejavnosti – selekcija, proizvodnja semena, osemenjevanje ter odkrivanje in zdravljenje plodnostnih motenj – so se organizacijsko oddaljile. Zavod je tako izgubil pomemben del svoje prepoznavne identitete, saj je bila prav povezanost živinorejske in veterinarske stroke ena od njegovih temeljnih značilnosti.

V naslednjih letih so na obseg dejavnosti dodatno vplivale strukturne spremembe v pomurski govedoreji. Število kmetij in stalež goveda sta se zmanjševala, s tem pa tudi potrebe po osemenjevanju.

Ob jubileju zavoda je zato pomembno poudariti, da služba za osemenjevanje ni bila zgolj izvajalka posamezne veterinarske storitve. Predstavljala je ključno povezavo med načrtnim izboljševanjem plemenske vrednosti goveda in vsakdanjo prakso na kmetijah. Njena zgodovina opozarja, da je bila moč ŽVZ za Pomurje tudi v celovitosti strokovnega dela – v povezovanju selekcije, reprodukcije in veterinarskega varstva, ki so skupaj prispevali k razvoju pomurske živinoreje.

Ob koncu stoletja je bilo jasno, da je Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje iz nekdanje specializirane živinorejske ustanove prerasel v široko strokovno organizacijo. Z laboratorijem, svetovalno službo, razvitimi rejskimi programi, osemenjevalnimi centri in mrežo sodelovanja s kmeti je ustvaril temelje za novo obdobje razvoja po letu 2000.

2000–2015

Nova organizacija in evropsko obdobje – od zavoda za živinorejo do celovite strokovne ustanove

Prehod v novo tisočletje je za Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje pomenil pomembno organizacijsko in vsebinsko prelomnico. Desetletja razvoja veterinarske službe, selekcije, reprodukcije, laboratorijske dejavnosti in strokovnega svetovanja so ustvarila temelje, na katerih je nastala nova organizacijska oblika.

2000

ŽVZ se kot KGZS – Zavod Murska Sobota vključi v sistem Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije

Ustanovitveni sklep in reorganizacija sta zavod vključila v sistem Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije.

Leta 2000 se je začelo novo poglavje v zgodovini ustanove z ustanovitvijo Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota. Svet Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije je 15. decembra 2000 sprejel sklep o ustanovitvi javnega zavoda, s katerim je Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije prevzela ustanoviteljske pravice in dotedanji Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje preoblikovala v širšo strokovno ustanovo. Sprememba ni pomenila prekinitve preteklega dela, temveč njegovo nadgradnjo.

Temeljnim dejavnostim na področju živinoreje, veterinarstva in reprodukcije so se pridružile nove strokovne naloge. Zavod je tako prevzel vlogo osrednje strokovne povezovalne točke za pomursko kmetijstvo. Njegovo poslanstvo je ostalo enako kot v preteklih desetletjih – pomagati kmetijskim gospodarstvom pri razvoju in uvajanju novih znanj –, vendar se je področje delovanja pomembno razširilo.

Za področje reprodukcije živali je bilo novo tisočletje obdobje prilagajanja najvišjim veterinarskim in organizacijskim zahtevam. Leta 2000 sta Osemenjevalni center za bike in Osemenjevalni center za merjasce uspešno zaključila postopke preverjanja in izpolnila pogoje za vpis v register objektov Veterinarske uprave Republike Slovenije. S tem sta potrdila ustreznost organizacije dela, zdravstvenega nadzora in bio varnostnih postopkov.

2003

Uspešna verifikacija in registracija obeh osemenjevalnih centrov v EU

Pridobitev je pomenila potrditev, da zavod dosega evropske standarde, ter odprla nove razvojne možnosti.

Še pomembnejši mejnik je sledil 11. januarja 2003, ko sta oba centra prejela uradno odobritev Evropske komisije. Pridobitev evropskega statusa je pomenila priznanje dolgoletnemu strokovnemu delu zaposlenih in potrditev, da zavod dosega standarde, primerljive z najboljšimi evropskimi ustanovami. Evropska odobritev je odprla tudi nove razvojne možnosti. Istega leta je bil izveden prvi izvoz semena plemenskih bikov v okviru mednarodnega programa EVROTEST. Slovenska genetika je tako prvič organizirano našla pot na evropske trge, med drugim v Nemčijo, Francijo, Italijo, Avstrijo in na Slovaško. Ta dosežek je bil pomemben ne le zaradi gospodarskega pomena, temveč predvsem kot priznanje kakovosti doma vzrejenih plemenskih živali in strokovnega dela slovenskih rejskih služb.

Spremembe zakonodaje so zahtevale tudi prilagoditve na področju veterinarske dejavnosti. Leta 2004 je veterinarska ambulanta v osemenjevalnem središču KGZS – Zavoda Murska Sobota na podlagi uspeha na javnem razpisu pridobila koncesijo za opravljanje veterinarske dejavnosti. Koncesija je predstavljala pomembno potrditev strokovne usposobljenosti zaposlenih ter kakovosti dela, ki ga je zavod izvajal na področju zdravstvenega varstva živali.

Vstop Slovenije v Evropsko unijo leta 2004 je za kmetijstvo pomenil novo okolje, nove zahteve in nove priložnosti. Zavod je bil na te spremembe pripravljen zaradi dolgoletnih izkušenj, razvite strokovne infrastrukture in povezav z domačimi ter tujimi strokovnimi ustanovami.

Eden pomembnih primerov vključevanja v mednarodne tokove je bilo nadaljnje sodelovanje na področju genetike prašičev, kjer se je zavod povezoval z vodilnimi evropskimi rejskimi programi. Ob tem je ostajalo temeljno poslanstvo zavoda enako: zagotavljati, da sodobna znanja in tehnologije pridejo do kmetij. Strokovno delo ni bilo usmerjeno zgolj v doseganje najboljših proizvodnih rezultatov, temveč tudi v trajnostni razvoj, ohranjanje domačih genskih virov in prilagajanje kmetijstva novim gospodarskim razmeram.

2004-2006

Potrditev rejskega programa za prašiče SloHibrid in začetek vzreje plemenskih merjascev na kmetijah

Vzrejni program na kmetijah je razširil domačo ponudbo merjascev za prirejo pitancev ter dopolnil domačo selekcijsko piramido.

Leta 2004 se je začela organizirana vzreja terminalnih merjascev na zasebnih kmetijah. Dve leti pozneje se je sistem dopolnil še z vzrejo

maternalnih merjascev. Ta razvoj je bil pomemben tudi zato, ker je dokazal, da lahko kakovostno selekcijsko delo uspešno poteka na družinskih kmetijah, če je povezano s strokovnim vodenjem in stalnim spremljanjem rezultatov.

2014

Ustanovitev hčerinske družbe zavoda – Veterinarska ambulanta v osemenjevalnem središču d.o.o.

Hčerinska družba je prevzela organizirano izvajanje veterinarske dejavnosti v osemenjevalnem središču.

Leta 2014 je bila veterinarska dejavnost dodatno organizacijsko okrepljena z ustanovitvijo in registracijo hčerinske družbe Veterinarska ambulanta v osemenjevalnem središču Murska Sobota, d. o. o. Nova organizacijska oblika je omogočila učinkovitejše prilagajanje zahtevam sodobne veterinarske stroke in zakonodaje.

LJUDJE, KI SO PUSTILI SLED

Franc Režonja – povezovalec kmetijstva in dolgoletni vodja zavoda

Franc Režonja je s svojim dolgoletnim delom pomembno zaznamoval kmetijsko svetovanje in organizacijo strokovnih služb v Pomurju. Njegova poklicna pot je bila tesno povezana s kmeti, njihovimi razvojnimi potrebami in prizadevanji za krepitev vloge kmetijstva v regiji.

Po diplomi na Višji agronomski šoli v Mariboru se je leta 1981 zaposlil kot kmetijski pospeševalec v Kmetijski zadrugi Lendava, nato pa med letoma 1983 in 1991 vodil komercialo v isti zadrugi. Do leta 2005 je bil vodja kmetijske svetovalne službe za območje upravne enote Lendava pri Živinorejsko-veterinarskem zavodu Murska Sobota. Tega leta je prevzel vodenje Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota, ki ga je vodil do leta 2021.

Franc Režonja. Vir: https://svet24.si/, 27. 2. 2021

V času njegovega vodenja se je zavod razvijal kot pomembna regionalna strokovna ustanova, ki povezuje kmetijsko svetovanje, živinorejo, osemenjevalni središči, laboratorijsko dejavnost in druge strokovne službe. Njegovo delo je bilo zato pomembno ne le z vidika organizacije zavoda, temveč tudi zaradi povezovanja različnih strokovnih področij in ohranjanja stika s potrebami pomurskih kmetij.

Režonja je bil dejaven tudi v organih Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije. Ob ustanovitvi zbornice leta 2000 se je vključil v njeno delo ter več mandatov sodeloval v njenih organih. S tem je povezal izkušnje iz neposrednega dela s kmeti z zastopanjem njihovih interesov na stanovskem in organizacijskem področju. Za svoje dolgoletno delo je leta 2020 prejel priznanje KGZS za življenjsko delo.

Franc Režonja ostaja pomemben del zgodovine kmetijskega svetovanja in organiziranega strokovnega dela v Pomurju. Njegova poklicna pot priča o pomenu ljudi, ki znajo povezovati praktične izkušnje s kmetij, strokovno znanje in organizacijsko vodenje ter tako prispevati k razvoju kmetijstva in podeželja.

2016–2026

Sodobni razvoj in inovacije – od tradicije k znanju prihodnosti

Petnajst let po ustanovitvi KGZS – Zavoda Murska Sobota je bilo jasno, da je organizacijska prenova uspela. Zavod je združil bogato dediščino nekdanjega Živinorejsko-veterinarskega zavoda z novimi področji delovanja ter postal ena najpomembnejših javnih strokovnih ustanov v Pomurju. Njegovo delo so zaznamovali evropski standardi v osemenjevalnih centrih, razvoj domače živinorejske genetike, širitev laboratorijske dejavnosti, strokovno svetovanje in vse tesnejše sodelovanje s kmetijskimi gospodarstvi. Na tem temelju je zavod vstopil v zadnje desetletje pred svojo osemdesetletnico – obdobje digitalizacije, novih tehnologij, akreditacij in še močnejšega povezovanja z raziskovalnim ter mednarodnim okoljem. Temeljna usmeritev zavoda je ostala enaka kot ob njegovi ustanovitvi – zagotavljati strokovno podporo kmetom in prispevati k razvoju konkurenčnega, trajnostnega in tehnološko naprednega kmetijstva. Spremenila pa so se orodja in metode dela.

2016

Akreditacija mlečnega laboratorija po standardu SIST EN ISO/IEC 17025

Akreditacija LP-106 je potrdila usposobljenost za izvajanje določenih analiz mleka.

Pomemben mejnik je predstavljala akreditacija mlečnega laboratorija Oddelka za kemijske analize in raziskave, ki je bila 14. septembra 2016 podeljena pri Slovenski akreditaciji v skladu s standardom SIST EN ISO/IEC 17025. Akreditacija je potrdila strokovno usposobljenost laboratorija, zanesljivost analiznih postopkov in kakovost izvajanja storitev. Laboratorij je s tem utrdil svojo vlogo pomembnega partnerja pri spremljanju kakovosti mleka, prehrane živali, rodovitnosti tal in strokovnem odločanju na kmetijskih gospodarstvih.

Istega leta je začela delovati tudi Vrtnarska postaja KGZS – Zavoda Murska Sobota, ki je razširila področje delovanja zavoda na področje sodobnega vrtnarstva. S poskusnim delom, uvajanjem novih tehnologij in prenosom znanja v prakso predstavlja pomembno razvojno podporo pridelovalcem v Pomurju in širšem severovzhodnem delu Slovenije.

Vrtnarska postaja. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

V zadnjem desetletju je sodelovanje v nacionalnih in mednarodnih projektih postalo pomemben del razvojnega dela KGZS – Zavoda Murska Sobota. Zavod sodeluje v projektih Evropskega partnerstva za inovacije (EIP), raziskovalnih in kohezijskih projektih ter programih Interreg, Erasmus+, Obzorje 2020 in Obzorje Evropa. Med letoma 2015 in 2026 je sodeloval v 55 projektih, od tega v 42 nacionalnih in 13 mednarodnih; pri enajstih je imel vlogo vodilnega partnerja. Projektno sodelovanje je razširilo možnosti za poskuse na kmetijah, razvoj novih orodij in prenos rezultatov v svetovanje.

2017

Ustanovitev DIH AGRIFOOD

Stičišče je ustvarilo okvir za povezovanje kmetijskega znanja in razvoja digitalnih rešitev.

Leta 2017 je bilo vzpostavljeno digitalno inovacijsko stičišče DIH Agrifood. Sodelovanje zavoda z ITC Murska Sobota je povezalo kmetijsko stroko z razvijalci digitalnih rešitev ter podprlo preizkušanje tehnologij na kmetijah.

2018

s TOPIGS NORSVIN

Pogodba je podprla nadgradnjo genetike in postopkov v osemenjevalnem središču za merjasce.

Pomemben razvojni korak v tem obdobju je predstavljalo sodelovanje z družbo Topigs Norsvin, enim vodilnih svetovnih podjetij na področju genetike prašičev. S pogodbo, podpisano leta 2018, je zavod pridobil dostop do sodobnih genetskih programov ter dodatno nadgradil delo Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci.

Leta 2021 je zavod naredil nov korak z uvedbo genotipizacije prašičev. S pomočjo molekularnih metod je mogoče natančneje

2021

Pričetek izvajanja genotipizacije prašičev

Molekularne metode so razširile podatkovno osnovo za selekcijsko delo.

spremljati poreklo živali, načrtovati parjenja, prepoznavati nezaželene dedne lastnosti ter učinkoviteje upravljati genetsko raznovrstnost. S tem se je tradicionalno selekcijsko delo, ki se je začelo že v tridesetih letih 20. stoletja, povezalo z najnovejšimi dosežki genomike.

2022

Lansiranje aplikacije Farm Manager

Digitalne kalkulacije so razširile možnosti za ekonomsko presojo in načrtovanje kmetijske proizvodnje.

Eden ključnih rezultatov projektnih aktivnosti ter sodelovanja z drugimi institucijami je aplikacija Farm Manager, lansirana leta 2022. Aplikacija predstavlja digitalno nadgradnjo tiskanega Kataloga kalkulacij v kmetijstvu, ki je bil že od leta 1995 pomemben pripomoček kmetijskega svetovanja. Uporabnikom preko javnega dostopa omogoča pregled kalkulacij, strokovnim sodelavcem zavodov KGZS pa tudi njihovo urejanje in pripravo novih ter pripravo načrtov proizvodnje. Leta 2024 je bil v aplikacijo dodan še Katalog stroškov kmetijske mehanizacije.

Leta 2023 je Oddelek za kemijske analize in raziskave prejel javno pooblastilo Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano za spremljanje stanja kmetijskih tal. Pridobljeno pooblastilo predstavlja priznanje strokovnosti laboratorija in njegove vloge pri spremljanju rodovitnosti tal, varovanju naravnih virov ter spodbujanju trajnostnega razvoja kmetijstva. S tem se je krog dejavnosti zavoda še razširil: od veterinarske skrbi in živinorejske genetike do celovitega razumevanja pridelave hrane in varovanja okolja.

Ekipa projekta EIP Farm Manager, ki je sodelovala pri strokovnem in tehničnem delu razvoja aplikacije Farm Manager. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

Na področju ekonomskega svetovanja so sodelavci zavoda tekom projektov razvijali tudi orodja za izvajanje panožnih krožkov, najprej v programskem okolju Excel za panoge prireje mleka ter pridelave hmelja in jabolk. Od leta 2025 pa je za izvajanje panožnih krožkov za prirejo mleka vsem kmetijam in kmetijskim strokovnjakom z zavodov na voljo tudi aplikacija Benchmark. Pri njihovem izvajanju sodelujejo terenski kmetijski svetovalci ter svetovalci specialisti z več zavodov KGZS. Leta 2026 je bila še predstavljena aplikacija Field Book, digitalni dnevnik opravil na kmetiji. Portal DIH Agrifood je povezal dostop do aplikacij in strokovnih vsebin. Razvoj orodij je temeljil na sodelovanju zavoda, ITC Murska Sobota in partnerjev v razvojnih projektih.

Leta 2026 se je zaključilo osemdesetletno obdobje razvoja od Vetseruma do ustanove s povezanimi svetovalnimi, živinorejskimi in laboratorijskimi dejavnostmi. To leto je hkrati zaznamovalo tudi trideset let od odprtja osemenjevalnega središča za merjasce.

2025-2026

DIH AGRIFOOD aplikacije in portal

Skupni digitalni dostop je povezal orodja za načrtovanje, vodenje evidenc in primerjavo rezultatov kmetij.

30 let Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci

Zgodba o viziji, razvoju in zaupanju

Leta 2026 mineva trideset let od uradne otvoritve Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci. Trideset let strokovnega dela, razvoja, vlaganj v genetiko in zdravje živali ter predvsem trideset let zaupanja slovenskih rejcev. Ob jubileju pa se velja ozreti nazaj, pred leto 1996, in se spomniti poti, ki je iz skromnih začetkov ustvarila sodobno osemenjevalno središče z nacionalnim pomenom.

Rejska osnova in organizirana prireja v časih po 2. svetovni vojni

Pomembno vlogo pri razvoju prašičereje je imela uvedba mesnatih pasem, predvsem velikega jorkšira. Kmetijske organizacije so organizirale nabavo plemenskih živali ter vzpostavile sistem njihovega kroženja med kmetijami, s čimer so omogočile hitro širjenje kakovostnega plemenskega materiala. Podobni ukrepi so bili uvedeni tudi pri perutninarstvu, kjer so spodbujali rejo plimutskih kokoši in pekinških rac.

Po vojni je bilo treba ob zdravstvenih težavah obnoviti tudi plemensko osnovo prašičereje. Leta 1955 se je začelo načrtno selekcijsko delo z uvozom plemenskih svinj pasme veliki jorkšir. Cilji so bili hitrejša rast, boljša mesnatost in večja plodnost. Spremljanje porekla in proizvodnih rezultatov je omogočalo odbiro živali, kontrolo plodnosti pa so razširili tudi na zadruge.

Pomurje je imelo dolgo tradicijo reje prašičev, vendar je bila prireja na številnih kmetijah razdrobljena in namenjena predvsem lastnim potrebam. Osnovni koncept razvoja pomurske prašičereje iz leta 1973 je predvidel letno prirejo od 70.000 do 100.000 pitanih prašičev v zasebnem sektorju za potrebe Mesne industrije Murska Sobota. To je bil načrtovani obseg,

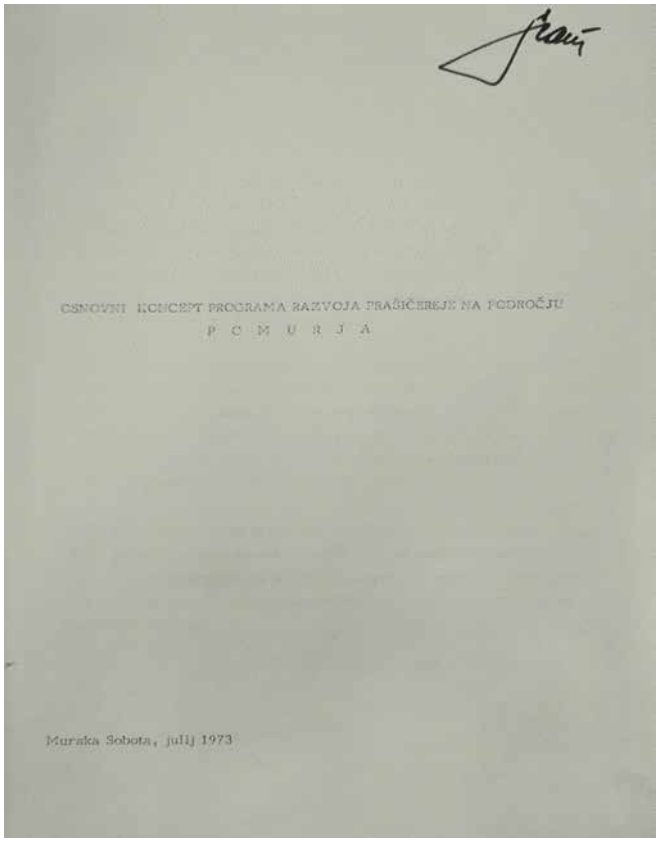
OSNOVNI KONCEPT PROGRAMA RAZVOJA PRAŠIČEREJE NA PODROČJU
P O M U R J A
Murska Sobota, julij 1973

Osnovni koncept programa razvoja prašičereje na področju Pomurja, Murska Sobota, julij 1973. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

ne podatek o dejansko doseženi proizvodnji.

Vzpostavljeni so bili enotni tehnološki postopki, organizirana proizvodnja tekačev in pitancev, usklajena nabava krmil ter stalni strokovni nadzor reje. Posebna pozornost je bila

namenjena uvajanju sodobnih mesnih pasem in izboljšanju genetike. Program je Pomurje uvrstil med najpomembnejša območja organizirane prašičereje v Sloveniji.

Pri strokovnem razvoju sta sodelovala Zoltan Šiftar in Alojz Slavič. Povezovala sta zdravstveno varstvo, reprodukcijo in prehrano ter podpirala sodelovanje veterinarjev, živinorejskih strokovnjakov in rejcev. Organizirana prireja je zahtevala tudi spremljanje rezultatov posamezne kmetije in odpravljanje težav v celotni reji.

Alojz Slavič v ospredju, Zoltan Šiftar in Janez Pucko med sodelavci zavoda. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

LJUDJE, KI SO PUSTILI SLED

Dr. Alojz Slavič – strokovnjak, ki je zaznamoval razvoj prašičereje

Dr. Alojz Slavič je s svojim strokovnim in vodstvenim delom pomembno zaznamoval razvoj živinoreje v Pomurju, še posebej prašičereje, njegov prispevek pa je segal tudi v širši slovenski prostor. Kot strokovnjak za prašičerejo in dolgoletni direktor Živinorejsko-veterinarskega zavoda Murska Sobota je dve desetletji, od leta 1979 do upokojitve leta 1999, usmerjal delo ustanove, ki je imela pomembno vlogo pri strokovnem razvoju pomurske živinoreje.

Njegova strokovna pot je bila tesno povezana z izobraževanjem, raziskovanjem in prenosom znanja v prakso. Leta 1965 je diplomiral na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani, leta 1973 magistriral in leta 1975 doktoriral na Veterinarski fakulteti v Zagrebu. Ob strokovnem delu je sodeloval tudi pri pedagoškem izobraževanju na področju kmetijstva v Mariboru.

Slavič je razumel, da napredek prašičereje zahteva dolgoročno načrtovanje ter tesno sodelovanje med strokovnimi službami in rejci. Pomembno izhodišče za razvoj te panoge je predstavljal Osnovni koncept razvoja prašičereje na področju Pomurja iz leta 1973, povezan s slovenskim selekcijskim programom. V naslednjih desetletjih so se razvijale organizirane oblike selekcije in reje plemenskih živali, pomemben mejnik pa je bila tudi vzpostavitev osemenjevalnega središča za merjasce v Bakovcih leta 1996.

Njegov prispevek zato ni bil omejen zgolj na vodenje zavoda. Pomemben je bil tudi pri ustvarjanju strokovnih in organizacijskih temeljev, ki so omogočali načrtnejše izboljševanje plemenskih živali ter povezovanje selekcije, reprodukcije in praktične reje. S tem je pomagal oblikovati razvojno pot, po kateri se je pomurska prašičereja vključevala v širši slovenski sistem strokovnega dela in selekcije.

Dr. Alojz Slavič ostaja v spominu kot strokovnjak in dolgoletni vodja, ki je svoje znanje in delo namenjal razvoju kmetijstva ter izboljševanju razmer za živinorejce. Njegovo delo je pomemben del zgodovine Živinorejsko-veterinarskega zavoda Murska Sobota in razvoja prašičereje v Pomurju ter Sloveniji.

Strokovna podpora in vzrejna središča na kmetijah v osemdesetih letih prejšnjega stoletja

Na pobudo veterinarja Ludvika Bratuše je bila leta 1985 ustanovljena strokovno-razvojna skupina za prašičerejo, ki je povezala strokovnjake različnih področij – selekcije, reprodukcije, prehrane, zdravstvenega varstva, tehnologije reje in ekonomike.

Skupina je podpirala uvajanje umetnega osemenjevanja svinj, načrtno križanje in uporabo kakovostnih plemenjakov. Njeno delo je temeljilo na spremljanju reje na kmetijah ter povezovanju rezultatov selekcije s prehrano, zdravstvenim varstvom, tehnologijo in ekonomiko.

Februarja 1988 so bila na odboru za prašičerejo sprejeta osnovna izhodišča za rejska središča. V Pomurju so izbrali tri kmetije, jih postopoma naselili s čistopasemskimi svinjami linije 11 – švedski landrace, strokovnjaki ŽVZ pa so opravili vse strokovno delo in selekcijo. Pri projektu je ves čas sodeloval tudi prof. dr. Andrej Šalehar z Biotehniške fakultete.

Dne 22. junija 1989 so bila potrjena prva tri vzrejna središča. Dne 14. septembra je bila na kmetiji Bertalanič v Sodišincih opravljena prva prodaja brejih plemenskih mladic. Kooperanti Kmetijske zadruge Panonka so kupili trinajst živali. Pri odbiri so izločili živali, ki niso izpolnjevale meril, do konca leta pa je bilo prodanih 47 plemenskih mladic.

Vzrejna središča so pokazala, da je bilo mogoče plemensko vzrejo izvajati tudi na družinskih kmetijah. Načrtovana mreža je obsegala od 20 do 25 središč s skupno 450–500 čistopasemskimi živalmi in predvideno letno ponudbo več kot 2.000 mladic. Za rejce je takšna usmeritev pomenila možnost prodaje najboljših živali kot plemenskega materiala. V podobnih razmerah vzrejene mladice so bile tudi lažje vključljive v kooperacijske reje.

Rejska središča zasebne prašičereje v Pomurju

Po letu 1985 se je začelo intenzivno selekcijsko delo pri razmnoževanju plemenskih prašičev v zasebni prašičereji. Tako so bila v letu 1989 v Pomurju potrjena prva zasebna prašičerejska središča v Sloveniji. Od takrat se je potem intenzivno razvijalo rejska središča, tako da jih imamo sedaj v Pomurju uradno potrjenih 12 , na štirih kmetijah pa jih pripravljajo. Končni cilj je 16 kmetij na območju Pomurja, ki bodo imele status rejskega središča. Delo na teh kmetijah je pod nadzorom selekcijske službe ŽVZ-ja za Pomurje.

Pomen rejskih središč v pomurskem prostoru

Od nekdaj je bila prašičereja v Pomurju dobro razvita. Poleg govedoreje je bila druga najmočneša živinorejska panoga. V zadnjih letih pa dobiva zaradi nove strategije razvoja slovenskega kmetijstva ta panoga na našem območju še večjo veljavo. Govedorejci se preusmerjajo v prašičerejo in s tem v bistvu narašča število kmetij, ki se ukvarjajo s prašičerejo. V sklopu tega je vedno več kmetij, ki imajo osnovne plemenske živali. V rejskih središčih imamo koncept vzreje brejih mladic, ki je za kupca plemenske živali prav gotovo zanimiv. Plemenske živali se prodajajo v brejosti 50 dni in več, tako da kupec pride zelo kmalu do pujskov in ima jamstvo, da je žival res plemenska mladica. Prav gotovo ima to tudi slabe strani, predvsem pri prevozih (poškodbe) in zdravstvenem varstvu (prenos bolezni).

VESTNIK

Razvoj vzrejnih središč za prašiče. Vir: Vestnik, 23. november 1995

1994–1996

Priprave na ustanovitev središča

Širjenje umetnega osemenjevanja je zahtevalo zanesljivo in organizirano oskrbo s semenom. Alojz Slavič je zagovarjal ustanovitev domačega središča, ki bi omogočalo uporabo kakovostne genetike in podpiralo načrtno reprodukcijo. Leta 1994 je bila zamisel predstavljena tudi v časniku Delo. V tem obdobju so se začele tudi priprave na gradnjo.

Po odobritvi investicije so leta 1995 sledile priprave in urejanje objektov. Za središče je bil izbran nekdanji objekt za rejo piščancev v okolici Murske Sobote. Odmaknjenost objekta je omogočala ločevanje plemenskih živali od drugih rej in ureditev biovarnostnih postopkov.

Naložba ni obsegala le nastanitvenih prostorov za merjasce. Potrebni so bili laboratorij za pregled in pripravo semena, postopki zdravstvenega nadzora, organizacija odvzemov ter dostava rejcem. Središče je moralo plemensko vrednost živali povezati z zanesljivo kakovostjo doz, primernih za uporabo na kmetijah.

1996–2003

Začetek delovanja in rast

Središče je 25. oktobra 1996 slovesno odprl tedanji minister za kmetijstvo Jože Osterc. Delovalo je v okviru takratnega Živinorejsko-veterinarskega zavoda za Pomurje. Začetna čreda je obsegala šest merjascev iz slovenskih vzrejnih središč. Prva genotipa sta bila nemški landrace in hibrid 54, pozneje pa sta se pridružila tudi pietrain in veliki jorkšir.

V Bakovcih odprli osemenjevalni center za plemenske merjasce

Za nadaljnji razvoj pomurske prašičereje

Sredi leta 1973 je bil izdelan osnovni koncept razvoja prašičereje v Pomurju in z njim se začenja novo obdobje prašičereje na tem območju. Ta program je za leto 1980 predvideval pitanje 70 tisoč mesnatih prašičev v zasebnem sektorju, končni cilj pa je bil 100 tisoč pitanih prašičev letno. Maksimalno tržno proizvodnjo so pomurski kmetje dosegli v letu 1984, ko je bilo spitanih 70.398 prašičev, po tem času pa so se razmere v prašičereji začele slabšati.

Tisti, ki so odgovorni za razvoj prašičereje, pa niso obupali in leto 1989 je prelomnica za pomursko prašičerejo v zasebnem sektorju, saj so takrat ponovno začela z delom rejska središča v zasebni lasti. Sredi leta so tri reje izpolnile pogoje za priznanje statusa razmnoževalnih farm, že septembra pa so dobili rejci iz teh centrov prve plemenske mladice. Trenutno je v Pomurju 15 rejskih središč s 550 plemenskimi svinjami, ta pa letno prodajo 1.200 plemenskih svinj. Za potrebe zasebne prašičereje bi potrebovali 16 vzrejnih središč z 800 plemenskimi svinjami.

Najnovejša pridobitev je osemenjevalni center za plemenske merjasce v Bakovcih, ki so ga na priložnostni slovesnosti odprli konec minulega tedna. Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje, ki je nosilec razvoja prašičereje na tem območju, je dobil v lanskem letu od ministrstva za kmetijstvo zeleno luč za gradnjo tega centra, v letošnjem avgustu pa je novi center že začel delati. Kot so povedali tudi na slovesni otvoritvi, ki so jo združili s proslavitvijo 50-letnice delovanja Živinorejsko-veterinarskega zavoda za Pomurje, je novi center pomebna pridobitev, ki bo omogočala nadaljnji razvoj prašičereje v Pomurju.

L. KOVAČ, fotografija: N. JUHNOV

Članek o odprtju Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci. Vir: Vestnik, 31. oktober 1996

Otvoritev Osemenjevalnega centra za merjasce Bakovci 25.10.1996. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

V začetnem obdobju so vzpostavili redno pridobivanje, pregledovanje, redčenje in pripravo sveže konzerviranega semena. Laboratorijska oprema in razredčevalci so se z leti spreminjali, zahtevana zdravstvena ustreznost ter uporabnost doz pa sta ostali temelj dela. Rejci so z umetnim osemenjevanjem dobili možnost uporabe izbranih merjascev, ne da bi jih morali rediti na vsaki posamezni kmetiji.

Leta 1998 je središče prvič prodalo več kot 10.000 doz semena. Povečan obseg je zahteval usklajeno načrtovanje odvzemov, priprave in distribucije. Dostopnost semena je bila pomembna tudi za manjše reje, kjer lastna reja plemenjaka ni bila vedno gospodarna.

Dne 28. novembra 2000 je središče prejelo veterinarsko registrsko številko 593 in bilo vpisano v register objektov Veterinarske uprave Republike Slovenije. Postopki registracije so urejali pogoje zdravstvenega nadzora, higiene in organizacije proizvodnje.

Dne 11. januarja 2003 je sledila evropska odobritev. Ta status je zahteval izpolnjevanje predpisanih pogojev za osemenjevalne centre. Zdravstveni pregledi, ločevanje novo prispelih živali in nadzor semena so se tako povezali s formalnimi zahtevami evropskega sistema.

2004–2006

Razvoj domače vzreje in posodobitev

Leta 2004 se je začela organizirana vzreja terminalnih merjascev na zasebnih kmetijah. Program je zajemal pasme pietrain, slovensko landrace – linijo 55 ter križance hibrida 54. Cilj je bil zagotoviti kakovostne očetovske linije za prirejo pitancev in zmanjšati odvisnost slovenskih rejcev od uvoženega plemenskega materiala. Terminalni merjasci so bili namenjeni očetovski vlogi v križanjih za prirejo pitancev. Organizirana vzreja na kmetijah je dopolnjevala ponudbo osemenjevalnega središča in krepila povezavo med domačim rejskim delom ter uporabo genetike v tržni prireji.

Dve leti pozneje se je sistem dopolnil še z vzrejo maternalnih merjascev pasem slovenska landrace – linija 11 in slovenski veliki beli prašič – linija 22. S tem je bila na pomurskih kmetijah vzpostavljena skoraj celotna selekcijska piramida – od čistopasemskih živali do proizvodnje plemenskih mladic in končnih pitancev.

Maternalne pasme so bile namenjene razvoju plemenske osnove z lastnostmi, pomemb-

Mladi merjasci pasme Pietrain na kmetiji Varga. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

nimi za reprodukcijo in vzrejo plemenskih mladic. Povezovanje čistopasemske vzreje, križanj in končne prireje je omogočalo bolj sistematično spremljanje posameznih ravni rejskega programa.

Ker je število živali nenehno naraščalo, je bila leta 2006 izvedena ena največjih investicij v zgodovini centra – adaptacija in dograditev trinajstih novih individualnih boksov za plemenske merjasce. S tem so bili zagotovljeni boljši pogoji reje, večja biovarnost ter možnosti za nadaljnji razvoj.

Dograditev je sledila potrebam razširjene črede. Individualna nastanitev je omogočala spremljanje posameznega merjasca in prilagajanje oskrbe, ureditev objektov pa je podpirala ločevanje živali ter izvajanje zdravstvenih postopkov.

2018–2021

Mednarodno sodelovanje in novi postopki

Dne 26. septembra 2018 je bila podpisana pogodba s Topigs Norsvin. Sodelovanje je prineslo dodatno ponudbo plemenskih merjascev, uporabo tehnologije priprave semena in razredčevalcev ter strokovno izmenjavo. Domače selekcijsko delo je tako dopolnila uporaba mednarodnih genetskih programov.

Strokovno srečanje predstavnikov KGZS - Zavoda MS s predstavniki podjetja Topigs Norsvin (TN). Na sliki z leve: mag. Sašo Sever, mag. Aleš Horvat, dr. Vlado Vukovič (TN), Karel Ouček, mag. Branko Belec in Simon Amstutz (TN) Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

Leta 2020 je središče prvič prodalo več kot 20.000 doz sveže konzerviranega semena v enem letu. Mejnik je pokazal povečanje obsega glede na prva leta delovanja.

Leta 2021 se je v okviru SloHibrida začela genotipizacija prašičev. Genetski podatki so dopolnili podatke o poreklu in proizvodnosti. Uporabljali so se kot dodatna podpora preverjanju porekla, odbiri in načrtovanju paritev v okviru rejskega programa.

Sodelavci in sodelovanje z rejci

Razvoj središča je vodil veterinar mag. Branko Belec. Pri oskrbi merjascev in odvzemih semena je dolga leta sodelovala kmetijska tehnica Marta Žitek. Njuno delo je bilo povezano z delom selekcijske službe, veterinarjev, laboratorijskih sodelavcev in distribucijskih partnerjev.

Pomemben del razvoja so bili tudi rejci. Njihova uporaba umetnega osemenjevanja, spremljanje reprodukcijskih rezultatov in sodelovanje s strokovno službo so omogočali preverjanje uporabnosti izbrane genetike v različnih rejah. Središče je tako postopoma povezalo vzrejo plemenskih živali, pripravo semena in uporabo na kmetijah.

V tridesetih letih se je začetna čreda razširila, posodobili so se objekti in laboratorijski postopki, sodelovanje pa je vključilo tudi mednarodne partnerje.

Danes

Leta 2020 je Osemenjevalno središče prvič preseglo mejo 20.000 prodanih doz sveže konzerviranega merjaščevega semena letno. Ta rezultat je najboljši dokaz zaupanja, ki ga slovenskim rejcem predstavlja domače osemenjevalno središče.

Danes v Bakovcih redimo 25 plemenskih merjascev osmih različnih genotipov. Seme uporabljajo rejci po vsej Sloveniji, pomemben del distribucije pa poteka tudi preko veterinarskih organizacij, ki izvajajo storitve umetnega osemenjevanja, ter večjih prašičerejskih farm.

Poleg proizvodnje merjaščevega semena Osemenjevalno središče nudi tudi strokovno svetovanje, pomoč pri izbiri genetike, oskrbo z opremo za umetno osemenjevanje ter tesno sodeluje s selekcijsko službo Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota in drugimi strokovnimi ustanovami.

Pogled naprej

Če pogledamo prehojeno pot, vidimo, kako daleč smo prišli. Iz šestih plemenskih merjascev in dveh genotipov je nastalo sodobno osemenjevalno središče z vrhunsko genetiko, mednarodnimi partnerji in distribucijo po vsej Sloveniji.

Toda razvoj se ne konča tukaj. Prihodnost bodo zaznamovali nadaljnji genetski napredek, genomika, digitalizacija, biovarnost, dobrobit živali in trajnostna prašičereja. Naše poslanstvo pa ostaja enako kot pred tridesetimi leti – slovenskim rejcem zagotavljati vrhunsko genetiko, kakovostno merjaščevo seme in strokovno podporo.

Ob jubileju se iskreno zahvaljujemo vsem, ki so v teh treh desetletjih soustvarjali zgodbo Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci. Prepričani smo, da bomo z enako predanostjo, strokovnostjo in odgovornostjo soustvarjali tudi prihodnost slovenske prašičereje.

»Merjasec predstavlja polovico črede.« Tudi zato bomo še naprej skrbeli, da bo ta polovica najboljša možna.

Spominjajo se nas

Ljudje, ki so pomemben del svojega življenja posvetili Zavodu

Ko danes pogledamo nazaj na dolgo pot Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota, vidimo številne pomembne dogodke, dosežke, spremembe in mejnike. Toda za vsem tem so bili – ljudje. Ljudje, ki so prihajali na delo z znanjem, zagnanostjo in odgovornostjo. Ljudje, ki so poznali kmetijstvo, poznali ljudi in predvsem razumeli, da strokovno delo ni samo poklic, ampak tudi poslanstvo. Nekateri so pustili sled v knjigah in strokovnih zapisih, drugi v laboratorijskih analizah, na njivah, med rejci in kmeti, mnogi pa predvsem v spominu svojih sodelavcev.

V rubriki »Povedali so« smo zato želeli prisluhniti spominom in besedam ljudi, ki so pomemben del svojega življenja posvetili Zavodu in kmetijstvu Pomurja. Vsaka generacija pusti nekaj za seboj. Nekateri pustijo stavbe, drugi dokumente in rezultate, največji pa pustijo ljudi, ki zaradi njih znajo več, razumejo več in lahko svoje delo nadaljujejo naprej.

Franc Šonaja

»Začetki mojega dela na zavodu sežejo v leto 1975, ko sem se tu zaposlil, pred tem pa sem aktivnosti zavoda spoznaval še kot dijak kmetijske šole v Rakičanu. Kmalu po letu 1952 so bili v Mursko Soboto pripeljani prvi biki za umetno osemenjevanje, saj je bil transport nezmrznjenega semena iz Ljubljane otežen. Začelo se je umetno osemenjevanje in s tem posredno tudi selekcijsko delo. Inženir Tibor Titan je bil tisti, ki je po vojni pomagal ponovno vzpostaviti selekcijsko delo na Zavodu in v Pomurju. Leta 1953 so na osemenjevalni center v Murski Soboti pripeljali prve bike, če naštejem nekaj od njih: Rupi, Heini, Taras. Leta 1959 se je Živinorejsko-veterinarski zavod preselil z lokacije v Murski Soboti na novo lokacijo v Černelavcih. Zgrajen je bil prvi hlev za 15 bikov osemenjevalnega centra. S tem se je začelo intenzivno selekcijsko delo na svetlo-lisasti pasmi. Prvi testirani slovenski bik je bil Hamun. Zasluge za ustanovitev prve postaje za direktni test bikov lahko pripišemo dr. Francu Zadravcu. Sledil je razmah govedoreje v Pomurju. Kasneje se je testna postaja dogradila, zgrajeni so bili novi hlevi za 120 živali v direktnem testu. V okviru Evropskega govedorejskega kongresa leta 1974 je bila na sejmišču v Murski Soboti organizirana odmevna razstava govedi. Za trge takratne države Jugoslavije in za namen izvoza so se na pomurskih kmetijah vzrejale plemenske telice. Širom bivše države smo bili znani kot najboljši in zanesljivi rejci govedi svetlo-lisaste pasme. V vsem tem času je potekalo zgledno sodelovanje s takratno KZ Panonka in klavnico ABC Pomurka. Naj omenim še nekaj bikov, ki so zaznamovali delo na progenotestni postaji. Prvi je

»Med biki, ki so zaznamovali delo na progenotestni postaji, mi je posebej ostal v spominu elitni Negro. Na sejmu v Novem Sadu je postal prava atrakcija, ko se je z njim fotografiral takratni predsednik predsedstva SFRJ. Reš je bil po moji oceni eden najlepših slovenskih bikov, legendarni Kazimir pa je združeval visoko mlečnost in visoke priraste potomcev. Z njegovimi potomkami smo nastopali na sejmih v Gornji Radgoni in Novem Sadu.«

elitni bik Negro, na kmetijskem sejmu v Novem Sadu je postal atrakcija, ko se je z njim slikal takratni predsednik predsedstva SFRJ, v beograjskih časopisih je bila to osrednja udarna zgodba. Potomec iz linije bika Rennerja, slovenski bik Reš, je bil po mojih ocenah po fenotipu eden najlepših slovenskih bikov. Pozitiven pečat kombiniranemu tipu govedi svetlo-lisaste pasme je dal legendarni bik Kazimir. Le-ta je bil prenašalec zaželenih lastnosti visoke prireje mleka in hkrati visokih prirastov pri govejih pitancih. S kolekcijami potomk bika Kazimira smo nastopali na sejmih v Gornji Radgoni in Novem Sadu.«

Igor Ternar

»Kot mlad veterinar reproduktivec sem na ŽVZ prišel leta 1985. V tistih časih je bilo zaposlenih 14 osemenjevalcev, opravili smo okrog 44.000 prvih osemenitev. Sprva smo umetno osemenjevanje po vaseh izvajali tako, da so kmetje krave in telice pripeljali na osemenjevalno mesto. V naslednji fazi je sledilo osemenjevanje plemenic na kmetijskem gospodarstvu. V zbiralnicah mleka so bili nameščeni nabiralniki, kjer so rejci oddali naročilo, z razvojem telefonije pa je bilo naročila lažje in bolj ažurno oddati po tej poti. Na-

»Spomnim se časov, ko so kmetje krave in telice še pripeljali na osemenjevalno mesto v vasi. Pozneje smo začeli hoditi na kmetije. Rejci so nam naročila sprva puščali v nabiralnikih v zbiralnicah mleka, ko pa so se razširili telefoni, so nas lahko poklicali in se hitreje dogovorili za osemenjevanje.«

men umetnega osemenjevanja ni bil samo selekcijski napredek, vzreja vedno boljših živali in uporaba semena najboljših bikov, ampak tudi preprečevanje prenosa spolno prenosljivih bolezni z bika na plemenice. Z odbiro dobrih bikov z domačega osemenjevalnega centra in bikov iz uvoza smo pridobili vse boljše potomke, ki so imele boljšo mlečnost, dolgoživost, boljše noge, obliko vimena... Pri določenih rejcih so bile vhlevljene elitne krave – bikovske matere. Leta 1989 in 1990 smo skupaj s fakulteto začeli izvajati embriotransfer. V tem času smo uvedli prenosni ultrazvočni aparat za ugotavljanje patologije in fiziologije na rodilih in ugotavljanje brejosti. Tesno smo sodelovali z mlekarno, skupni cilj je bil višja kakovost mleka, predvsem manj somatskih celic. Med sodelavci enote za reprodukcijo je vladalo ustvarjalno in prijateljsko vzdušje, nismo bili le sodelavci, temveč tudi prijatelji, bili smo kot družina. Delo je potekalo na visokem strokovnem nivoju. Ob tem pa seveda nismo pozabili na rejce. Posvetili smo jim veliko pozornosti in časa, se z njimi družili, organizirali predavanja in izobraževanja v okviru rejskih društev. Vse za namenom, da bi se rejci čim bolje usposobili za opazovanje in prepoznavanje plodnostnih motenj in upravljali čredo v smeri čim boljših reprodukcijskih rezultatov.«

Janko Slavič

»Leta 1990 sem se zaposlil na ŽVZ kot vodja svetovalne službe. Sicer sem z zavodom sodeloval že prej v času direktovanja na KZ Radgona. Na zadrugi zaposleni pospeševalci so tesno sodelovali s selekcijsko službo in službo za prehrano živali na zavodu. Že takrat smo jemali vzorce krme, svetovalci na zavodu pa izračunavali obroke. Kmetom smo

»Leta 1990 sem se na ŽVZ zaposlil kot vodja svetovalne službe, z zavodom pa sem sodeloval že prej kot direktor KZ Radgona. To je bil čas velikih sprememb: ustanavljali smo novo kmetijsko svetovalno službo, pospeševalci so z zadrug prehajali na zavod, uvajale pa so se sodobne tehnologije in nova pravila kmetovanja. Naša naloga je bila, da znanje in razvoj približamo kmetom ter jim ponudimo neodvisno svetovanje. Pozneje sem postal tudi direktor zavoda.«

poskušali nuditi čim več znanja, da bi dosegli čim boljše rezultate. V letih 1990-1991 smo ustanavljali novo kmetijsko svetovalno službo, pospeševalci so z zadrug prešli na zavod. Kmetijsko svetovanje je bilo takrat na prelomu, na pohodu so bile sodobne tehnologije, uvajala so se nova pravila kmetovanja. Znanost in razvoj v kmetijstvu sta sila pomembna. Naloga kmetijske svetovalne službe pa je bila, za razliko od proizvajalcev oz. ponudnikov krme, gnojil, opreme in drugih, neodvisno svetovanje. Kasneje sem postal direktor zavoda, ŽVZ pa se je preimenoval v KGZS Zavod Murska Sobota. Veliko dela je bilo opravljenega na selekciji lisaste pasme, ves čas je potekalo progeno testiranje bikov. Še vedno menim, da je svetlo-lisasta pasma govedi najboljša za slovenski prostor. Prodaja mleka in mesa te kombinirane pasme je bila na kmetijah glavni vir dohodka, ki je omogočal preživetje in razvoj kmetij. Nekatere kmetije so napredovale v velike in uspešne, ki imajo danes veliko proizvodnjo, nekatere manjše pa so rejo govedi opustile. V času mojega službovanja na zavodu smo zgradili karantenski hlev za bike, ustanovljen je bil osemenjevalni center za prašiče v Bakovcih, uvedli smo umetno osemenjevanje plemenskih svinj, razširili dejavnost laboratorija. Začeli so se programi razvoja podeželja in razpisi za investicije v kmetijstvu. Če so bili v prejšnjem obdobju grajeni predvsem hlevi z vezano rejo govedi, se je kasneje to spremenilo v načrtovanje hlevov s prosto rejo, kar je pomenilo višji nivo dobrobiti živali. Zavod Murska Sobota je še vedno glavni steber kmetijstva v Pomurju. Svetovalna služba svetuje tistim, ki živijo od kmetijstva, pa tudi tistim, ki nasvete potrebujejo za svoje prostočasne dejavnosti.«

Geza Džuban

»Kolektivu ŽVZ sem se priključil koncem 60-ih let. Po zaključenem študiju 1. stopnje agronomije sem postal eden prvih svetovalcev na področju rastlinske pridelave. Takratni ŽVZ je imel kmetijsko proizvodnjo skromno organizirano, dobili smo prvi traktor, občasno je bilo potrebno biti tudi traktorist. V mojem obdobju se je začela organizirati svetovalna služba. Zavodski svetovalci smo s pospeševalci na zadrugah strokovno sodelovali in se dopolnjevali. Med nami je vladalo medsebojno spoštovanje. Zelo dobro smo ves čas sodelovali s Kmetijskim inštitutom Slovenije, ustanovljen je bil Center za pospeševanje kmetijstva. Sodelovanje je potekalo tudi z Biotehniško fakulteto in tudi s proizvajalci kmetijskega repromateriala. Njihovi strokovnjaki so nam pomagali s strokovnimi informacijami, organizirali predavanja za kmetovalce. Na zavodu smo za pomurske kmetije pripravljali programe pridelave različnih poljščin, na terenu smo bili pretežni del leta. Svetovalna področja so se kasneje razširila še na sadjarstvo, vinogradništvo in pridelavo sladkorne pese. Ko je na dislocirani lokaciji v Rakičanu

»S pospeševalci na zadrugah smo dobro sodelovali, se strokovno dopolnjevali in se medsebojno spoštovali. Pri delu smo se povezovali tudi s Kmetijskim inštitutom Slovenije, Biotehniško fakulteto in strokovnjaki proizvajalcev repromateriala. Za pomurske kmetije smo pripravljali programe pridelave poljščin, večino leta pa preživeli na terenu, med kmeti. Pozneje smo svetovanje razširili še na sadjarstvo, vinogradništvo in pridelavo sladkorne pese.«

BF organizirala študij 2. stopnje agronomije, sem ob podpori zavoda uspešno končal študij. Na zavodu sem deloval 24 let, nato pa so me pri ocenjevanju posledic suše v letu 1992 začeli vabiti, naj se vključim v politiko, in petemu po vrsti je to uspelo. Lahko rečem, da sem zaradi suše opustil stroko in se preselil v politiko, zgodba je nato šla po drugi poti naprej.«

Adolf Pen

» Moji prvi stiki s takratnim Živinorejsko-veterinarskim zavodom segajo v pozna 70. leta prejšnjega stoletja. Med službovanjem na Biotehniški fakulteti sem navezal stike z dr. Slavičem, ki me je povabil, da pridem pomagat zgradit laboratorij. Laboratorij je tako začel s svojim delom 3. maja leta 1980. Bil je servisna služba za svetovalno službo, za pomurske mešalnice in pomemben člen v verigi spremljanja kakovosti premiksov za LEK Lipovci. Od začetka je bila oprema moderna, za kar ima zasluge SOZD ABC Pomurka. Laboratorij je zelo hitro upravičil svojo dejavnost; izkazalo se je, da več analiz ko je bilo narejenih, bolj idealna in kakovostna je bila krma. Kmalu smo postali referenčni laboratorij za NIR tehniko in učni laboratorij za vse njene uporabnike po bivši Jugoslaviji. Iz Tovarne mlečnega prahu se je v laboratorij prenesla analitika vzorcev mleka za potrebe strokovnih služb. Začeli smo z medlaboratorijsko primerjavo, imeli smo strokovne kolegije, kjer je šlo za interno izobraževanje zaposlenih, kasneje smo začeli z mednarodnim posvetom ZED. Od države smo dobili denarno pomoč za aplikativno reševanje tekočih lokalnih problemov in moram poudariti, da smo jih rešili veliko in mnogi med njimi so bili tudi inova-

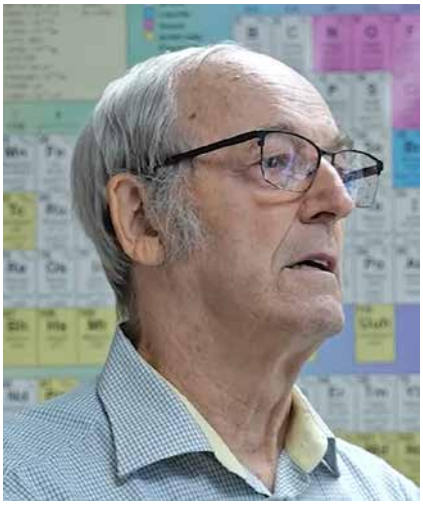

»Laboratorij je začel delovati leta 1980, s sodobno opremo, za katero je poskrbel SOZD ABC Pomurka. Podpirali smo svetovalno službo, pomurske mešalnice in spremljali kakovost premiksov za LEK Lipovci. Hitro se je pokazalo, da z več analizami izboljšujemo tudi kakovost krme. Kmalu smo postali referenčni laboratorij za NIR tehniko in učni laboratorij za njene uporabnike iz vse nekdanje Jugoslavije.«

tivni (problem kislosti mleka, siliranje pesnih rezancev, pojav HCB v mleku,...). Prelomnnica na področju analitike je bilo leto 2003-2004, ko je država predpisala poostreno kontrolo založenosti kmetijskih tal, ko je kar naenkrat bilo potrebno analizirati ogromno talnih vzorcev in se tudi kadrovsko okrepiti. Zdaj sem že 22 let v pokoju in ponosen na prehojeno pot. Moje sporočilo ob obletnici in vam za spodbudo pa je: Regija vas potrebuje, zato vztrajajte!«

O nas danes

Zavod in njegovo delovanje v današnjem času

Zavod, njegova organiziranost in območje delovanja

Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota (KGZS – Zavod MS) je regijski javni zavod, ki zagotavlja strokovno, svetovalno in razvojno podporo kmetijstvu ter podeželju v Pomurju. Njegova ustanoviteljica je Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije. Osnovno območje delovanja zavoda obsega vseh 27 pomurskih občin na območju štirih upravnih enot: Murska Sobota, Gornja Radgona, Lendava in Ljutomer.

Zavod izvaja javno službo kmetijskega svetovanja, strokovne naloge v rastlinski proizvodnji in živinoreji, naloge genske banke ter naloge na področju gozdarstva, ribištva in druge dejavnosti v skladu s pridobljenimi pooblastili. Kmetijam pomaga pri izboljševanju proizvodnje, načrtovanju poslovanja, razvoju dejavnosti in naložb ter uveljavljanju ukrepov

Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

kmetijske politike. Z izobraževanji, praktičnimi prikazi in razvojnimi projekti spodbuja prenos znanja, uvajanje sodobnih tehnologij in digitalnih rešitev ter prilagajanje kmetijstva podnebnim in gospodarskim spremembam.

Delo zavoda je organizirano v naslednjih notranjih organizacijskih enotah:

- Oddelek za kmetijsko svetovanje
- Oddelek za živinorejo
- Oddelek za kemijske analize in raziskave
- Raziskovalna enota

Dostopnost svetovalnih storitev zagotavljajo štiri izpostave: Murska Sobota, Gornja Radgona, Lendava in Ljutomer, svetovalne pisarne pa delujejo tudi v Beltincih, Gornjih Petrovcih in na Cankovi. Terenski svetovalci in svetovalci specialisti delujejo v tesnem stiku s kmeti ter zagotavljajo podporo v pisarnah in neposredno na kmetijah. Območje svetovalnega dela je v letu 2024 obsegalo 5.474 kmetij s približno 63.500 hektarji kmetijskih zemljišč v uporabi.

Regija Pomurje leži na severovzhodu Slovenije ob reki Muri. Obsega 1.336 km² oziroma 6,6 % površine države in je ena pomembnejših slovenskih kmetijskih regij. Kmetijska zemljišča v uporabi zavzemajo približno polovico regije, med njimi pa izrazito prevladujejo njive. Ravninski deli omogočajo obsežnejšo poljedelsko pridelavo, gričevnata območja pa zaznamuje preplet njiv, travnikov, sadovnjakov, vinogradov in gozdov. Različne naravne danosti in proizvodne usmeritve kmetij zahtevajo strokovno podporo, prilagojeno posameznemu gospodarstvu.

Regijo odlikujeta tudi velika biotska in krajinska pestrost. Posebno mesto ima Goričko z ohranjeno mozaično kulturno krajino. Krajinski park Goričko obsega 462 km² in je vključen v evropsko omrežje Natura 2000. Zavod zato pri svojem delu povezuje razvoj kmetijstva z odgovorno rabo naravnih virov, ohranjanjem biotske raznovrstnosti in kulturne krajine ter dolgoročno gospodarsko uspešnostjo kmetij.

Oddelek za živinorejo

Oddelek za živinorejo Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota je pomemben strokovni partner rejcev na območju Pomurja. Deluje na območju upravnih enot Murska Sobota, Lendava, Gornja Radgona in Ljutomer ter s svojim delom povezuje kmetije, rejske organizacije, vzrejne centre in osemenjevalni središči. Njegovo poslanstvo je podpora strokovnemu, načrtnemu in gospodarsko uspešnemu razvoju živinoreje – od spremljanja proizvodnih lastnosti živali in vodenja rejskih evidenc do selekcije, vzreje plemenskih živali ter priprave in distribucije kakovostnega semena.

Pomurje ima v slovenski živinoreji posebno mesto. Prlekija sodi med območja z intenzivno in razvito govedorejo ter je eno osrednjih območij reje lisaste pasme. V Prekmurju so razmere bolj raznolike; zlasti govedoreja se na številnih območjih sooča z zmanjševanjem staleža in manjšo intenzivnostjo. Prašičereja pa ima v regiji dolgo tradicijo in še vedno pomembno vlogo v slovenskem prostoru. Strokovno delo oddelka se zato prilagaja različnim proizvodnim usmeritvam, velikosti kmetij in potrebam rejcev.

Dejavnost oddelka temelji na skupnih temeljnih rejskih programih za posamezne vrste domačih živali in na potrjenih rejskih programih za posamezne pasme. Delo združuje naloge javne službe v živinoreji ter lastno oziroma tržno dejavnost. V ospredju so kakovostni podatki, strokovna presoja živali, sodelovanje z rejci in dolgoročno izboljševanje proizvodnih ter funkcionalnih lastnosti živali.

Dejavnosti oddelka povezuje skupen cilj: pomagati rejcem pri strokovnem odločanju ter ustvarjati pogoje za zdrave, kakovostne in gospodarsko učinkovite črede. Kontrola proizvodnosti daje podatkovno osnovo, selekcija usmerja genetski napredek, vzreja plemenskih živali in osemenjevalna središča pa omogoča-

jo, da se izbrani genetski potencial širi v populacijo. Pomemben del tega dela je neposreden stik s kmetijami, razumevanje njihovih proizvodnih ciljev in prilagajanje strokovne podpore dejanskim razmeram v Pomurju.

Oddelek za živinorejo KGZS – Zavoda Murska Sobota tako združuje terensko strokovno delo, selekcijo, preizkušanje plemenskih živali, laboratorijsko podporo in proizvodnjo ter distribucijo semena. S povezovanjem teh dejavnosti ohranja pomembno vlogo pri razvoju živinoreje v regiji in pri izvajanju rejskih programov na nacionalni ravni.

Kontrola proizvodnosti in selekcija v govedoreji

V govedoreji oddelek izvaja kontrolo proizvodnosti, spremlja poreklo živali ter sodeluje pri selekcijskem delu. Kontrola mlečnosti omogoča sistematično spremljanje količine in sestave mleka ter reprodukcijskih dogodkov v čredi. Ob terenskem delu kontrolorji preverjajo podatke predhodnih kontrol, evidentirajo aktualne rezultate, odvzemajo oziroma posredujejo vzorce mleka v analizo in podatke vnašajo v centralno podatkovno zbirko za govedo. Na podlagi rezultatov rejci in strokovne službe dobijo pomembne informacije o proizvodnosti živali ter o vplivu prehrane, oskrbe in načina reje.

Pomemben del nalog predstavljata preverjanje porekla in biološki test telet. Z njima se dopolnjujejo podatki o rodovniku, spremlja potek telitev in prispeva k preprečevanju širjenja prirojenih napak. Oddelek sodeluje tudi pri označevanju in registraciji govedi ter skrbi za pravilnost in ažurnost podatkov, ki so osnova za strokovno odločanje.

Selekcija temelji na povezovanju podatkov o poreklu, proizvodnih rezultatih in telesnih lastnostih. Strokovni delavci ocenjujejo zunanjost prvesnic, spremljajo plemenske vrednosti ter sodelujejo pri predodbiri in odbiri plemenskih živali. Pri odbiri bikovskih mater se upoštevajo rejski cilji, proizvodne lastnosti in telesne značilnosti, pri načrtovanju parjenj pa tudi sorodstvena razmerja med živalmi. Cilj je, da se rejcem omogoči premišljena izbira plemenjakov glede na usmeritev črede in da se genetski napredek dosega dolgoročno in odgovorno.

Vzreja plemenskih bikov lisaste pasme in osemenjevalni center v Murski Soboti

Ena najbolj prepoznavnih dejavnosti zavoda je vzrejališče mladih plemenskih bikov lisaste pasme v Murski Soboti, povezano z osemenjevalnim centrom za plemenske bike. Lisasta pasma je v Pomurju tradicionalno pomembna zaradi svoje kombinirane usmeritve v prirejo mleka in mesa. Rejcem omogoča izbiro različnih genetskih linij glede na cilj reje: intenzivnejšo prirejo mleka, prirejo mesa ali rejo krav dojilj. Pri selekcijskem delu se povezujejo najboljše plemenice in izbrani očetje, pri čemer se upoštevajo plemenske vrednosti, telesne lastnosti, plodnost in sorodstvo.

V vzrejališču mlade bike spremljajo skozi preizkus rasti in razvoja. Tehtajo jih v rednih časovnih presledkih, spremljajo porabo krme in priraste, ocenijo zunanjost ter preverijo oploditveno sposobnost. Ob zaključku preizkusa se na podlagi zbranih rezultatov in porekla odloča o nadaljnji uporabi živali za osemenjevanje, naravni pripust ali o izločitvi iz plemenske reje. Pri sprejemu telet v vzrejališče se preverjajo primernost, poreklo in zahtevani zdravstveni pogoji.

Osemenjevalni center proizvaja, hrani in distribuira bikovo seme ter sodeluje pri zagotavljanju semena za potrebe rejskega programa in genetske rezerve. Kakovost semena se preverja z notranjimi kontrolami in pregledi

pooblaščenih institucij. Rejcem je na voljo strokovna podpora pri izbiri plemenjakov in načrtovanju osemenitev. Letni katalog bikov in predstavitve mladih plemenjakov omogočajo vpogled v njihove plemenske vrednosti in lastnosti, pomembne za odločanje v reji.

Plemenski bik KRALJ iz osemenjevalnega središča v Murski Soboti. Vir: arhiv KGZS - Zavod MS

Analize mleka in dodatne strokovne storitve

Za podporo govedoreji se izvajajo laboratorijske analize mleka na vsebnost maščob, beljakovin, somatskih celic in sečnine. Ti podatki dopolnjujejo kontrolo proizvodnosti in pomagajo pri presoji zdravstvenega stanja vimena, prehranske oskrbe ter uspešnosti reje. Iz vzorcev mleka se izvajajo tudi analize za ugotavljanje brejosti krav. Vzorce je mogoče povezati z redno kontrolo mlečnosti, kar rejcem olajša spremljanje črede.

Oddelek sodeluje tudi pri strokovnih projektih in razvojnih dejavnostih, povezanih z izboljševanjem reje, dobrobitjo živali in posodabljanjem postopkov. Pri vseh dejavnostih ostajajo ključni natančno vodenje evidenc, varovanje zdravstvenega statusa živali, kakovost podatkov in sodelovanje z rejci.

Selekcija in strokovno delo v prašičereji

Prašičereja je druga pomembna živinorejska panoga na območju zavoda. Razvoj ji omogočajo tradicija, povezanost z rastlinsko pridelavo in pridelava žit ter drugih krmnih poljščin. Strokovna služba za prašičerejo v Pomurju izvaja selekcijsko delo v skladu z rejskim programom SloHibrid ter sodeluje z vzrejnimi središči, nukleusi in vzorčnimi kmetijami.

Naloge vključujejo spremljanje reprodukcijskih lastnosti, preprečevanje parjenja v sorodstvu, ocenjevanje zunanjosti, spremljanje premikov živali, vodenje rodovniških knjig in registrov ter oceno in odbiro plemenjakov in plemenic. Na vzrejnih središčih se zagotavlja plemenski material za nadaljnjo rejo, strokovna služba pa spremlja preizkušanje genetskega materiala in rezultate uporablja pri presoji učinkovitosti selekcije. Rejski cilji so usmerjeni v izboljšanje plodnosti, rasti, izkoriščanja krme, zmanjševanje izgub in izboljšanje kakovosti klavnih trupov.

Pomurska vzrejna središča oskrbujejo rejce s plemenskimi mladicami in merjasci različnih pasemskih linij oziroma hibridov. Oddelek strokovno usmerja selekcijsko in razmnoževalno delo ter sodeluje pri organizaciji prodaje plemenskih živali. Pomemben cilj je, da so odločitve o vzreji in izbiri plemenskega materiala podprte z zanesljivimi podatki ter usklajene s potrebami slovenskih rejcev.

Osemenjevalno središče za plemenske merjasce v Bakovcih

Osemenjevalno središče v Bakovcih je pomemben del podporne infrastrukture pomurske in slovenske prašičereje. Njegova dejavnost se je začela leta 1996, namen središča pa je proizvodnja in distribucija sveže konzervi-

ranega merjaščevega semena. Središče tesno sodeluje s selekcijsko službo za prašičerejo pri zavodu pri izbiri genotipov in načrtovanju nadaljnjega razvoja.

Izhodišče za kakovostno seme so zdravi plemenjaki, ustrezna nastanitev, primerna prehrana, dosledna higiena in biovarnost ter nadzorovan laboratorijski postopek. Središče rejcem ponuja seme različnih genotipov, informacije o njegovi uporabi in podporo pri umetnem osemenjevanju. S tem prispeva k načrtnemu parjenju, hitrejšemu širjenju zaželenih lastnosti in boljši organizaciji reprodukcije v reji.

Osemenjevalno središče za plemenske merjasce Bakovci. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

Osemenjevalno središče za plemenske merjasce Bakovci, ki deluje v okviru Kmetijsko-gozdarskega zavoda Murska Sobota, v letu 2026 obeležuje 30 let delovanja. V treh desetletjih smo z znanjem, izkušnjami in nenehnim razvojem postali pomemben partner slovenskim prašičerejcem pri zagotavljanju kakovostnega genetskega materiala. Naša osnovna dejavnost je pridobivanje, laboratorijska obdelava, konzerviranje in prodaja svežega merjaščevega semena. Pri svojem delu povezujemo tradicijo slovenskega selekcijskega programa, sodobne tehnologije in mednarodno priznano genetiko. Naše poslanstvo je zagotavljati kakovostno in zdravstveno neoporečno seme, ki prispeva k genetskemu napredku, boljšim proizvodnim rezultatom ter dolgoročni konkurenčnosti slovenske prašičereje.

Umetno osemenjevanje je eden ključnih dejavnikov genetskega napredka v sodobni prašičereji. Omogoča načrtno izboljševanje proizvodnih in reprodukcijskih lastnosti živali. V Osemenjevalnem središču Bakovci imamo plemenske merjasce sedmih različnih genotipov, ki predstavljajo kombinacijo slovenskega selekcijskega programa in priznane tuje genetike. Plemenske merjasce odlikuje visoka plemenska vrednost, pri njihovem izboru pa sledimo potrebam rejcev, selekcijskim ciljem in zahtevam sodobne prašičerejske proizvodnje. Z dobro genetiko omogočamo izboljševanje rejskih rezultatov in s tem večjo gospodarnost.

Zdravje plemenskih merjascev je temelj našega delovanja in eden najpomembnejših pogojev za proizvodnjo kakovostnega semena. V središču vzdržujemo zdravo čredo plemenskih merjascev, pri čemer dosledno upoštevamo veljavne veterinarsko-sanitarne predpise, biovarnostne ukrepe ter nacionalne in evropske smernice. Pred vključitvijo novih plemenjakov v osemenjevalno središče se živali namestijo v izolatorij, kjer se opravijo predpisani diagnostični pregledi in preventivni ukrepi. Z rednim veterinarskim nadzorom, zdravstvenim spremljanjem živali, ustreznimi pogoji reje in doslednim izvajanjem higienskih postopkov zagotavljamo visoko raven zdravstvene varnosti. Posebno pozornost namenjamo preprečevanju vnosa in širjenja nalezljivih bolezni ter ohranjanju dobrega zdravstvenega statusa.

Kakovost semena je ključnega pomena za uspešnost umetnega osemenjevanja. V našem središču uporabljamo sodobne tehnologije pridobivanja, laboratorijske obdelave in konzerviranja semena. Z nadzorovanimi postopki

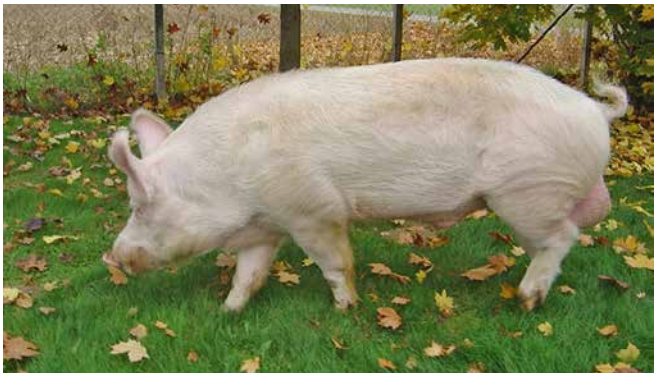

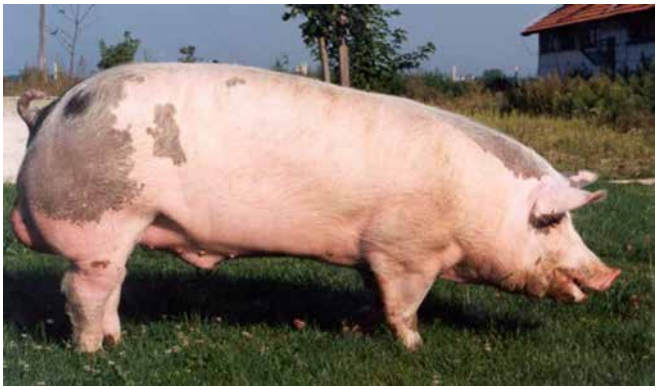

Sedem različnih genotipov plemenskih merjascev Osemenjevalnega središča Bakovci (od zgoraj navzdol ter od leve proti desni). Prva vrsta: maternalni pasmi slovenski veliki beli prašič in slovenski Landrace. Druga vrsta: terminalni pasmi Pietrain in hibrid 54. Tretja vrsta: terminalni pasmi slovenski mesnati Landrace in Duroc. Na dnu: slovenska avtohtona pasma krškopoljski prašič. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

ter uporabo ustreznega razredčevalca skrbimo za ohranjanje kakovosti in oploditvene sposobnosti semenčic do 7 dni, seveda ob primernem skladiščenju. Rejcem ponujamo sveže konzervirano seme zdravstveno nadzorovanih plemenskih merjascev domače in tuje genetike. Nenehno vlagamo v posodabljanje opreme, izobraževanje zaposlenih in izboljševanje tehnoloških postopkov, saj želimo rejcem zagotavljati kakovostno, varno in zanesljivo storitev.

Topigs Norsvin

PROGRESS IN PIGS

Pomemben mejnik v razvoju Osemenjevalnega središča Bakovci predstavlja pogodbeno sodelovanje s podjetjem Topigs Norsvin, enim vodilnih svetovnih podjetij na področju genetike prašičev. Naše partnerstvo presega zgolj uporabo genetskega materiala. Temelji na prenosu strokovnega znanja, uporabi sodobnih tehnologij, strokovnem izpopolnjevanju in sistematičnem zagotavljanju kakovosti. Topigs Norsvin izvaja tudi obsežen strokovni nadzor in redne kontrole našega dela, s katerimi spremlja izvajanje tehnoloških postopkov, higienskih standardov in kakovost priprave semenskih doz. Sodelovanje vključuje uporabo njihove genetike, razredčevalcev in tehnologije priprave semena, kar nam omogoča sledenje mednarodnim standardom ter uvajanje novih strokovnih in tehnoloških rešitev. S povezovanjem domačega znanja in mednarodnih izkušenj nenehno nadgrajujemo kakovost naših storitev.

Tri desetletja delovanja predstavljajo pomemben mejnik in potrditev našega dolgoletnega prizadevanja za razvoj slovenske prašičereje. V tem času smo spremljali številne spremembe na področju selekcije, genetike, tehnologije in zahtev sodobne reje. Z nenehnim prilagajanjem, strokovnim izpopolnjevanjem in vlaganjem v razvoj smo ohranili jasno usmeritev – rejcem zagotavljati kakovosten genetski material. Tudi v prihodnje bomo gradili na strokovnosti, odgovornosti, inovativnosti in sodelovanju z rejci ter mednarodnimi partnerji.

Oddelek za kmetijsko svetovanje

Javna služba kmetijskega svetovanja pri KGZS – Zavodu Murska Sobota

Javna služba kmetijskega svetovanja (JSKS) pri Kmetijsko gozdarski zbornici Slovenije – Kmetijsko gozdarskem zavodu Murska Sobota predstavlja pomembno strokovno in razvojno podporo kmetijstvu ter podeželju v Pomurju. S svojim delovanjem pokriva območje štirih upravnih enot, in sicer Murske Sobote, Lendave, Ljutomera in Gornje Radgone.

Osnovno poslanstvo službe je zagotavljanje neodvisnega, strokovnega in praktično usmerjenega svetovanja kmetijskim gospodarstvom ter spodbujanje njihovega tehnološkega, gospodarskega in trajnostnega razvoja. Kmetijskim gospodarstvom pomagamo pri vsakodnevnih odločitvah, uvajanju sodobnih tehnologij, izboljševanju gospodarnosti pridelave in reje ter dolgoročnem načrtovanju razvoja kmetij. Pri svojem delu upoštevamo posebnosti pomurskega kmetijstva, naravne danosti območja, potrebe posameznih kmetijskih gospodarstev in izzive, ki jih prinašajo podnebne, gospodarske in družbene spremembe.

Delo Javne službe kmetijskega svetovanja temelji na povezovanju terenskih kmetijskih svetovalcev in svetovalcev specialistov. Razvejana mreža terenskih svetovalcev zagotavlja

neposreden stik s kmeti in dobro poznavanje lokalnih razmer, specialistična služba pa nudi poglobljeno strokovno podporo na posameznih področjih kmetijske pridelave, živinoreje in razvoja podeželja. Takšna organiziranost omogoča celovito obravnavo kmetijskega gospodarstva, od tehnoloških vprašanj do ekonomike poslovanja, pridobivanja sredstev in načrtovanja novih razvojnih možnosti.

Pomemben del dejavnosti predstavlja strokovno svetovanje na področju poljedelstva, živinoreje, travništva, zelenjadarstva, zeliščarstva, sadjarstva, vinogradništva in ekološkega kmetovanja. Svetovalci kmetom pomagamo pri izbiri ustreznih sort in tehnologij pridelave, načrtovanju kolobarja, pripravi tal, gnojenju, varstvu rastlin ter uvajanju sodobnih in okoljsko sprejemljivih pridelovalnih postopkov. Posebno pozornost namenjamo ohranjanju in izboljševanju rodovitnosti kmetijskih zemljišč, ustreznemu gospodarjenju z organskimi gnojili, učinkoviti rabi hranil ter zmanjševanju negativnih vplivov kmetijske dejavnosti na okolje.

Na področju živinoreje zagotavljamo strokovno podporo rejcem goveda, prašičev in drobnice. Svetovanje vključuje prehrano in krmljenje živali, pridelavo kakovostne voluminozne krme, izboljševanje proizvodnih rezultatov, dobrobit živali ter ekonomiko reje. Kmetom pomagamo tudi pri načrtovanju tehnoloških izboljšav, posodobitvah hlevov in prilagajanju reje sodobnim zahtevam.

Zaradi vse izrazitejših posledic podnebnih sprememb velik poudarek namenjamo prilagajanju kmetijske pridelave sušnim razmeram, temperaturnim ekstremom in drugim vremenskim tveganjem. Spodbujamo racionalno rabo vode, uvajanje ustreznih namakalnih tehnologij, izboljševanje strukture tal ter uporabo pridelovalnih postopkov, ki povečujejo odpornost kmetijskih gospodarstev.

Posebno pomembno področje delovanja našega oddelka je izvajanje različnih poljskih

Svetovalci specialisti in terenski kmetijski svetovalci zagotavljajo strokovno podporo kmetijam iz različnih panog kmetijstva. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

poskusov, s katerimi preverjamo uporabnost novih tehnologij, sort in pridelovalnih postopkov v dejanskih pridelovalnih razmerah Pomurja. Poskusno delo predstavlja neposredno povezavo med raziskovalnim in strokovnim znanjem ter njegovo uporabo v kmetijski praksi.

Izvajamo sortne poskuse, v okviru katerih spremljamo primernost posameznih sort in hibridov za pridelavo na našem območju, njihovo rodnost, kakovost pridelka, odpornost proti boleznim ter odzivanje na različne vremenske in talne razmere. Rezultati teh poskusov so

pomembna strokovna podlaga za priporočila pridelovalcem pri izbiri ustreznega sortimenta. Pomemben del poskusnega dela predstavljajo tudi gnojilni poskusi, s katerimi proučujemo vpliv različnih načinov, odmerkov in terminov gnojenja na rast, pridelek in kakovost kmetijskih rastlin. Posebno pozornost namenjamo učinkoviti rabi hranil, optimizaciji stroškov gnojenja in zmanjševanju izgub hranil v okolje. Izvajamo tudi poskuse in demonstracijske prikaze, namenjene izboljševanju rodovitnosti in strukture tal. V ospredju so uporaba dosevkov, zeleno gnojenje, povečanje vsebnosti organske snovi v tleh, različni načini obdelave tal in ukrepi za izboljšanje njihove sposobnosti zadrževanja vode. S tem želimo prispevati k dolgoročnemu ohranjanju proizvodnega potenciala kmetijskih zemljišč in večji odpornosti kmetijske pridelave na podnebne spremembe. Rezultate poskusov predstavljamo na dnevih polja, strokovnih ogledih, delavnicah in drugih izobraževalnih dogodkih. Na tak način kmetom omogočamo neposreden vpogled v rezultate različnih tehnologij ter izmenjavo izkušenj med stroko in pridelovalci.

Pomemben del strokovnega in razvojnega delovanja zavoda predstavlja Vrtnarska postaja KGZS – Zavoda Murska Sobota, ki je začela delovati leta 2016. S svojo dejavnostjo pomembno prispeva k razvoju sodobnega zelenjadarstva in drugih področij vrtnarske pridelave v Pomurju ter širšem severovzhodnem delu Slovenije. Na Vrtnarski postaji izvajamo različne poskuse s področja pridelave vrtnin, preizkušamo nove sorte in hibride ter proučujemo različne tehnologije pridelave. Posebno pozornost namenjamo možnostim izboljšanja kakovosti in količine pridelka, ustreznemu gnojenju, namakanju, varstvu rastlin ter prilagajanju tehnologij spremenjenim podnebnim razmeram.

Ena ključnih nalog Javne službe kmetijskega svetovanja je prenos strokovnega znanja,

Delo na vrtnarski postaji. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

raziskovalnih dosežkov in tehnoloških novosti v vsakodnevno kmetijsko prakso. Poleg individualnega svetovanja organiziramo strokovna predavanja, delavnice, terenske oglede, dneve polja, demonstracijske prikaze ter druga strokovna srečanja. V zadnjih letih vse več pozornosti namenjamo aplikativnim prikazom sodobnih tehnologij in digitalizacije kmetijstva. Predstavljamo možnosti uporabe sodobne kmetijske mehanizacije, digitalnih orodij, satelitskih podatkov ter tehnologij za natančnejše in učinkovitejše izvajanje posameznih kmetijskih opravil.

Del svetovalnega dela predstavlja tudi področje ekonomike kmetijskih gospodarstev, poslovnega načrtovanja in razvoja podeželja.

Kmetom pomagamo pri presoji gospodarnosti posameznih proizvodnih usmeritev, načrtovanju naložb, pripravi poslovnih načrtov ter vlog za kandidiranje na razpise za nepovratna sredstva. Kmetijskim gospodarstvom zagotavljamo strokovno pomoč pri razumevanju in izvajanju ukrepov skupne kmetijske politike, izpolnjevanju predpisanih zahtev, pripravi dokumentacije ter vključevanju v različne oblike podpor in razvojnih ukrepov. Pomembno je tudi svetovanje na področju dopolnilnih dejavnosti, predelave in trženja kmetijskih pridelkov, povezovanja pridelovalcev ter ustvarjanja dodatne vrednosti na kmetijah.

V okviru Javne službe kmetijskega svetovanja pomembno mesto zavzema tudi strokovna podpora kmetijskim gospodarstvom pri spremljanju ekonomskih rezultatov poslovanja in sodelovanju v sistemu kmetijskega knjigovodstva. Dosedanji sistem FADN, ki je temeljil na zbiranju računovodskih podatkov o dohodkih in poslovanju kmetijskih gospodarstev, se nadgrajuje v sistem FSDN. Novi sistem poleg ekonomskih vključuje tudi okoljske in socialne podatke ter omogoča celovitejše spremljanje trajnostnosti kmetijske pridelave.

Javna služba kmetijskega svetovanja pri KGZS – Zavodu Murska Sobota ostaja pomemben partner kmetijskim gospodarstvom pri njihovem vsakodnevnem delu in dolgoročnem razvoju. Tudi v prihodnje bomo posebno pozornost namenjali prenosu uporabnega znanja v prakso, uvajanju inovativnih tehnologij, izboljševanju rodovitnosti tal, učinkoviti rabi naravnih virov, prilagajanju podnebnim spremembam ter ekonomski uspešnosti kmetijskih gospodarstev. S povezovanjem strokovnega svetovanja, poskusnega dela in sodelovanja s kmeti želimo prispevati k razvoju konkurenčnega, odpornega in trajnostno usmerjenega kmetijstva v Pomurju.

Oddelek za kemijske analize in raziskave

Dvom in nasprotno mišljenje sta prva kal raziskovanja in znanosti. Prav raziskovanje in preučevanje posamezne materije predstavljata osnovo za nadgradnjo uspešnega strokovnega dela. Kemijska analitika je s tega vidika ena od pomembnejših panog v kmetijstvu, meritve so prvi pogoj za dvig kakovosti katerihkoli izdelkov ali proizvodov. Dokler nimamo točnih kvantitativnih kemijskih analiznih podatkov o tem, kakšna je naša zdajšnja kakovost krme, tudi v prihodnje ne bomo proizvajali krme bistveno boljše kakovosti. Šele ob pridobitvi točnih podatkov o zdajšnjem stanju, ob postavljenih jasnih ciljih ter seveda ob poznavanju in obvladovanju vsaj glavnih vplivnih dejavnikov na kakovost bomo mogli kaj storiti za njen dvig. Točni analizni podatki so torej temelj, na katerem šele lahko gradimo kakovost proizvodov in ekonomsko proizvodnjo.

Oddelek za kemijske analize in raziskave ima kot sestavni del Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota vzpostavljen in ustrezno vzdrževan sistem vodenja. Zanj sta značilna neodvisnost in nepristranskost rezultatov, s stalnim posodabljanjem kakovostne merilne opreme in izobraževanjem osebja pa zagotavljamo, da so dobljeni rezultati hitri in točni.

Mlečni laboratorij. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

Po področju delovanja je Oddelek za kemijske analize in raziskave razdeljen na dva dela:

- Laboratorij za analize mleka
- Laboratorij za analize tal, krme in druge analize

Od leta 2016 je KGZS – Zavod MS, Oddelek za kemijske analize in raziskave, akreditiran pri Slovenski akreditaciji s številko akreditacije LP-106 na področju preskušanja (SIST EN ISO/IEC 17025). Sklic na akreditacijo se nanaša na poročanje rezultatov za maščobe, beljakovine in laktozo (ISO 9622:2013). Leta 2023 pa je Oddelek za kemijske analize in raziskave prejel javno pooblastilo Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano za spremljanje stanja kmetijskih tal. Pridobljeno pooblastilo predstavlja priznanje strokovnosti laboratorija in njegove vloge pri spremljanju rodovitnosti tal, varovanju naravnih virov ter spodbujanju trajnostnega razvoja kmetijstva.

Laboratorij za analize tal, krme in drugo. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

V laboratoriju se opravljajo preskusi z uporabo referenčnega materiala in kalibracijskih standardov z zagotovljeno sledljivostjo. Interni nadzor zagotavljamo s sekundarnim referenčnim materialom, delovnimi standardi, kontrolnimi kartami...

Po uvedbi novih zakonskih predpisov za mešalnice smo edini laboratorij v Sloveniji, ki opravlja test homogenosti in navzkrižne kontaminacije mešalnih sistemov, in sicer na principu dodanega markerja, barvila metilviolet.

Analizne storitve niso edina dejavnost laboratorija. Pred leti smo v laboratoriju razvili lasten prodajni izdelek: Vinotest K+S. Izdelek je namenjen vinarjem za kontrolo vsebnosti prostega žvepla in skupne kisline v vinu. Na trgu se je uveljavil, saj je test enostaven in priročen.

Raziskovalna enota

Raziskovalna enota KGZS – Zavoda Murska Sobota se ukvarja z dvema področjema dela: razvojnim in projektnim delom ter z računovodskimi, knjigovodskimi ter poslovnimi storitvami za kmetije. Pri raziskovalnih in razvojnih nalogah se sodelavci povezujejo s strokovnjaki iz drugih oddelkov zavoda, saj raziskovalno delo poteka na ravni celotnega zavoda. KGZS – Zavod MS je tudi registriran kot raziskovalna organizacija pri Javni agenciji za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS). Raziskovalna enota opravlja tudi skupne naloge zavoda na področju organizacije dogodkov, obveščanja in predstavljanja rezultatov dela. V okviru enote delujeta pisarni Knjigovodstvo za kmetije in Projektna pisarna.

Knjigovodstvo, računovodstvo in poslovna podpora kmetijam

Pisarna Knjigovodstvo za kmetije pokriva območje UE Murska Sobota, Lendava, Ljutomer in Gornja Radgona. Trenutno je sklenjeno 161 pogodb za izvajanje storitev na področju knjigovodstva.

V pisarni izvajamo naslednje storitve:

- računovodske in knjigovodske storitve za kmetije

Pisarna Knjigovodstvo za kmetije. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

- vodenje evidenc in obračun davka na dodano vrednost (DDV)
- davčno svetovanje kmetijam
- obračun in elektronska oddaja pavšalnega nadomestila
- priprava poslovnih načrtov in investicijskih projektov
- podjetniško in poslovno svetovanje kmetijam

Projektno in razvojno delo

Projektna pisarna pripravlja projektne prijave, vodi projekte in usklajuje sodelovanje zavoda s kmetijami, raziskovalnimi ustanovami, podjetji ter drugimi partnerji.

V zadnjem desetletju je sodelovanje v nacionalnih in mednarodnih projektih postalo pomemben del razvojnega dela KGZS – Zavoda Murska Sobota. Zavod sodeluje v projektih Evropskega partnerstva za inovacije (EIP), raziskovalnih in kohezijskih projektih ter programih Interreg, Erasmus+, Obzorje 2020 in Obzorje Evropa. Med letoma 2015 in 2026 je sodeloval v 55 projektih, od tega v 42 nacionalnih in 13 mednarodnih; pri enajstih je imel vlogo vodilnega partnerja. Projekti sodelavcem omogočajo, da skupaj s kmetijami, raziskovalnimi ustanovami in podjetji razvijajo ter preizkušajo nove pristope. Tako pridobljeno znanje se nato vključuje v svetovalno delo in prenaša na širši krog kmetij.

Projektne dejavnosti obsegajo več področij:

- Digitalna orodja in agrarna ekonomika: razvoj pripomočkov za načrtovanje proizvodnje, spremljanje dela, izračun stroškov ter primerjavo proizvodnih in ekonomskih rezultatov kmetij.
- Precizno kmetijstvo in sodobne tehnologije: preizkušanje natančnejšega gnojenja in škropljenja ter uporabe podatkov o tleh, satelitskih posnetkov, dronov, senzorjev in navigacijskih sistemov.
- Trajnostno gospodarjenje in varovanje narave: izboljševanje stanja tal, odgovorno rabo virov ter povezovanje kmetijske pridelave z ohranjanjem biotske raznovrstnosti in kulturne krajine.
- Razvoj pridelave, reje in predelave: izboljševanje proizvodnih praks, kakovosti pridelkov in proizvodov ter razvoj neposredne prodaje in kratkih dobavnih verig.
- Krožno gospodarstvo: zmanjševanje odpadne hrane in porabe plastike ter preizkušanje novih možnosti uporabe biomase in alternativnih oblik proizvodnje.
- Prenos znanja: razvoj izobraževalnih vsebin, praktičnih prikazov in novih načinov strokovnega obveščanja.

Projektna ekipa KGZS - Zavoda MS opravlja tudi številne horizontalne naloge znotraj Digitalnega inovacijskega stičišča za kmetijstvo in proizvodnjo hrane – DIH AGRIFOOD, ki združuje slovensko in evropsko raziskovalno in razvojno okolje na področju kmetijstva in proizvodnje hrane in organizacijam zagotavlja storitve digitalne transformacije na tem področju.

Naši zaposleni intenzivno sodelujejo pri razvoju funkcionalnosti ti. DIH AGRIFOOD aplikacij, med njimi aplikacij Farm Manager, Benchmark, Field Book in My Farm, ter so aktivni kot administratorji teh aplikacij, nudijo pomoč uporabnikom (kmetom in kmetijskim svetovalcem) ter skrbijo za to, da se uporabniške izkušnje in predlogi za izboljšave upoštevajo pri nadaljnjem razvoju po principu soustvarjanja.

Eden ključnih rezultatov projektnih aktivnosti ter sodelovanja z drugimi institucijami je aplikacija Farm Manager, ki predstavlja digitalno nadgradnjo tiskanega Kataloga kalkulacij v kmetijstvu, ki je bil že od leta 1995 pomemben pripomoček kmetijskega svetovanja. Uporabnikom preko javnega dostopa omogoča pregled kalkulacij, strokovnim sodelavcem zavodov KGZS pa tudi njihovo urejanje in pripravo novih ter pripravo načrtov proizvodnje. Javni dostop vključuje 163 kalkulacij, razvrščenih v šest vsebinskih kategorij: poljedelstvo (46), trajni nasadi (31), travinje (36), živinoreja (38), stranski pridelki (9) in dopolnilne dejavnosti na kmetiji (3); nekatere med njimi so tudi prilagojene izvajanju naravovarstvenih ukrepov (19). Nedavno je bil v aplikacijo dodan še Katalog stroškov kmetijske mehanizacije, ki omogoča iskanje po centralni bazi kmetijske in gozdarske mehanizacije, pregledovanje podatkov posameznih strojev in naprav, izračunavanje stalnih in spremenljivih stroškov kmetijske in gozdarske

AGRIFOOD
Digitalno inovacijsko stičišče

FARM MANAGER
Orodje za načrtovanje

FIELD BOOK
Orodje za spremljanje

BENCHMARK
Orodje za analiziranje

DIH Agrifood aplikacije za kmetije in kmetijske svetovalce, ki jih sodelavci razvijajo v sodelovanju s kmetijami in strokovnjaki za IT.
Vir: arhiv KGZS – Zavoda MS.

Panožni krožki za prirejo mleka. Zgoraj: na prvi delavnici kmetje s pomočjo svetovalcev v program vnesejo tehnološke in ekonomske podatke. Spodaj: na drugi delavnici kmetje primerjajo svoje rezultate z rezultati ostalih kmetij v skupini, pri interpretaciji rezultatov in moderiranju krožkov sodelujejo svetovalci specialisti.

mehanizacije ter primerjavo stroškov med posameznimi stroji in napravami. Nadaljnji razvoj aplikacije Farm Manager poteka še naprej, trenutno se preizkuša uporaba realnih podatkov iz sledilnih sistemov, nameščenih na kmetijski mehanizaciji, za pripravo ekonomskih kalkulacij rastlinske proizvodnje na kmetijah. Leta 2026 je bila tudi že lansirana s tem povezana apli-

kacija Field Book, digitalni dnevnik za vodenje evidenc o delovnih opravilih na kmetiji, ki je na voljo kmetijam po vsej Sloveniji.

Na področju ekonomskega svetovanja so sodelavci zavoda tekom projektov razvijali tudi orodja za izvajanje panožnih krožkov, najprej v programskem okolju Excel za panoge prireje mleka ter pridelave hmelja in jabolk. Od leta 2025 pa je za izvajanje panožnih krožkov za prirejo mleka vsem kmetijam in kmetijskim strokovnjakom z zavodov na voljo tudi aplikacija Benchmark. Sodelovanje v panožnih krožkih omogoča kmetijam primerjavo proizvodnih in ekonomskih rezultatov kmetije z drugimi kmetijami ter pomaga identificirati možnosti za izboljšave poslovanja na kmetiji. Število mlečnih panožnih krožkov se je na račun razvitih orodij v Sloveniji povečalo z dveh, v katera je bilo leta 2017 vključenih 13 kmetij, na devet z 89 kmetijami v letu 2025. Pri njihovem izvajanju sodelujejo terenski kmetijski svetovalci ter svetovalci specialisti z več zavodov KGZS.

Uporabni rezultati projektov so tudi strokovni priročniki s področij panožnih krožkov, preciznega kmetijstva, živinoreje, neposredne prodaje in uporabe digitalnih orodij. Tako projektno delo ne prinaša le novih rešitev, temveč krepi tudi vsakodnevno strokovno podporo, ki jo zavod nudi kmetijam.

Projektna ekipa organizira tudi strokovne dogodke, konference, delavnice, demonstracije in usposabljanja, med njimi Dan kmetije prihodnosti, namenjen predstavitvi naprednih tehnologij in digitalnega kmetijstva. Pripravlja tudi priročnike, publikacije in druge strokovne vsebine ter skrbi za spletno stran, družbena omrežja in obveščanje o dejavnostih zavoda. Rezultate projektov tako približuje širšemu krogu uporabnikov in jih povezuje z vsakodnevnim delom na kmetijah.

Veterinarska ambulanta v Osemenjevalnem središču Murska Sobota

Delovanje osemenjevalnega središča za plemenske bike in merjasce v Murski Soboti je tesno povezano z zagotavljanjem ustreznega zdravstvenega varstva plemenskih živali ter nadzorom nad kakovostjo in zdravstveno ustreznostjo živalskega semena. Pomemben del te strokovne podpore predstavlja Veterinarska ambulanta v Osemenjevalnem središču Murska Sobota, ki je bila ustanovljena kot samostojna gospodarska družba, namenjena izvajanju specializiranih veterinarskih nalog za potrebe vzrejališča in osemenjevalnega središča.

Priprava vzorcev za oceno kakovosti in zdravstvene ustreznosti v laboratoriju Veterinarske ambulante. Vir: arhiv KGZS – Zavod MS

Pred ustanovitvijo samostojne družbe se je veterinarska dejavnost izvajala v okviru Kmetijsko-gozdarskega zavoda Murska Sobota (KGZS – Zavod MS). Zavod je imel z Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano oziroma takratno Veterinarsko upravo Republike Slovenije sklenjeno koncesijsko pogodbo za izvajanje javne veterinarske službe. Desetletno koncesijsko obdobje je začelo teči 26. februarja 2004. Ker se je pogodbeno obdobje približevalo koncu, hkrati pa so zahteve veterinarske zakonodaje in zakonodaje o gospodarskih družbah narekovale ustrezno organizacijsko ureditev, se je pokazala potreba po preoblikovanju dotedanje dejavnosti v samostojno gospodarsko družbo.

Svet KGZS – Zavoda MS je 20. decembra 2013 sprejel sklep o ustanovitvi družbe z nazivom Veterinarska ambulanta v Osemenjevalnem središču za plemenske bike Murska Sobota, d. o. o. Njen edini družbenik je postal KGZS – Zavod MS. V sodni register je bila vpisana 29. januarja 2014.

Z ustanovitvijo samostojne družbe se je veterinarska dejavnost organizacijsko ločila od zavoda, vendar je ostala funkcionalno tesno povezana z njegovim delom. Ambulanta je sklenila pogodbo o sodelovanju s KGZS – Zavodom MS, za katerega opravlja svoje storitve. Njena dejavnost je specializirana in omejena na potrebe zdravstvenega varstva plemenjakov ter pridobivanja in ravnanja z živalskim semenom. Ne opravlja storitev za druge stranke in ne deluje na prostem trgu. Javno veterinarsko službo izvaja v okviru koncesije, pri čemer se ta dejavnost ne financira iz državnega proračuna.

Pomemben pogoj za delovanje ambulante je izpolnjevanje predpisanih strokovnih, kadrovskih in organizacijskih zahtev. Veterinarska ambulanta je uspešno opravila postopek verifikacije pri Veterinarski zbornici Slovenije, ki je potrdila, da izpolnjuje splošne, kadrovske in posebne pogoje za delovanje v organizacijski obliki veterinarske ambulante v osemenjevalnem središču.

Na podlagi javnega razpisa za dodelitev koncesij veterinarskim organizacijam v osemenjevalnih središčih je ambulanta pridobila koncesijo za izvajanje javne veterinarske službe, ki se ne financira iz državnega proračuna. Pogodbo je sklenila z Ministrstvom za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano oziroma Upravo Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin.

Njene naloge obsegajo zdravstveno varstvo plemenskih bikov vzrejališča in osemenjevalnega središča ter plemenskih merjascev v lasti KGZS – Zavoda MS. Poleg zdravstvene oskrbe plemenjakov vključujejo sistematično spremljanje njihovega zdravstvenega stanja in oploditvene sposobnosti semena, namenjenega osemenjevanju. Ambulanta sodeluje tudi pri pridobivanju in pripravi živalskega semena ter preverjanju njegove zdravstvene ustreznosti, poleg tega pa zagotavlja njegovo skladiščenje in distribucijo. Za opravljanje teh nalog skrbi tudi za promet z zdravili in drugim potrebnim materialom.

Veterinarska ambulanta je tako sestavni del strokovnega sistema, ki omogoča delovanje osemenjevalnega središča v Murski Soboti. Njena vloga ni omejena zgolj na zdravljenje oziroma zdravstveno oskrbo posameznih plemenskih živali, temveč zajema tudi preventivno spremljanje zdravstvenega stanja plemenjakov ter veterinarsko podporo pri pridobivanju in distribuciji živalskega semena. S tem prispeva k zagotavljanju zdravstvenih pogojev za uporabo plemenskih bikov in merjascev ter k nemotenemu izvajanju nalog osemenjevalnega središča.

Za vsako zgodbo stojijo ljudje

Sodelavci Zavoda so oblikovali njegovo preteklost, ustvarjajo sedanjost in utirajo pot v prihodnost.

Vodili so Zavod skozi osem desetletij

	Ime in naziv vodje	Obdobje vodenja	Ime in sedež zavoda
	dr. Jože Samec	1.7.1947–18.9.1948	Vetserum zavod Murska Sobota, Lendavska cesta 1, Murska Sobota
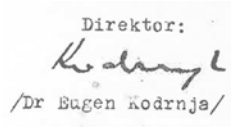	**dr. Eugen Kodrnja**	18.9.1948–1.9.1949	Vetserum zavod Murska Sobota, Lendavska cesta 1, Murska Sobota
	dr. Ivan Kenda	1.9.1949–19.5.1953	Veterinarski zavod Murska Sobota, Lendavska cesta 1, Murska Sobota

Alfred Trenz

19.5.1953–
14.1.1956

Veterinarski zavod Murska Sobota,
Lendavska cesta 1, Murska Sobota

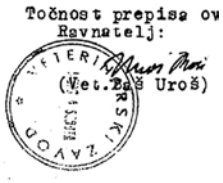

Uroš Baš

14.1.1956–
31.12.1956

Veterinarski zavod Murska Sobota,
Lendavska cesta 1, Murska Sobota

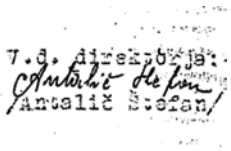

Štefan Antalič

21.2.1956-
1.10.1957

Veterinarski zavod Murska Sobota,
Lendavska cesta 1, Murska Sobota

Zoltan Šiftar

1.10.1957–
19.3.1959

Veterinarski zavod Murska Sobota,
Lendavska cesta 1, Murska Sobota

20.3.1959–
19.4.1961

Živinorejsko-veterinarski zavod
za Pomurje, Štefana Kovača 40,
Murska Sobota

20. 4.1961-
1.10.1961

Kmetijski zavod za Pomurje,
Štefana Kovača 40, Murska Sobota

dr. Franc Zadravec 1.10.1961-1975 Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

mag. Milan Erjavec 1975 Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

Zoltan Šiftar 1975-1979 Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

dr. Alojz Slavič 1980-31.8.1999 Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

mag. Janko Slavič

1.9.1999-18.11.2001
Živinorejsko-veterinarski zavod za Pomurje, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

19.11.2001-19.11.2005
Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota, Štefana Kovača 40, Murska Sobot

Franc Režonja

20.11.2005-1.7.2021
Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

dr. Stanko Kapun

2.7.2021-1.7.2025
Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

Damjan Jerič

od 2.7.2025
Kmetijsko gozdarski zavod Murska Sobota, Štefana Kovača 40, Murska Sobota

Sodelavke in sodelavci Zavoda v letu 2026

Irena Babič
Mojca Balaško
Klementina Baligač
Marjeta Barbarič
Vida Barbarič
mag. Branko Belec
Franc Bencak
Marjeta Bencak
Natali Benko
Zdenka Bukovec
Jožef Cigan
Melita Cör
mag. Tatjana Čeh
Aleksandra Dervarič
Martina Dobaj Gomboc
Marija Feher
Timotej Ferencek
mag. Boštjan Ferenčak
Uroš Fišinger
Fredi Fras
Anita Fujs
Andrej Grof
Karel Hari
mag. Aleš Horvat
Andreja Horvat
Darinka Horvat
Igor Horvat
Štefan Hul
Uroš Hul
Emil Husar
Marijan Jaušovec
Robert Jelen
Damjan Jerič
Karmen Jerič
dr. Stanislav Kapun
Jožefa Kapun Maršik
Ines Kolarić
Rihard Kolmanič
Tadej Koltai
Katja Košar
Slavko Krpič
Romana Kumin
Boštjan Lampe
Janez Lebar
Mirjana Lipaj
Bernarda Lukač
Karmen Magdič Horvat
Ernest Malačič
Dušan Marinič
Metka Marinič
Adrijana Miholič
Karel Mir
Mateja Mörec
Ervin Novak
Tina Novak
Andrej Onišak
Jernej Pečnik
Ana Petrovič
Sandi Plohl
Janja Posl Korošec
Daniel Puhan
Robert Radosavljevič
dr. Lara Resman
Ana Rožman
Simon Seči
mag. Sašo Sever
Zlatko Sever
Majda Slavič
Robert Šinko
Maja Škrinjar
Marjan Špur
Štefan Tkalec
Miran Torič
Sabina Vajs
Filip Vakaj
Breda Vičar
Vojko Vučkič
Benjamin Vučko
Boris Vukan
Milena Vukan
Robert Vukanič
Ema Zver

Pogled proti prihodnosti

Strokovna podpora kmetijam v spreminjajočem se okolju

Ob osemdesetletnici zavod vstopa v novo obdobje, v katerem se tradicionalno strokovno znanje povezuje z digitalizacijo, biotehnologijo, trajnostnimi pristopi in novimi oblikami prenosa znanja.

Vrednote, na katerih je bil zavod zgrajen – strokovnost, sodelovanje, bližina kmetu in odgovornost do razvoja podeželja – ostajajo enake kot ob njegovih začetkih. Spreminjajo se metode dela, cilj pa ostaja nespremenjen: pomagati kmetijstvu Pomurja pri uspešnem soočanju z izzivi prihodnosti.

Osemdesetletna pot KGZS – Zavoda Murska Sobota je zgodba o nenehnem prilagajanju in razvoju. Iz ustanove, ki je bila leta 1946 ustanovljena predvsem zaradi reševanja veterinarskih težav in izboljševanja zdravstvenega stanja živine, se je zavod razvil v sodobno strokovno središče, ki povezuje kmetijsko svetovanje, živinorejo, veterinarstvo, laboratorijsko dejavnost, rastlinsko pridelavo, raziskovalno delo in razvoj podeželja.

Pri tem pa začetki segajo še dlje. Organizirana skrb za izboljšanje živinoreje, delo selekcijskih društev, prizadevanja kmetijskih strokovnjakov in povezovanje kmetov so se začeli že pred ustanovitvijo zavoda. Generacije strokovnjakov pred letom 1946 so postavile temelje, na katerih je lahko po drugi svetovni vojni nastala organizirana strokovna služba. Od prvih selekcijskih društev v tridesetih letih, preko Vetseruma, Veterinarskega zavoda, Živinorejsko-veterinarskega zavoda in vse do današnjega KGZS – Zavoda Murska Sobota se vleče ista rdeča nit: znanje, povezovanje in strokovno delo za razvoj pomurskega kmetijstva.

Ob jubileju zato ne praznujemo le osemdeset let ustanove, temveč skoraj stoletje prizadevanj številnih ljudi: kmetov, rejcev, veterinarjev, agronomov, laboratorijskih strokovnjakov, svetovalcev in raziskovalcev, ki so s svojim delom ustvarjali razvojno zgodbo Pomurja.

Prihodnost bo prinesla nove izzive. Podnebne spremembe, digitalizacija, nove tehnologije in zahteve po trajnostni proizvodnji bodo zahtevale nova znanja in nove pristope. Toda temelji, ki so jih postavile pretekle generacije, ostajajo trdni.

KGZS – Zavod Murska Sobota bo tudi v prihodnje ostal strokovni partner slovenskemu kmetu in pomemben nosilec razvoja kmetijstva v Pomurju.

Zaključna beseda

Osemdeset let znanja, predanosti in razvoja

Osemdesetletna zgodovina KGZS – Zavoda Murska Sobota ni zgolj zgodovina ene ustanove. Je zgodba o razvoju pomurskega kmetijstva, o spreminjanju podeželja in predvsem o ljudeh, ki so s svojim znanjem, vztrajnostjo in strokovnim delom soustvarjali napredek.

Čeprav leto 1946 predstavlja pomemben mejnik, saj je bila takrat ustanovljena organizirana strokovna ustanova Vetserum, segajo začetki načrtnega izboljševanja kmetijstva in živinoreje še dlje v preteklost. Že konec 19. stoletja so kmetijske družbe širile nova znanja med kmete, v obdobju med obema svetovnima vojnama pa so selekcijska društva, strokovni delavci in napredni rejci postavljali temelje organiziranemu rejskemu delu. Njihova prizadevanja so ustvarila strokovno okolje, iz katerega je po drugi svetovni vojni lahko nastala sodobna organizirana služba.

Od prvih nalog veterinarske zaščite živali in proizvodnje cepiva proti nalezljivim boleznim, preko razvoja umetnega osemenjevanja, selekcije goveda, prašičereje, laboratorijske diagnostike in kmetijskega svetovanja, do današnjih sodobnih metod genomike, akreditiranih analiz in razvojnih projektov – ves čas ostaja enaka temeljna usmeritev: pomagati kmetijstvu pri njegovem razvoju in zagotavljati strokovno podporo ljudem, ki živijo in ustvarjajo na podeželju.

Posebno mesto v zgodovini zavoda imajo številni strokovnjaki, ki so s svojim delom zaznamovali posamezna obdobja razvoja. Veterinarji, agronomi, živinorejci, laboratorijski strokovnjaki, svetovalci in drugi sodelavci niso gradili le ustanove, temveč predvsem zaupanje med stroko in kmeti. Prav to zaupanje je bilo skozi desetletja eden najpomembnejših temeljev uspešnega sodelovanja.

Pomemben del te zgodbe so tudi pomurski kmetje in rejci. Njihova pripravljenost sprejemati nova znanja, uvajati sodobne tehnologije in sodelovati s strokovnimi službami je omogočila, da so številni razvojni programi zaživeli v praksi. Najboljši rezultati selekcijskega dela, kakovostne reje, napredna proizvodnja in številni uspehi posameznih gospodarstev so vedno nastajali v povezavi med znanjem stroke in izkušnjami ljudi na kmetijah.

V osmih desetletjih se je zavod večkrat organizacijsko spremenil in prilagodil družbenim razmeram. Od Vetseruma in Veterinarskega zavoda Murska Sobota, preko Živinorejsko-veterinarskega zavoda za Pomurje, do današnjega Kmetijsko gozdarskega zavoda Murska Sobota se je širilo njegovo področje delovanja, vendar je poslanstvo ostalo nespremenjeno – biti strokovni partner pri razvoju kmetijstva in podeželja.

Danes se kmetijstvo sooča z novimi izzivi. Podnebne spremembe, digitalizacija, zahteve po trajnostni proizvodnji, varovanju naravnih virov in konkurenčnosti zahtevajo nova znanja ter nove pristope. Zavod tudi v prihodnje ostaja zavezan iskanju rešitev, povezovanju različnih strok in prenosu znanja v prakso.

Ob jubileju osemdesetletnice se zato s spoštovanjem oziramo na delo vseh, ki so v preteklosti gradili temelje zavoda. Hkrati pa z zaupanjem gledamo naprej, saj razvojna pot ni zaključena. Vsaka nova generacija sodelavcev prevzema odgovornost, da ohrani pridobljeno znanje, ga nadgradi in prilagodi potrebam časa.

Iskrena zahvala velja vsem nekdanjim in sedanjim zaposlenim, strokovnim sodelavcem, rejcem, kmetijskim gospodarstvom, ustanovam in partnerjem, ki so s svojim delom, sodelovanjem in zaupanjem soustvarjali zgodbo KGZS – Zavoda Murska Sobota.

Naj bo bogata dediščina preteklih osemdesetih let navdih za prihodnost in trdna osnova za nadaljnji razvoj kmetijstva, podeželja in vseh, ki s svojim delom ohranjajo ter ustvarjajo podobo Pomurja.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

334.788:63(497.411)(091)
636.082.4:636.4(497.411)(091)

80 let KGZS Zavoda Murska Sobota, 30 let Osemenjevalnega središča za plemenske merjasce Bakovci / [uredniški odbor Aleš Horvat, Stanko Kapun ; avtorji Aleš Horvat ... et al.]. - Murska Sobota : Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije, Kmetijsko gozdarski zavod, 2026

ISBN 978-961-97032-7-4
COBISS.SI-ID 304473859

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

KMETIJSKO GOZDARSKI ZAVOD
MURSKA SOBOTA